

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 14

ANDRA KAMMAREN

1964

3 april

Debatter m. m.

Fredagen den 3 april fm.

	Sid.
Svar på interpellation av herr Ohlin ang. efterforskningarna efter Raoul Wallenberg, m. m.	3
Svensk medverkan vid upprättande av en FN:s fredsstyrka på Cypern	15
Utgifterna inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde:	
Lantbruksrepresentanter: Avlöningar	19
Bidrag till hushållningssällskapen: Avlöningar	22
Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader	26
Befrämjande av husdjursaveln m. m.	33
Särskilt stöd åt det mindre jordbruket	38
Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling	50
Bidrag till vissa skogsbrukskurser, m. m.	54
Lantmäteristaten: Avlöningar	58
Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m.	61
Fiskeristyrelsen med statens vatteninspektion: Vatteninspektionen:	
Avlöningar	65
Jordbrukets maskinlänefond	67
Interpellation av herr Boo ang. rikets indelning i kommunblock	69

Fredagen den 3 april em.

Försvarsgrensstabernas organisation m. m.	70
Meddelande ang. besök på Kungl. Teatern	84
Utlandssvenskars rösträtt m. m.	85
Rätt att överklaga departementschefs beslut rörande utbekommande av allmän handling	105
Översyn av ärendefördelningen mellan statsdepartementen	109

	Sid.
Meddelande om enkel fråga av herr Gomér ang. rikets indelning i kommunblock.....	111

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 3 april fm.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 38, ang. svensk medverkan vid upprättande av en FN:s fredsstyrka på Cypern.....	15
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 1, rörande utgifterna inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde.....	19

Fredagen den 3 april em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 37, ang. försvarsgrensstabernas organisation m. m.....	70
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 3, ang. utlandssvenskars rösträtt m. m.....	85
— nr 4, ang. anonymitetsskyddet för den som lämnar uppgift för offentliggörande i tryckt skrift.....	105
— nr 5, om sekretesskydd för vissa läkarintyg.....	105
— nr 6, om rätt att överklaga departementschefs beslut rörande utbekommande av allmän handling.....	105
— nr 7, ang. översyn av ärendefördelningen mellan statsdepartementen.....	109

Fredagen den 3 april

Kl. 11.00

§ 1

Svar på interpellation ang. efterforskningarna efter Raoul Wallenberg, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Ohlin har i en interpellation den 3 mars 1964 frågat mig, om jag ville för kammaren dels lämna en redogörelse för Raoul Wallenberg-affärens utveckling efter publicering av utrikesdepartementets vitbok 1957 — i den mån ej av särskilda skäl vissa uppgifter måste hemlighållas — dels upplysa om vilka åtgärder regeringen planerar att vidta för att övertyga sovjetregeringen om nödvändigheten av en mera effektiv efterforskning av Raoul Wallenberg och hans vistelseort under olika perioder efter kriget.

I samma interpellation har herr Ohlin bett mig redogöra för de åtgärder regeringen vidtagit eller avser att vidtaga för att skapa klarhet kring de i bland annat ryska källor förekommande uppgifterna om att svenska sjömän på det under kriget förlista fartyget »Bengt Sture» omhändertagits av sovjetryska myndigheter.

Slutligen har herr Ohlin i sin interpellation frågat, om regeringen i övrigt har några uppgifter att lämna beträffande det efter kriget inträffade försvinnandet av besättningarna på några i östersjöfart gående svenska fartyg.

Vad först beträffar efterforskningarna av Raoul Wallenberg vill jag till en början erinra om att offentliggörandet av utrikesdepartementets vitbok år 1957 skedde, sedan det besked i ärendet ingått, som från sovjetisk sida utlovats vid statsminister Erlanders och inrikes-

minister Hedlunds besök i Moskva månadsskiftet mars—april 1956. Beskedet, som mottogs den 6 februari 1957, innebär i huvudsak, att Sovjetunionens regering med anledning av ett påträffat dokument i Ljubljanskaja-fängelset i Moskva ansåg dels att det fanns grund betrakta detta dokument som hänförande sig till Wallenberg, dels att av dokumentets innehåll den slutsatsen borde dras, att Wallenberg avled i Ljubljanskaja-fängelset i juli 1947.

Med anledning av sovjetregeringens besked den 6 februari 1957 överlämnades den 19 februari samma år ett svenskt svar, som likaledes offentliggjordes i vitboken. I detta förklarades bland annat att svensk opinion med rätta vore upprörd över vad som förekommit i ärendet. Den svenska regeringen hade svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fångelser än den rapport som omnämnts i sovjetregeringens besked skulle vara helt utplånad. Regeringen förväntade sig därför, att om ytterligare material skulle framkomma i Sovjetunionen, som kunde klarlägga vad som hänt Wallenberg, detta skulle delgivas det svenska utrikesdepartementet. Den svenska regeringen förbehöll sig å sin sida att ställa till förfogande det ytterligare material rörande Wallenberg, som av svenska regeringen bedömdes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

För den svenska regeringen stod det sålunda klart, att även i fortsättningen alla existerande eller nya spår måste prövas. Under de fortsatta efterforskningarna, som bedrevs med samma noggrannhet och efter samma principer som de tidigare undersökningarna om Wallenbergs vistelse i Ljubljanskaja-

Svar på interpellation ang. efterforskningarna efter Raoul Wallenberg, m. m.

och Lefortovskaja-fängelserna, framkom flera utsagor från personer som återvänt från sovjetisk fångenskap av innebörd att Wallenberg efter år 1947 funnits i ett fängelse i Vladimir, ungefär 20 mil öster om Moskva. Med anledning av dessa uppgifter hemställde regeringen i en note, som överlämnades till sovjetiska utrikesdepartementet den 9 februari 1959, att en undersökning skulle göras för att fastställa om Wallenberg vistats i Vladimir-fängelset.

Såsom svar härpå meddelade sovjetregeringen den 6 mars 1959, att den vidtagit sådana undersökningar, som begärts i den svenska noten, men att dessa icke bringat i dagen några nya uppgifter i denna fråga och att den svenska regeringens informationer om Wallenbergs vistelse i Vladimir icke bekräftats.

Även efter denna tidpunkt har regeringen sökt utnyttja varje lämplig möjlighet att för sovjetmyndigheterna understryka vikten av att klarhet måtte vinnas angående Wallenbergs öde. Det ytterligare material som därvid framlagts för sovjetmyndigheterna och detaljerna i de framställningar som gjorts är dock icke av den karaktär att de här kan offentliggöras.

Jag kan emellertid bekräfta, att statsministern i början av år 1961 riktat en personlig skrivelse till ministerpresidenten Chrustjov i saken. Vidare vill jag erinra om att jag vid mitt besök i Moskva i maj förra året upptog ärendet såväl med utrikesminister Gromyko som med ministerpresidenten Chrustjov. Slutligen har statsministern, såsom meddelats i pressen, tagit upp Wallenberg-affären med utrikesminister Gromyko vid dennes besök i Stockholm för två veckor sedan.

Samtliga framställningar har från sovjetisk sida mötts av svaret, att intet funnes att tillägga utöver vad som tidigare — d. v. s. i 1957 och 1959 års besked — meddelats från sovjetisk sida. Vid upprepade tillfällen har därjämte

förklarats, att hade Wallenberg funnits skulle han ha återsänts till Sverige.

Jag vill emellertid till herr Ohlin ånyo bekräfta, att regeringen inte betraktar Raoul Wallenbergs sak som utagerad utan kommer att fortsätta ansträngningarna att skapa full klarhet om hans öde.

Beträffande besättningsmännen på det år 1942 krigsförlista fartyget »Bengt Sture» vill jag erinra om att regeringen den 31 januari i år genom ambassaden i Moskva begärt att de sovjetiska myndigheterna skulle företaga en ny utredning i frågan. Vid utrikesminister Gromykos besök i Sverige nu i mars bekräftade denne att man på sovjetisk sida inlett undersökningarna. Han kunde emellertid inte säga när resultatet härav skulle föreligga.

I interpellationen har nämnts *tre* svenska fartyg, vilkas besättningar efter det andra världskrigets slut försvunnit i Östersjön. Av dessa fartyg återfanns »Kinnekulle» drivande svårt brandskadad i februari 1948, medan de båda andra spårlöst försvunnit, »Ivan» samtidigt med »Kinnekulle» och »Dan» i januari 1953. I samband med försvinnandena har varje gång omfattande och energiska efterforskningar genom officiella och andra kanaler vidtagits, dock utan att leda till något resultat beträffande besättningarnas öden.

Olika teorier har uppställts omkring fartygens och besättningarnas försvinnande. Man har bl. a. gissat på minsprängning, nedisning eller uppbringning. Nya spår har tid efter annan dykt upp, vilka undersökts mycket noga, dock utan resultat.

Även de upplysningar, som under den senaste tiden kommit till utrikesdepartementets kännedom, granskas och bearbetas med stor noggrannhet. Detta arbete är emellertid på grund av sin natur tidsödande genom de kollationeringar m. m., som på olika sätt och på olika håll måste göras. Innan utredningen slutförts, är det omöjligt för mig

Svar på interpellation ang. efterforskningarna efter Raoul Wallenberg, m. m.

att uttala mig om värdet av de senast erhållna uppgifterna.

Vidare anförde:

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret. Det är klart att detta på någon punkt kunde ha varit mera upplysande; jag återkommer till den saken.

Det förefaller fastslaget att den svenska regeringen inte tror att Sovjetunionens svar den 6 februari 1957, att man bör dra den slutsatsen att Wallenberg avlidit redan tio år tidigare, är en riktig, rättvisande och pålitlig skildring. Detta att det från rysk sida används ett så vagt uttryckssätt som att »slutsatsen bör dras att Wallenberg avled i Ljubljanskaja-fängelset» och att uppgifterna om Wallenbergs identitet är så vaga — i motsats till rysk praxis — styrker ju uppfattningen, att man icke kan lita på denna från sovjetrysk sida år 1957 avgivna förklaring. Jag understryker att det är fullt klart att regeringen inte heller gör det.

När den svenska regeringen några veckor efter denna ryska förklaring den 19 februari 1957 gjorde en ny hänvändelse till Sovjetunionen använde den också ett uttryckssätt som är nog så talande:

»Den svenska regeringen hade svårt att tro, att all annan dokumentation rörande Wallenbergs vistelse i sovjetiska fängelser än den rapport som omnämnts i sovjetregeringens besked skulle vara helt utplånad.»

Om man i ett diplomatiskt dokument säger att man har svårt att tro att all annan dokumentation är utplånad, vilket den mottagande regeringen har påstått, är detta naturligtvis ett uttryck för att man anser att saken ligger anorlunda till än sovjetregeringen har gjort gällande.

Sedan kom ytterligare uppgifter innebärande att Wallenberg hade vistats i

Vladimir-fängelset vid en väsentligt senare tidpunkt än den då han enligt påstående från sovjetrysk sida hade avlidit. Dessa uppgifter anser regeringen så pålitliga och trovärdiga att den år 1959 begär en ny utredning av Sovjetunionen, men Sovjetunionen har svarat att ingenting finns att tillägga.

Även senare hänvändelser har lett till samma resultat. Sovjetunionen svarar bara att man ingenting har att säga. I detta läge måste först och främst konstateras att vi på svensk sida inte kan lita på att sovjetregeringen och sovjetmyndigheterna tar med tillräckligt allvar och tillräckligt stor omsorg på denna fråga.

Hade man gjort det från början, skulle Wallenbergs vistelse i Ljubljanskaja-fängelset ha kunnat konstateras långt tidigare än 1957, då man från svensk sida överlämnade vad som kunde betraktas som klara bevis. Men till dess att man i Sovjet fick motta dessa klara bevis svarade man på våra framställningar att Wallenberg inte fanns där. År 1947 meddelade ju Sovjets utrikesminister att man efter noggrann undersökning kunnat fastställa att Wallenberg inte fanns i Sovjetunionen. »Han är okänd hos oss», sade man.

Sedan man på svensk sida fått ett stort antal vittnesmål från fångar som återvänt från Sovjet, vittnesmål som gällde både Ljubljanskaja-fängelset och Lefortovskaja-fängelset, gjorde utrikesdepartementet på 1950-talet nya demarscher, och utrikesminister Undén tog upp saken i Moskva 1954. På sovjetisk sida lovade man då att undersöka saken på nytt, men 1956 förklarade man: Nu är det konstaterat att Wallenberg inte befunnit sig på Sovjetunionens område, och vittnesmål från krigsförbrytare kan vi inte fästa någon vikt vid, då de strider mot de fakta som framkommit vid av sovjetiska organ gjorda noggranna undersökningar.

Ett år senare fick man dock konstatera att vittnesmålen var av den arten

Svar på interpellation ang. efterforskningarna efter Raoul Wallenberg, m. m.

att de åtminstone till en del var rättvisande samt att uppgiften, att Wallenberg över huvud taget inte befunnit sig på sovjetiskt territorium, var oriktig. Detta att man i Sovjet har tvingats erkänna att tidigare emfatiska bestridanden och påståenden om noggranna undersökningar var ohållbara, gör att vi även i nuvarande läge måste vidhålla att Sovjets svar, att man inte har någonting att tillägga, icke kan betraktas som utslagsgivande.

Nu meddelar utrikesministern att det efter 1959 har framkommit ytterligare material, som regeringen emellertid inte anser lämpligt att nu offentliggöra. Jag kan för min del respektera den ståndpunkten. Regeringen måste i detta avseende få sköta saken efter eget omdöme. Men jag vill göra ett allmänt tillägg. De informationer av relativt färskt datum som jag har tyder absolut på att Wallenberg var i livet långt senare än 1947. De tyder dessutom på att personer i den ryska säkerhetstjänsten vid viss tidpunkt sökte dölja att Wallenberg befann sig i Ryssland. Jag skall inte säga mera på den punkten.

Statsminister Erlander tillställde ministerpresident Chrustjov en personlig skrivelse år 1961, och i pressen har uppgivits att statsministern däri krävde Wallenbergs återsändande. Det är i så fall ett annat framställningssätt än tidigare. Kan utrikesministern nu upplysa om av vilken art herr Erlanders framställning till ministerpresident Chrustjov var och om den gick något utöver tidigare framställningar om förnyad utredning? Var skrivelsen ett uttryck för att det ansågs klart att Wallenberg fanns i livet och att man därför direkt begärde hans återsändande?

Jag konstaterar att utrikesminister Grömyko 1963 och 1964 samt regeringschefen Chrustjov 1963 har upprepat att man inte har någonting att tillägga i fallet. Man kan nu fråga sig vad orsaken kan vara till att man på sovjetrysk sida — i varje fall rätt länge — har ta-

git på denna fråga så ointresserat att man råkat ut för nesan att nödgas medge riktigheten av det man så emfatiskt påstått var oriktigt? Är det så att man i det längsta drar sig för att erkänna ineffektiviteten vid efterforskningarna av Wallenberg? Tycker man det vara försmädligt om man skulle nödgas erkänna att det finns uppgifter som bestyrker, att han är i livet eller i varje fall att han varit det långt efter 1947? Eller kan förklaringen vara att några personer i säkerhetstjänsten och eventuellt i fängelseledningen tycker att det skulle vara besvärande för dem om det nu kommer fram att Wallenberg finns där eller har funnits i förvaring, vilket de tidigare har bestritt?

Om utredningen går till så att man från den sovjetryska regeringens sida bara skickar en förfrågan till olika myndigheter, får man säga att utredningen kanske inte blir så omsorgsfull som önskvärt vore. Har regeringen förvissat sig om att sovjetregeringen sätter in helt friska, obundna krafter, som inte har något annat intresse än att redovisa allt om Wallenberg som de kan finna? Och har regeringen förvissat sig om att sovjetregeringen går förbi dem som möjligen har intresse av att fortsätta att dölja vad de tidigare dolt? Jag skulle för min del finna motiverat att regeringen sökte upplysningar från Sovjetunionen om vilka slag av efterforskningar som Sovjetunionen har gjort. Enkla förfrågningar till fängelsemyndigheter räcker uppenbarligen inte — det har tidigare erfarenheter visat och Sovjetunionen indirekt erkänt.

Vad orsakssammanhanget beträffar är det i alla fall klart, att den sovjetryska handläggningen av frågan till en del måste böttna i ett bristande intresse för en enskild människas liv. Man tycker inte det är så mycket att bråka om, ifall en människa kommit bort. Det har varit ett världskrig, det har skett så mycket. Här är det visserligen en man som inte deltog i kriget utan ägnade sig

Svar på interpellation ang. efterforskningarna efter Raoul Wallenberg, m. m.

att att rädda olyckliga och förföljda människors liv. Men ändå är det bara en människa, och då tycker man måhända på sovjetryskt håll — om man får gå efter tankegångar som på Stalins tid ingalunda var främmande — att det inte är så förfärligt mycket att bråka om. Men det är en ståndpunkt som vi på svensk sida självfallet aldrig kan acceptera.

Jag hoppas att regeringen skall anstränga sig ytterligare att få sovjetmyndigheterna att förstå, att Sovjets goodwill här i landet i mycket hög grad beror på hur man handlägger denna fråga. Jag har av olika uttalanden förstått, att man på sovjetryskt håll hoppas att premiärminister Chrustjovs besök skall utgöra ett betydande bidrag till befästade av goodwill mellan våra nationer. Får jag göra den reflexionen, att ett mycket stort bidrag till den ömsesidiga förståelsen och respekten skulle Sovjetunionen kunna ge om man verkligen visade vilja att behandla Raoul Wallenbergs fall så som vi ur humanitära synpunkter anser självklart. Jag tror att det bidrag som Sovjet därvidlag kunde ge skulle få större betydelse än något besök kan få.

Uppgiften om de svenska sjömän som har försvunnit i Östersjön är ju delvis ganska vaga, men mot bakgrund av vad som skett förefaller det finnas en viss sannolikhet för att några av dem kan befinna sig i Sovjetunionen. »Bengt Sture» krigsförliste 1942, och regeringen har i år begärt en utredning på sovjetiskt håll. Utrikesminister Gromyko har meddelat att en sådan utredning har inletts, men han vet inte när den kan bli färdig. — Jag skulle för min del ha välkomnat om utrikesministern hade varit litet mera uttrycksfull beträffande »Bengt Sture». Det finns dock en del offentligt och halvoffentligt material från sovjetryska källor, som gör det utomordentligt sannolikt att »Bengt Sture» sänkts av en sovjetrysk undervattensbåt och att i varje fall en del av

besättningen införts till Sovjetryssland. Jag hoppas därför att regeringen skall göra klart att vi förväntar oss en mycket skyndsamt utredning. Om det visar sig att några av besättningen på »Bengt Sture» befinner sig i Sovjetryssland, väntar vi oss att de omedelbart återlämnas till Sverige.

Beträffande de tre andra fartyg, som är nämnda i min interpellation och vilkas besättningar försvunnit efter kriget, finns det inte så ingående upplysningar. Jag skall här bara nämna fartyget »Kinnekulle», om vilket utrikesministern förklarar att det befanns drivande »svårt brandskadat». Det är av väsentlig betydelse att veta hur svårt brandskadad båten var. Herr Johansson i Öckerö har, tror jag, för avsikt att återkomma till denna fråga. Jag skall därför bara be att få nämna, att herr Johansson i Öckerö — utan att det motades från regeringshåll — den 25 februari i år förklarade att båten befanns drivande öster om Själland vid Stevns udde. »Livbåten hängde vid sidan. Det hade varit brand ombord, men ingen brand som var av sådan omfattning att besättningens 7 man varit tvungna att lämna fartyget. Ett faktum var emellertid, att besättningen var borta, och deras kläder m. m. var också försvunna.» Man kan alltså befara att besättningen blivit bortförd av ett annat fartyg. Det är åtskilligt som talar för att det kan förhålla sig så.

Därtill kommer att en dansk matros har lämnat upplysningen att han skulle ha talat med »Kinnekulles» kapten i Riga. Har denne matros förhört av svenska myndigheter, och vilka upplysningar kan utrikesministern lämna rörande denna uppgift?

Herr talman! Vi är självfallet allsammans besjälade av samma inställning i dessa spørsmål. Det finns såvitt jag vet i varje fall inga skillnader mellan de demokratiska partiernas uppfattningar i dessa spørsmål. Men det må ändå vara berättigt att här uttryc-

Svar på interpellation ang. efterforskningarna efter Raoul Wallenberg, m. m.

ka förhoppningar, dels att överläggningen i dag skall bli en påminnelse för Sovjetunionen om hur allvarligt vi ser på dessa spörsmål, dels att regeringen skall göra allt för att klargöra för Sovjetunionen, att endast en handläggning som präglas av god vilja att klara upp dessa problem och en beredvillighet att utan dröjsmål återsända de svenskar, vilka möjligen befinner sig i Sovjetunionen, kan befrämja goda förbindelser mellan våra folk.

Sovjetledningen har kanske, som jag nyss sade, svårt att förstå att vi fäster så stor vikt vid dessa ting. Det är regeringens uppgift att göra det fullt klart hur allvarligt vi i Sverige tar på dessa frågor och vilken stor betydelse deras handläggning har för Sovjetunionens goodwill i Sverige.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga efter herr Ohlins anförande. Han har i huvudsak hänvisat till vad jag uttalat i mitt interpellationssvar och på någon punkt ytterligare understrukit de synpunkter, som där framförts. Jag behöver följaktligen inte gå in på något av detta.

Herr Ohlin ställde en direkt fråga beträffande innehållet i herr Erlanders brev till premiärminister Chrustjov. Jag vill på denna fråga svara, att jag av förklarliga skäl inte kan gå in på brevet innehåll. Jag kan endast vitsorda att statsministern uttryckte sig i klara ordalag och i bestämd form.

Beträffande de undersökningar som har verkställts i Sovjetunionen har man från sovjetisk sida förklarat att dessa varit grundliga. Att få någon klar bild av vad dessa »grundliga undersökningar» innebär faller sig av naturliga skäl mycket svårt. När det gäller vår egen argumentation kan jag försäkra, att vi varit inne på precis samma resonemang som det herr Ohlin här fört. Vi har sagt att det skulle ha stor betydelse

för vår bedömning av Sovjetunionen, om Raoul Wallenberg verkligen kunde överlämnas till Sverige och att detta i hög grad skulle medverka till goda förbindelser mellan de båda nationerna.

Beträffande de andra frågor, som herr Ohlin var inne på, vill jag erinra om att världen vid den tidpunkt då »Bengt Sture» torpederades befann sig i krig, och vi upplevde åtskilliga fartygsolyckor. Jag vill till protokollet anteckna att den svenska handelsflottan under andra världskriget genom direkta krigshaverier eller av andra orsaker i samband med kriget förlorade 240 fartyg om sammanlagt 602 013 bruttoton. Den övervägande delen av handelsflottans krigsförluster — sammanlagt 173 fartyg — inträffade på Nordsjön, på Nordatlanten och i Engelska kanalen. I Östersjön, Bottenhavet och Öresund förlorades 40 fartyg, i Kattegatt och Skagerack 14 fartyg och i övriga farvatten 13 fartyg. De förluster i människoliv som drabbade handelsflottan uppgick till 1 370 personer. Dessutom förlorade vi en rad fiskefartyg.

Anledningen till att regeringen och utrikesdepartementet tagit upp frågan om de sex besättningsmän, som skulle ha plockats upp från »Bengt Sture», var att detta stod omnämnt i en rysk militär tidskrift. Det var mot denna bakgrund för oss en självklar sak att ingripa på det sätt som skett. Man har nu från sovjetiskt håll lovat företa en grundlig undersökning. I rimlighetens namn skall emellertid erkännas att förlisningen skedde vid en tidpunkt, då 700 000 människor svalt ihjäl i Leningrad, förutom alla de som omkom genom bombardemang.

Under sådana förhållanden kan det tänkas att även sex svenska sjömän, om de befann sig i samma område, kan ha försvunnit under likartade omständigheter. Jag framhåller detta bara därför att det kan ge en förklaring till bakgrunden av vad som kan ske under ett

Svar på interpellation ang. efterforskningarna efter Raoul Wallenberg, m. m.

krig. Nu har Sovjetunionens regering lovat att verkställa grundliga undersökningar, och vi kommer att påminna om den framställning som gjorts intill dess vi erhållit något besked.

Vidare frågade herr Ohlin beträffande »Kinnekulle» om jag kunde säga någonting om den matros, som skulle ha träffat kapten Johansson i Riga. Jag vill inte, herr Ohlin, ge något omdöme om denne man förrän jag har fått ytterligare uppgifter om honom. Beträffande hans trovärdighet har jag fått vissa uppgifter, men jag vill inte yttra mig därom förrän vi har verkställt en mera grundlig undersökning än vi hittills kunnat göra. Men självfallet använder vi oss av alla medel som kan tillgripas för att bringa klarhet även i denna fråga.

Till slut vill jag än en gång understryka vad jag framhållit i mitt interpellationssvar, nämligen »att regeringen icke betraktar Raoul Wallenbergs sak som utagerad utan kommer att fortsätta ansträngningarna att skapa full klarhet om hans öde».

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Jag kan i alla väsentliga delar ansluta mig till vad herr Ohlin sade i sitt anförande och vill bara stryka under ett par synpunkter.

Jag tror vi har all anledning att ta fasta på vad som sägs i utrikesministerns svar, att »regeringen inte betraktar Raoul Wallenbergs sak som utagerad utan kommer att fortsätta ansträngningarna att skapa full klarhet om hans öde», och jag konstaterar med tillfredsställelse att utrikesministern upprepat uttalandet i sin replik till herr Ohlin nyss.

Det är mycket väsentligt att regeringen verkligen ser saken på det viset — att man fortsätter att utan någon tvekan fullfölja ansträngningarna tills man får ett besked som är övertygande — oberoende av hur lång tid det kan ta och oberoende av hur många nya

framställningar det kan vara nödvändigt att göra. De upplysningar man tidigare fått är faktiskt inte övertygande. De tyder inte på att Sovjetmyndigheterna haft eller har tillräckligt intresse för att verkligen i detalj klarlägga vad som har inträffat i fallet Raoul Wallenberg och vilka möjligheterna att uppnå en rättelse i detta fall kan vara.

Det är nämligen uppenbart att här är fråga just om en rättelse. Oavsett vilken uppfattning man kan ha om möjligheterna att nu rätta till saken är det klart och tydligt att här begicks ett fullständigt oförsvarligt övergrepp, riktat mot en svensk diplomat, och att i den mån det finns någon möjlighet att åstadkomma rättelse borde Sovjets regering med hänsyn till sin egen internationella ställning ha allt intresse av att se till att denna fläck blir avtvättad.

I likhet med herr Ohlin skall jag respektera utrikesministerns uttalande, att han inte anser att det nya materialet kan offentliggöras. Jag vill bara säga, att i den mån jag har haft tillgång till något material i denna fråga — regeringen har säkerligen haft tillgång till mycket mera — så har det givit anledning till rätt bestämda förhoppningar om att Raoul Wallenberg skulle kunna vara i livet eller åtminstone att han varit i livet långt efter den från sovjetrysk sida angivna tidpunkten. Det materialet är ett mycket starkt skäl för att man även från sovjetrysk sida skall fortsätta klarläggandet, så att vi äntligen får veta hur det verkligen förhåller sig.

Motsvarande problem föreligger rörande de i interpellationssvaret omnämnda fartygsbesättningarna. Man kanske kan beklaga att inte efterforskningarna i dessa fall kunde börja tidigare än vad som skett. Jag skall emellertid inte ta upp den frågan nu. Men även om det förhåller sig så som utrikesministern säger, att de svenska besättningarna kan ha råkat ut för olyckor under en period, då det rådde stor för-

Svar på interpellation ang. efterforskningarna efter Raoul Wallenberg, m. m.

virring och då många människoliv gick till spillo, så bör det nu finnas anledning att från sovjetrysk sida företa närmare undersökningar, att göra dessa ingående och att redovisa inte blott resultatet utan även arten av de undersökningar som gjorts, så att man kan bedöma hur pass fast materialet är.

Det är angeläget att klarlägga att vi i Sverige på alla håll fäster mycket stort avseende vid dessa frågor. Det rör sig om svenskar som blivit utsatta för lidanden — ja, kanske mist livet — genom omständigheter som varken de eller vårt land hade någon som helst andel i.

Det måste vara mycket väsentligt att Sovjetregeringen förstår denna svenska inställning, respekterar den och gör vad man kan för att tillmötesgå den svenska opinionen. Det kan inte råda något tvivel om att frågan om svenskars öde är av mycket väsentlig betydelse för ett gott förhållande mellan Sverige och Sovjetunionen och att dessa frågor, så länge de kvarstår ouppklarade, har en allvarligt negativ verkan på den svenska opinionens inställning.

Herr JOHANSSON i Öckerö (fp):

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga i detta resonemang. Jag ställde häromdagen en fråga till försvarsministern, där jag redovisade mina synpunkter på dessa händelser.

Det kan naturligtvis vara riktigt som utrikesministern säger, att det under kriget försvann hundratusentals människor och att det i ett land som varit i krig inte kan vara så lätt att hålla reda på vad som hänt en människa mer eller mindre. Men å andra sidan har naturligtvis de enskilda fallen stor betydelse för de anhöriga. Jag poängterade häromdagen, och jag vill göra det i dag också, att den ovisshet som de anhöriga lever i är det värsta. Om de får ett klart besked, måste de acceptera vad som hänt. Det är faktiskt värre att det då och då kommer rykten som väc-

ker förhoppningar, kanske i de flesta fall falska.

Anledningen till att jag begärde ordet var den passus i utrikesministerns svar till herr Ohlin, där det sägs att »Kinnekulle» var »svårt brandskadad». Detta påstående är väl inte riktigt. Jag har fått veta av rederiet och försäkringsbolaget att brandskadorna inte var så svåra. Fartyget fick en del skador när det skulle tas in i Faxe hamn, men i övrigt var brandskadorna inte så stora. De var i varje fall inte så svåra, att vanligt sjöfolk utan vidare skulle lämnat fartyget. Det är också att märka att livbåten hängde kvar i sin lina. Det är väl därför ganska klart att besättningen blivit bortförd — av vem vet vi inte. Detta är naturligtvis allvarligt nog, men vad som i dag mest bekymrar oss är att någon eller några av besättningsmännen fortfarande kan kvarhållas i främmande land. Det är den saken som bör klargöras.

Jag är glad över att utrikesministern sagt, att regeringen gör allt vad som är möjligt för att få klarhet på denna punkt.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag skall bara säga ett par ord i anledning av herr Johanssons i Öckerö anförande. Jag vill poängtera att jag i mitt förra anförande inte sade någonting om att en människas liv mer eller mindre inte spelar någon roll. En sådan uppfattning skulle jag, oavsett hur många förluster som gjorts under världskriget, inte kunna bekänna mig till. Jag anser tvärtom att varje enskild människas liv har så stort värde att det gäller att bringa klarhet om hennes öde, vare sig hon befinner sig i livet eller inte.

Jag vill däremot helt instämma med herr Johansson om att ovissheten kan vara det värsta av allt som de anhöriga drabbas av. En förhoppning om att en anhörig befinner sig i livet och kanske

Svar på interpellation ang. efterforskningarna efter Raoul Wallenberg, m. m.

lever under svårartade omständigheter måste innebära en oerhörd påfrestning. Därför anser jag det vara utrikesdepartementets självklara plikt att om möjligt skapa klarhet om besättningsmännens öde.

Om herr Johanssons påstående att båten inte kunde vara särskilt allvarligt brandskadad kan jag av personlig erfarenhet inte ha någon mening. Jag kan bara säga att man i den utredning som verkställts konstaterar, att brand härjat i fartygets akter, att allt trävirke var förstört och att järnbalkar och plåtar bar vittne om stark hetta. Det är dessa uppgifter som ligger till grund för mitt uttalande i interpellationssvaret.

Herr JOHANSSON i Öckerö (fp):

Herr talman! Om hans excellens fått uppfattningen att jag skulle ha påstått, att han sagt att en människa mer eller mindre inte spelar så stor roll, då har jag uttryckt mig mycket illa. Något sådant har jag inte alls avsett.

Frågan huruvida fartyget var mer eller mindre brandskadat har vi olika meningar om.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Bara en kort kommentar till ett par punkter i utrikesministerns yttrande!

Beträffande »Bengt Sture» förklarade utrikesministern att den svenska besättningen, om den tagits in till rysk hamn, kan ha kommit bort i Ryssland, ty försvinnandet inträffade vid den tidpunkt under kriget då hundratusentals människor svalt ihjäl i Leningrad.

Ja, när man bedömer vad som sker bör man naturligtvis alltid försöka ta hänsyn till de vid tillfället rådande förhållandena. Men det bör vara möjligt att från sovjetrysk sida snabbt lämna besked om huruvida dessa sjömän har omhändertagits eller inte. De skildringar som har lämnats från sovjetrysk håll om ubåtskriget visar att papperen

från detta krig inte har kommit bort, därför att befolkningen svalt vid en viss tidpunkt. Papperen finns åtminstone till stor del kvar — det visar de nu tryckta sovjetryska skildringarna om ubåtskriget. Därför tycker jag det vore angeläget för regeringen att begära ett relativt snabbt besked om huruvida dessa svenska sjömän har omhändertagits av Sovjetryssland.

Vidare bör man naturligtvis också begära upplysningar om vad som har hänt med dem efter omhändertagandet. Det är självklart att vad vi i främsta rummet vill uppnå är att de återsänds, om de befinner sig i livet, eller att det blir klarlagt om de inte gör det.

Sedan en fråga, herr talman: Varför finns det så många sådana fall, där det är ovisst om främmande medborgare har försvunnit i Sovjetunionen, ovisst om de har varit där alls eller ovisst om de befinner sig där fortfarande? Det har inte gällt bara svenska medborgare, utan i många fall har det även gällt andra länders medborgare. Sovjetunionen har först bestritt att de skulle befinna sig där, men sedan har flera av dem efter några år skickats hem.

Vilken är förklaringen till att det utspelas så många sådana dramer? Det finns dock en metod att undgå dem: att Sovjetunionen tillåter främmande medborgare, som är omhändertagna i landet, att på något sätt kommunicera med sina respektive diplomatiska representanter i Sovjetunionen eller med hemlandet. Hela problemet har uppkommit därför att Sovjetunionen icke tillåter sådana enligt vår mening självklara kommunikationer, d. v. s. därför att Sovjetunionen är en diktaturstat som inte erkänner rättigheterna till sådana kommunikationer. Man kan fråga: Varför tilläts inte Raoul Wallenberg år 1945 att kommunicera med svenska ambassaden i Moskva? Då hade ju hela utvecklingen blivit en helt annan. Nu vet vi att han fanns då i Sovjetunionen; detta har ju erkänts.

Svar på interpellation ang. efterforskningarna efter Raoul Wallenberg, m. m.

Vi kan inte åtaga oss att reformera Sovjetunionens samhällssystem, vare sig på denna punkt eller på någon annan. Men vi har rätt att uttrycka den uppfattningen, att detta system är oriktigt när det berövar främmande medborgare deras naturliga rättighet att kommunicera med hemlandet. Hur man sedan förfar med sina egna medborgare är Sovjetrysslands ensak, men när det gäller svenska medborgare har vi rättighet att intressera oss för frågan.

Herr talman! Utrikesministern ville inte svara på frågan, om statsminister Erlander i brevet till premiärminister Chrustjov hade begärt Wallenbergs hemsändande, men det har antytts i pressen att det skulle förhålla sig på det sättet. Vi kommer tydligen längre och längre in i vad man på socialdemokratiskt håll förr i tiden kallade den »hemliga diplomaten», som man då så starkt vände sig emot. Nu blir det inte bara mer och mer av samtal mellan de ledande regeringscheferna — samtal som sedan inte redovisas offentligt annat än till en mycket, mycket ringa del — utan dessutom skrivs det brev. Sedan förklarar man att man inte kan tala om vad hemställan i breven går ut på. — Ingen begär att utrikesministern skall läsa upp hela detta brev, men nog tycker jag att utrikesministern skulle kunna upplysa om huruvida det innehöll krav på förnyade utredningar eller krav på Wallenbergs hemsändande.

Herr CARLSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Jag måste säga att jag inte är alldeles ointresserad av dessa problemställningar och att jag heller inte är okunnig om vad som har hänt under kriget eller vad som har inträffat efter kriget.

Jag vill däremot säga att jag tycker att det är en smula otillständigt att inbilla människor att de skulle kunna få tillbaka sina saknade anhöriga efter så många år som det här är fråga om.

Jag har tagit mig friheten att tala

med en del ubåtsbefälhavare. Jag har frågat: Om ni går upp i ett mycket intensivt trafikerat farvatten och torpederar ett fartyg, tar ni då verkligen upp besättningen på detta fartyg? Alla har svarat med en mun, att sådant över huvud taget inte händer; den risken har man inte rätt att ta.

I fallet med det brandskadade fartyget skulle jag vilja ställa frågan: Varför tog man inte upp detta spörsmål för tio år sedan eller ännu tidigare? Det blev väl ändå en sjöförklaring, och frågan kom alltså att behandlas av sjöfartsstyrelsen och försäkringsbolag. Varför lade man inte då papperen på bordet? Då hade vi haft betydligt större möjligheter att vinna klarhet. I Svenska sjöfolksförbundet var vi vid den tidpunkten lika intresserade som nu av att bringa klarhet i frågan. Om vi fått klara besked då, hade det varit lättare att reda ut begreppen än det är i dag. Därför förvånar det mig en smula att man nu, så många år efteråt, kommer med påståenden som man inte har några belägg för.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman, bara en kort kommentar!

Till herr Ohlin vill jag säga att regeringen vid handläggningen av detta ärende har förfarit på sådant sätt att det skulle finnas möjligheter att uppnå ett resultat. Detta är för oss det väsentliga. Jag vill för kammarens ledamöter understryka allvaret i denna fråga, och det är också detta allvar som har präglat regeringens handläggning av den.

För att undvika varje missförstånd och framför allt för att inte försämra regeringens möjligheter när det gäller att understryka betydelsen av att man i Sovjet gör ordentliga undersökningar vill jag betona, att vad jag sade var att 700 000 människor i Leningrad svalt ihjäl vid denna tidpunkt — de var inneslutna — förutom alla de som bom-

Svar på interpellation ang. efterforskningarna efter Raoul Wallenberg, m. m.

bades ihjäl. Herr Ohlin säger att papperen finns kvar. Ja, det är riktigt: papperen svalt inte ihjäl, men människorna gjorde det.

Avslutningsvis vill jag säga att jag betraktar det som självklart att vi från svensk sida, trots de omständigheter under vilka Sovjetunionens folk levde vid denna tidpunkt, ändå skall kräva en ordentlig undersökning rörande de sex sjömans öde, om vilket det har stått att läsa i en rysk militärtidskrift.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Det skulle bara fattas, herr utrikesminister, att man inte skulle kunna kräva besked efter de sovjetryska uppgifter som framkommit om sänkning av ett fartyg som av allt att döma är identiskt med »Bengt Sture». Det har regeringen också gjort. Men när man vet hur sovjetryska undersökningar bedrivs och hur lång tid de kan ta, kunde det vara lämpligt att först begära besked, om dessa människor över huvud taget är omhändertagna. Det är kanske lättare att få den frågan besvarad. Sedan kunde man få besked rörande undersökningens resultat i övrigt.

Herr Carlsson i Göteborg riktade en svår kritik mot regeringen när han undrade varför man tagit upp frågan om de försvunna fartygen först nu. Regeringen har tagit upp frågan nu därför att det föreligger ett nytt material. Det finns sovjetryska uppgifter som har aktualiserat hela frågan. Det är av samma skäl som bland annat jag har tagit upp saken.

Herr Johansson i Öckerö underströk med rätta hur viktigt det är att de anhöriga får besked så att ovissheten försvinner. Utrikesministern anslöt sig till den ståndpunkten, och det gör även jag. Det torde vara en tillräcklig motivering för att man från svensk sida

reser denna fråga. Det verkade som om herr Carlsson i Göteborg hade en annan uppfattning än de föregående deltagarna i debatten, även herr Heckscher, när herr Carlsson menade att det nu vore bättre att man lät ovissheten bestå.

Herr CARLSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Jag är mycket ledsen om herr Ohlin har uppfattat vad jag yttrade som en kritik mot regeringen för att den vid den tidpunkt då olyckorna inträffade inte ingripit. Min kritik gick ut på att ansvariga instanser inte vid den aktuella tidpunkten sade ifrån, att en grundlig undersökning måste göras. Jag vågar försäkra att Sjöfolksförbundet vid alla de tillfällen, då sådana olyckor inträffar, sökt att få de egentliga orsakerna fastställda. Vi har faktiskt litat på de uppgifter som lämnats av instanser som har att undersöka och bedöma dessa saker. Vi har litat på fartygsinspektionen, sjöfartsstyrelsen och på de sjöförklaringar som lämnats vid olika tillfällen. Det är därför jag har anledning vara förvånad över att man först åtskilliga år efteråt tar upp en sak som redan en gång klarats upp.

Nu skall inte herr Ohlin tro att jag är ensam om denna uppfattning. Det är många som har samma uppfattning som jag, som är oroad för att man, som herr Johansson i Öckerö har sagt, ger de anhöriga en känsla av att det kan tänkas att deras män eller deras söner fortfarande befinner sig i livet. Man inger dem en falsk förhoppning. Jag tycker det är orimligt att gå till väga på detta sätt när det är fråga om allvarliga saker — och det är fråga om allvarliga saker i detta sammanhang.

Vi brukade under kriget säga, att det kanske inte är så farligt för de människor som är ute till sjöss ombord i fartygen utan mycket värre för de anhöriga som sitter hemma och lyssnar på radorapporterna om att den och

Svar på interpellation ang. efterforskningarna efter Raoul Wallenberg, m. m.

den båten gått under. Det var oerhört mycket svårare för dem. Men när de anhöriga en gång fått klart för sig att det inte finns någon återvändo, är det ändå bittrare för dem när man nu på nytt tar upp denna fråga. Jag vet sannernligen inte vad orsaken kan vara.

Jag har inte yttrat mig om den militärtidskrift som tyskarna hämtat uppgifter från. Den erfarenhet jag har fått säger mig att de rapporter som ubåtsbefälhavarna lämnade, när de kom tillbaka till sina baser uppe i Bottenhavet, utformades med tanke på att befälhavarna var tvungna att rapportera resultat. Rapporterna var kanske med andra ord ganska färgade.

Vad jag har stött mig på i fråga om denna sak är att ubåtsbefälhavarna säger att man inte tar sådana risker som det gäller i detta fall, om man är omdömesgill och känner ansvar för det fartyg man skall sköta. Jag tror inte att ryssarna tog större risker än exempelvis engelsmännen och amerikanerna tog med sina ubåtar.

Vad gäller det andra fallet med det brandskadade fartyget tycker jag det är fullständigt onödigt att vi tar upp det till diskussion i dag. Det är otillständigt att här tro på lösa rapporter. Man vet inte om den person som påstått sig ha träffat en saknad person är av den omdömesgilla typ att man kan sätta tro till hans uppgifter. Innan man har undersökt fallet skall man inte inge människor falska förhoppningar och låta dem tro att någon sett deras anhöriga i det och det landet. Det är inte tilltalande att göra på det sättet.

Jag vill till herr Ohlin säga att vi har upplevt en hel del tragedier under det senaste världskriget. Vi mötte mycket av bekymmer, besvärligheter och problem. Men när vi sökte klara upp dessa saker tog vi oss inte friheten att inbilla människor någonting som inte var baserat på fakta. Det är olyckligt att handskas med människors känslor på det lättvindiga sätt som man i dag

av någon egendomlig anledning sätter i gång med utan att stödja sig på fakta.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag vill erinra herr Carlsson i Göteborg om att jag i början av 1950-talet i flera interpellationer tog upp frågan om försvunna svenska båtar. Vi hade då timplånga debatter i denna kammare. Jag minns särskilt en gång då Sjöfolksförbundets ordförande, ombudsman Svensson i Göteborg, helt instämde i mina synpunkter under debatten. Dåvarande utrikesministern Undén hade något nonchalant avfärdat vår efterlysning av försvunna båtar, och man ansåg från Sjöfolksförbundets sida det vara märkligt att man inte kunde få fram några uppgifter vare sig från sovjetrysk eller polsk sida. En tid var det mycket aktuellt att påtala hur svenska sjömän hade försvunnit i Polen eller illa behandlats där, hur svenska båtar hade minsprängts och torpederats, och även utrikesministern ansåg det vara mycket märkligt att såväl ryssar som polacker intog en helt negativ attityd.

Jag säger detta, herr talman, därför att denna fråga inte är ny. Allmänt hyste man i denna kammare den uppfattningen, att den behandling som vårt land utsattes för i dessa sammanhang av länderna bakom järnridån var rent diskriminerande. Eftersom vi alltså tidigare har haft en mycket ingående debatt om sådana här saker, har jag velat framhålla detta och, som sagt, en gång vann min interpellation full förståelse från sjöfolkets representant i kammaren.

Det är klart att man kan se olika på olika frågor, men de som upplevt de mycket intetsägande, ja nästan oförskämda svar som vi understundom har fått på våra förfrågningar hos diktaturstaterna anser nog att det finns all anledning för den svenska riksdagen att ideligen ta upp dessa frågor för att försöka få fram ett klarläggande.

Herr JOHANSSON i Öckerö (fp):

Herr talman! Jag är den siste som skulle vilja inge anhöriga falska förhoppningar om dem de saknar. Jag lever nära havet och har varit med om att på vår egen ö möta så många katastrofer både före, under och efter kriget, att jag aldrig skulle kunna tänka mig att göra något sådant.

Herr Carlsson i Göteborg undrar varför denna sak tagits upp nu. Men de uppgifter i tidningsnotiser som framkommit i saken är väl inte alldeles obekanta för herr Carlsson! Om de är felaktiga eller riktiga vet vi inte. Huruvida ifrågavarande matros är en omdömesgill person eller icke känner vi heller inte till liksom inte heller om uppgifterna från den ryske ubåtsbefälhavaren är riktiga. Det är därför vi vill ha en förklaring. Vi vill ha besked och ingenting annat. Frågan har nu blivit aktuell med anledning av dessa tidningsnotiser. Om uppgifterna är felaktiga, bör det ändå klaras upp, så att man inte bygger några förhoppningar på felaktiga informationer. Så enkelt är det hela.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till utrikesutskottet propositionen nr 127, angående godkännande för Sveriges del av ändring i konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen; och

till statsutskottet propositionen nr 131, angående rörlig kredit till försvarets fabriksstyrelse.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den å bordet vilande motionen nr 832.

§ 4

Svensk medverkan vid upprättande av en FN:s fredsstyrka på Cypern

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående svensk medverkan vid upprättande av en FN:s fredsstyrka på Cypern.

Kammaren biföll till en början på framställd proposition utskottets hemställa att utlåtandet måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Sedan utskottets hemställa i övrigt föredragits yttrade:

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Det finns ingen anledning att sticka under stol med att det svenska engagemanget i FN-styrkan på Cypern möter allvarliga betänkligheter ur vissa synpunkter. Det är här fråga om en uppgift av annan typ än den som ålegat tidigare FN-styrkor. Det förefaller då som om styrkans sammanlagda numerär tilltagits i knappaste laget med tanke på det vanskliga uppdrag det gäller. Medlingsaktionen kan vidare beräknas ta lång tid i anspråk, och det är ingalunda klart vad som skall inträffa om FN-styrkan inte slutfört sina arbetsuppgifter inom den anslagna tidsramen på tre månader.

Ur svensk synpunkt föreligger ytterligare problem. Tillgången på befäl i den svenska krigsmakten är knapp, och den nya belastningen kan vålla svårigheter främst vid utbildningen av arméns värnpliktiga. Det bör också understrykas att FN-styrkan av allt att döma står inför uppgifter som kan väntas rymma större personliga risker än vad som förekommit i andra sammanhang. Man kan både bli beskjuden och tvingas att skjuta, och förluster i människoliv är icke otroliga. Den konsekvensen måste klargöras för allmänheten och för de frivilliga som rekryteras.

Svensk medverkan vid upprättande av en FN:s fredsstyrka på Cypern

Å andra sidan är läget på Cypern allvarligt, och det tycks inte finnas något tillfredsställande alternativ till en sådan FN-intervention som enhälligt beslöts av säkerhetsrådet. Upprättandet av en FN-styrka på Cypern är en nödvändig förutsättning för att verklig medling skall kunna bedrivas. Så länge de båda folkgrupperna beskjuter varandra, finns det inte stora utsikter att medlaren kan ha framgång i sin verksamhet. Säkerhetsrådets beslut innefattar förpliktelser för alla världsorganisationens medlemmar och icke minst för ett land i Sveriges ställning och med Sveriges traditioner när det gäller Förenta Nationerna. Trots alla de skäl som talar *mot* ett svenskt deltagande finns det därför avgörande omständigheter, som gjort det svårt för att inte säga omöjligt för oss att vägra vår medverkan, i synnerhet som det på auktoritativt håll gjorts gällande, att hela FN-aktionen står och faller med det svenska deltagandet. Den kan komma att misslyckas även om Sverige deltar, men vi får inte hindra att den kommer till stånd.

Vissa förutsättningar måste man emellertid kräva hänsyn till. Så snart tillräckliga erfarenheter av styrkans arbete har vunnits, bör frågan om dess numerär kunna omprövas. Om en utökning då bedömes som erforderlig, bör även andra länder än de nu engagerade anmodas att lämna sin medverkan. Vidare måste styrkans uppgifter begränsas till ordningshållning. Den får inte bli ett redskap i den inre politiken, särskilt inte så länge de grekcyriotiska och turkcyriotiska medlemmarna av Cyperns regering är ur stånd till gemensamma politiska ställningstaganden. Under sitt arbete måste FN-styrkan å andra sidan för speciella uppgifter ha möjlighet att samverka icke blott med regeringen utan också med båda folkgrupperna på Cypern. Frågan om avväpning av de reguljära styrkorna måste ankomma på medla-

ren i samverkan med de båda folkgrupperna, och FN-styrkan får icke för detta ändamål ta på sig några uppgifter som innefattar bruk av våld.

Jag utgår från att regeringen innan propositionen avlämnades förvässat sig om att FN:s generalsekreterare är beredd att uppfylla dessa förutsättningar. På grund härav får jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Vi har på senare år blivit vana vid att det kommer förfrågningar från FN om vårt lands möjligheter att bidra med personal i fredsstyrkor som kan behövas för att dämpa en uppflammande oroshärd någonstans i världen. Den här gången gäller det som bekant Cypern. Jag har ingen erinran att göra mot att vårt land bidrar med en styrka i detta fall. Tvärtom tilistyrker jag att så sker. Vi ser ju i FN en organisation i fredens tjänst, och då bör vi givetvis också medverka till att denna organisation får de resurser som behövs för att fullgöra uppgiften. Vårt land är ju lyckligtvis förskonat från rasmötsättningar, hastiga omvälvningar och motsättningar mellan folkgrupperna. Kan vi då på något sätt medverka till att de länder där sådana allvarliga problem finns får en möjlighet att åstadkomma en lösning på fredlig väg, bör vi naturligtvis göra det.

Vi bör dock vara medvetna om att deltagandet i sådana aktioner kan vara förenat med vissa risker. Det är risker av politisk art, och det är naturligtvis risker också för den personal som deltar. De politiska riskerna blir väl mest påtagliga, om en sådan konflikt som denna som uppstått på Cypern skulle komma att inflammeras av stormaktsmotsättningar som leder till mer eller mindre elakartade konflikter mellan maktblocken. Hittills har emellertid inte detta varit särskilt utmärkande för Cypernkrisen. Ätminstone tidvis har väl dessa risker varit större i exem-

Svensk medverkan vid upprättande av en FN:s fredsstyrka på Cypern

pelvis Mellersta östern och Kongo. Men ön Cypern har alltså ändå ett betydande strategiskt värde, och säkra i detta avseende kan vi naturligtvis inte vara.

Det finns därför all anledning att hålla bestämt på principen att vårt land som sådant inte är engagerat, utan att det är på FN:s begäran som vi tillhandahåller personal som står under FN:s befäl. Det finns också starka skäl för den svenska ståndpunkten, att vårt land inte bör vara det enda neutrala landet som bidrar med personal. Hur stora riskerna sedan blir för personalen i fredsstyrkan på Cypern kan väl ingen göra något bestämt uttalande om. Motsättningarna är dock stora, och regelrätta strider mellan de bägge folkgrupperna hör ju till ordningen för dagen.

Som det nu ser ut får väl riskerna emellertid bedömas vara betydligt större än de varit låt oss säga i Ghaza. Det skulle vara i hög grad beklagligt, om de som har ställt sig till förfogande för en lösning av den svåra uppgift som fredsstyrkan har, de må vara svenskar eller av annan nationalitet, skulle behöva offras eller komma till skada. Men vi vet också, att om varje risk skulle undvikas, bleve aldrig dessa fredsaktioner av. Man måste uppenbarligen väga bedömningen av riskerna mot bedömningen av möjligheterna att nå resultat med aktionerna.

En fundamental förutsättning är givetvis också, att det rör sig om frivillig personal och att denna inte undanhålls vetenskap om att uppdraget är förenat med betydande risker. Vi får vara tack samma för att trots faran så många verkligen vill medverka i fredsstyrkan och vid lösningen av den svåra uppgift som den får sig förelagd.

Denna sak har också en ekonomisk sida. Jag menar inte att den sidan är avgörande, men den är värd en kommentar. Vårt bidrag till fredsstyrkan på Cypern för de månader som nu är aktuella beräknas som framgår av ut-

skottsutlåntagandet till cirka 12 miljoner kronor. En del kan möjligen komma att återbetalas av fondmedel från FN. Om så sker och hur mycket det i så fall kan bli tal om vet vi dock inte ännu. Vårt land skall sätta upp en permanent FN-styrka eller hålla en permanent hög beredskap, så att personal med mycket kort varsel kan ställas till FN:s förfogande. Jag har ingenting emot att så sker, men vore det inte lika befogat att på det internationella planet skapa en ekonomisk beredskap för fredsaktionerna? Man borde med andra ord ha vissa medel avsatta i förväg. Det borde vara en uppgift för FN:s medlemsstater att gemensamt bidra till detta.

I stället har vi fått bevittna hur vissa stater direkt har undandragit sig ekonomisk medverkan när det har gått att ställa säkerhet för FN:s insatser. Det märkliga är att detta i hög grad gäller dem som brukar berömma sig av att ha både stora resurser och besitta en alldeles enorm fredsvilja — åtminstone brukar det heta så i deras propaganda. Tyvärr finns det anledning att påtala detta. Vi har från svensk sida ingen som helst anledning att förtiga det. Tvärtom tycker jag att det finns anledning till kritik, en kritik som bör kunna framföras i lämpliga sammanhang både inför svensk opinion och inför den internationella opinionen.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Jag hade tillfälle att tillsammans med några andra titta på en del av problemen på Cypern förra året. Det är helt uppenbart att det är svåra inrikespolitiska problem det nu gäller. Därför är det en helt annan karaktär på detta engagemang än de tidigare vi åtagit oss genom FN. Det är heller inte troligt att inrikespolitiska problem av denna art kan lösas inom så kort tidrymd som tre månader. Detta betyder i motsvarande mån större kostnader än

Svensk medverkan vid upprättande av en FN:s fredsstyrka på Cypern

de som nämnts i propositionen och i statsutskottets utlåtande.

Det är som sagt en annan karaktär på detta engagemang. Det rör sig inte om en militär konflikt. Det är inte heller en koloni som just håller på att frigöras till självständig stat, utan det är civila motsättningar — inrikespolitiska, sociala, ekonomiska och religiösa. Vårt militära engagemang på Cypern innebär de facto, att vi kommer att ingripa i de olika civila motsättningar som råder bland Cyperns drygt halva miljon invånare. Det är inte troligt att vi genom militär personal kan lösa dessa civila arbetsuppgifter.

Vad den ekonomiska sidan beträffar är det berättigat att räkna med längre tid än tre månader. Det säges i statsutskottets utlåtande att »utskottet förutsätter» att vi beredes täckning från FN, »så långt möjligt». I propositionen står det, att täckning »delvis» skulle kunna erhållas. Resten skall komma till stånd genom frivilliga bidrag. Jag tror att vi bör vara medvetna om att vi själva kommer att få betala större delen av kostnaderna — i varje fall bör vi räkna med det som en realitet.

Motsättningarna på Cypern är av civil karaktär; de måste lösas genom civila åtgärder och inte militära. Då kan man säga: Vi kan inte nu för vår del som stat engagera oss i någon större ekonomisk hjälpaktion just för Cypern. Det får bli en internationell arbetsuppgift — en FN-uppgift, om man så vill. Men det kan inte förnekas att vi åtar oss ett ekonomiskt engagemang, som kommer att kosta åtskilliga miljoner kronor. Också ur rent ekonomisk synpunkt skulle det nog vara fördelaktigt för oss att göra en viss avvägning mellan militära utgifter och utgifter för civila ändamål. Jag tror, att om vi satsar litet mindre på bajonetter och i stället använder några miljoner kronor för civil hjälpverksamhet, kan vi åstadkomma en bättre grund för den sociala utvecklingen och harmonien än om vi

satsar alla miljonerna enbart på militär vapenmakt.

I andra sammanhang är vi beredda att över statsbudgeten anslå medel för att förbättra sociala och ekonomiska förhållanden i andra länder i syfte att undanröja orsakerna till fredsstörande konflikter. Det synes därför finnas skäl — och tradition — att uppmärksamma den civila sidan av Cypernproblemet. Om vi gör det, kan vi kanske också lätta på de militära bekymren. Om vi satsar något också på den civila sidan, kan det medföra att vi får mindre militära utgifter att dras med. Vi får också möjlighet att lösa en del av de militära arbetsuppgifterna på kortare tid och på ett bättre sätt än om vi enbart satsar på den militära styrkan.

Det kanske kan sägas, att vi inte skall ta upp denna fråga som enskilt land, utan att det skall gå genom FN. Jag har ingenting att invända mot att vi tar upp frågan genom FN. Men det är ingen tvekan om att vårt engagemang på Cypern inte enbart är ett rent FN-uppdrag utan ett landsuppdrag. Formellt är det fråga om en FN-aktion men i realiteten är det inte enbart det. Vissa länder är nämligen direkt utpekade såsom lämpade att ställa soldater till förfogande, och andra länder är direkt utpekade såsom olämpliga för denna arbetsuppgift, trots att de är FN-stater. Vi är alltså som land engagerade på Cypern. Vi kan inte bara skylla på FN.

Varför är vi då som land engagerade där? Jo, av den anledningen att vi tidigare löst vissa arbetsuppgifter på ett tillfredsställande sätt. Vi har sålunda fått ett gott rykte, och det ryktet bör vi vara rädda om och inte låta det förspillas vare sig på Cypern eller vid något annat liknande uppdrag. Jag tror att vi klarar våra arbetsuppgifter bättre om vi också uppmärksammar den civila sidan av problemet. Vår militära trupp kommer att engageras i en arbetsuppgift som även har en civil sida. Jag har den övertygelsen — och jag antar

att samtliga kammarledamöter delar den — att vi inte löser civila problem med hjälp av bajonetter, varken i vårt land eller i andra länder. De skall lösas på civil väg. När vi nu kostar på oss utgiften att skicka ned en militär grupp bör vi därför också skicka ned en civil arbetsgrupp. Denna behöver inte knytas direkt till den militära styrkan men kan skickas i anslutning till densamma. Eftersom vi åtar oss det ena engagemanget bör vi också åta oss det andra. Man kan naturligtvis säga att de civila problemen skall FN försöka lösa genom sin medlare. Jag vill inte alls gå vid sidan om FN:s medlare, men det är dock våra pengar och våra soldater som nu skall skickas till Cypern. Därför skulle jag önska att vi även engagerar oss *civilt* i anknytning till den hjälp till u-länder som vi lämnar i andra sammanhang över statsbudgeten.

Jag skulle därför vilja hemställa att Kungl. Maj:t måtte undersöka möjligheterna att sända en civil arbetsgrupp till Cypern för att närmare orientera sig om de förutsättningar som kan föreligga för att inom ramen av ett begränsat ekonomiskt engagemang åstadkomma sådana förbättringar att vårt militära engagemang i någon mån kan förkortas och förbilligas.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag begärde ordet för att polemisera mot herr Hagnell men vill först säga att jag fann den senare delen av hans anförande vara värdefull. Jag står på samma linje som han i de frågorna.

Vad jag ville reagera mot var hans fastslående, att det på Cypern skulle vara fråga om en inrepolitisk angelägenhet. Om det nu vore så väl, herr talman! Men det är det inte. Många andra intressen är inblandade här.

Jag är glad över den inställning regeringens tagit och över att vi har svarat ja till den framställning som gjorts. Det finns all anledning att tro att allt

Lantbruksrepresentanter: Avlöningar

som göras kan också komma att göras av den högt kvalificerade styrka som vi har skickat ned.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 117, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående svensk medverkan vid upprättande av en FN:s fredsstyrka på Cypern.

§ 6

Föredrogs den av herr *Eriksson* i Bäckmora vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående ersättningskommunikationer för nedlagd järnväg.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Utgifterna inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1964/65 inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3

Lantbruksrepresentanter: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade (bilaga 11, punkt 3, s. 10) föreslagit — förutom fastställande av ny avlöningsstat — en anslagsanvisning som vore 80 000 kr. högre än för löpande budgetår.

Lantbruksrepresentanter: Avlöningar

I samband härmed hade utskottet behandlat motionerna I: 354 av herr *Weibull m. fl.*, likalydande med II: 407 av herr *Nilsson* i *Bästekille m. fl.*, i vilka motioner, såvitt avsåge förevarande punkt, hemställts att anslagsposten Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, måtte uppräknas med 80 000 kr. till 267 000 kr. samt anslaget i enlighet därmed uppföras med 317 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 354 och II: 407, såvitt nu var i fråga,

a) fastställa i utskottets hemställda intagen avlöningsstat för lantbruksrepresentanter, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65;

b) till Lantbruksrepresentanter: Avlöningar för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 237 000 kr.

I motiveringen anförde utskottet bl. a. följande.

Utskottet, som icke anser det osannolikt att utvecklingen kan komma att kräva en förstärkning och eventuellt även viss omplacering av den svenska utlandsrepresentationen på jordbruksområdet, finner för sin del icke erforderligt att nu vidtages mer vittgående åtgärder än vad Kungl. Maj:t föreslagit. Utskottet utgår från att behovet av utlandsbevakning på ifrågavarande område noggrant följes av Kungl. Maj:t.

Reservation hade avgivits av herrarna *Isacson*, *Weibull*, *Östlund* och *Eliasson* i Moholm, vilka ansett att ovan intagna del av utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

»Utskottet finner i likhet med motionärerna och remissinstanserna att en ytterligare förstärkning av utlandsrepresentationen är önskvärd. Då det synes uppenbart att särskilt arbetet inom de internationella organisationerna såsom EFTA och FAO ävensom de stundande GATT-förhandlingarna fordrar ökad uppmärksamhet och rapportering synes

en stationering till Genève dock böra föredras. Även arbetet inom OECD och den dynamiska utvecklingen inom det franska jordbruket bör med fördel kunna bevakas av en lantbruksrepresentant, placerad i Genève. Utskottet utgår från att frågan övervägas av Kungl. Maj:t i och för förslag till nästa års riksdag. Med hänsyn till det anförda synes de nu föreliggande motionsyrkandena icke böra föranleda någon riksdagens ytterligare åtgärd.»

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Redan i statsverkspropositionen föreslås en förstärkning av utlandsrepresentationen genom en särskild lantbruksrepresentant i Washington. Det är säkerligen utomordentligt värdefullt. Vi har emellertid för vår del ansett oss kunna konstatera, att jordbruksfrågorna även inom Europa kommer att aktualiseras på flera områden. Den gemensamma marknadens jordbruksproblem kommer säkert att ge full sysselsättning åt den lantbruksrepresentant som vi har i Bryssel. Låt mig emellertid erinra om att även FAO, där vissa problem berörande utvecklingsländerna behandlas som givetvis även kommer att beröra svenskt jordbruk, OECD i Paris samt GATT och EFTA i Genève kommer att fatta avgörande beslut i jordbruksfrågor.

Vi har i en motion framfört förslag om en ytterligare förstärkning av lantbrukets utlandsrepresentation genom en befattningshavare i Paris, som skulle ha att följa dels ovannämnda organisationers arbete, dels också det franska jordbrukets expansion. Motionen har varit föremål för remissbehandling. Därvid har statens jordbruksnämnd och Sveriges lantbruksförbund uttalat, att de är fullt eniga om behovet av en ytterligare förstärkning i detta avseende. De har emellertid ansett att ifrågavarande befattningshavare inte bör place-

rus i Paris som motionärerna anser utan i Genève, därför att från Genève skulle man kunna bevaka vad som händer såväl i Rom som i Paris liksom givetvis i Genève. Vi har därför i den reservation som vi fogat till utskottsutlåtandet uttalat, att det vore lämpligt att den förstärkning vi föreslår placeras i Genève.

Utskottet har för sin del konstaterat, att jordbruksfrågorna inom den närmaste tiden kommer att få en allmer framträdande plats, och man säger också att det kanske blir nödvändigt att i framtiden genomföra vad vi åsyftar i motionen. Emellertid har utskottet stannat för vad Kungl. Maj:t nu föreslagit. Vi tror att utvecklingen kommer att gå snabbare än utskottet och Kungl. Maj:t bedömt. Vi har visserligen inte yrkat att det skall inrättas någon sådan representation just nu men vi har gjort en beställning på förslag om en sådan representation nästa år.

Med denna motivering ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Isacson m. fl.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Kungl. Maj:t har ju i årets statsverksproposition föreslagit återupprättande av lantbruksattaché-tjänsten i Washington. Detta bör vi väl anse vara synnerligen tillfredsställande. Man får väl ändå utgå ifrån att Kungl. Maj:t ingalunda därmed satt punkt för all vidare förstärkning av jordbrukets bevakningstjänst i fortsättningen. Reservanterna har ju föreslagit en skrivning som mera bestämt innebär en beställning än utskottets skrivning. Jag vill emellertid understryka, att man vid behandlingen av frågan i utskottet var positivt inställd men att man ansåg att det är mycket svårt att göra sådana beställningar för framtiden om var och hur en dylik ytterligare utvidgning bör ske. Man ansåg nämligen att en sådan framtida förstärkning kan bäst bedömas av Kungl. Maj:t med tanke på de

Lantbruksrepresentanter: Avlöningar

kontakter som departementet ändå har med utlandsrepresentation och utländska förhållanden. Utskottet bestrider alltså ingalunda, att det för framtiden kan uppstå behov av en ökad representation. Det råder däremot ganska delade meningar om placeringen av denna. I remissvaren har ju nämnts både Paris och Genève, och i ett remissvar har man t. o. m. ifrågasatt, huruvida inte vår nuvarande representant i Bonn borde flyttas därifrån till Paris. Inför denna oklarhet är det nog säkrast att man överlämnar till Kungl. Maj:t att bestämma hur placeringen skall vara i framtiden.

Vad beträffar placeringen av Bonn-representanten har jag personligen den uppfattningen, att det finns anledning till en allvarlig erinran mot förflyttning av den mannen. Jag tror att vi är ganska eniga med departementschefen om att han behövs där han är.

Såväl utskottsmajoriteten som reservanterna förutsätter ju att Kungl. Maj:t noggrant följer utvecklingen, och jag tror att Kungl. Maj:t har all anledning att se till att jordbruksintressena blir väl bevakade i framtiden. Jag tror liksom reservanten och som också utskottet framhållit, att jordbruksfrågorna kommer att behöva en ökad bevakning i framtiden.

Det är alltså, herr talman, en positiv syn på frågan, som ligger till grund för utskottets skrivning, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i reservationen 1); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Moholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter

Bidrag till hushållningssällskapen: Avlöningar

given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 3:o) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i reservationen 1) av herr Isacson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan med oförändrad motivering.

Punkterna 4—10

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 11***Bidrag till hushållningssällskapen: Avlöningar**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr TRANA (s):

Herr talman! Jag har till punkten 11 i jordbruksutskottets utlåtande nr 1 fogat en blank reservation, inte i avsikt att ställa något yrkande utan för att få möjlighet att till protokollet anföra några synpunkter i anknytning till de av utskottet behandlade och avstyrkta motionerna nr 137 i första kammaren och 170 i andra kammaren. I dessa, som är flerpartimotioner, har liksom i motionerna nr 136 i första kammaren och 171 i andra kammaren yrkats på vidtagande av särskilda åtgärder för att komma till rätta med problem, som på grund av sin särbeskaffenhet ligger utanför

ramen för hushållningssällskapens och — beträffande de sistnämnda motionerna — skogsvårdsstyrelsernas ordinarie verksamhet. De nu förevarande motionerna utmynnar i yrkande om ett årligt anslag på 30 000 kronor under tre års tid för speciell instruktionsverksamhet i Stockholms läns skärgårdsområde — i det nu aktuella fallet instruktionsverksamhet rörande bärodling med speciell inriktning på jordgubbsodling.

Att denna instruktionsverksamhet ligger utanför ramen för hushållningssällskapets ordinarie arbetsuppgifter synes även ha varit utskottets mening, eftersom det har uttalat: »Denna fråga synes emellertid vara av sådan sysselsättningspolitisk karaktär, att den enligt utskottets mening icke bör prövas i nu förevarande sammanhang.»

Jag kan för min del till nöds godta denna utskottets mening, eftersom det är riktigt att motionernas syfte har varit att genom föreslagna åtgärder bereda ett bättre sysselsättnings- och försörjningsunderlag för en befolkningsgrupp, som på grund av speciella omständigheter inte haft möjligheter att följa med i den allmänna inkomstutvecklingen men som också på grund av speciella omständigheter borde kunna — genom en relativt billig insats från statsmakternas sida — anvisas och aktiveras att pröva vägar, som naturligen borde leda till utökade försörjningsmöjligheter.

Mot denna bakgrund hade det kanske varit riktigare att vid utskottshänvisningen hänföra motionerna till utskott som har att behandla ärenden i anknytning till elfte huvudtiteln, men vid en genomgång av inrikesdepartementets förslag till sysselsättningskapande åtgärder finner man knappast några förslag syftande till lösningar i enlighet med de tankegångar som varit vägledande för motionärerna. Det är alltså att befara, att även en utskottsbehandling av motionerna i anslutning till elfte huvudtiteln skulle ha utmynnat i ett

Bidrag till hushållningssällskapen: Avlöningar

konstaterande av att motionerna på grund av däri ställda yrkanden icke legat inom ramen för utskottets normala kompetensområde.

Men, herr talman, så bör det väl ändå inte få gå till. Att skjuta undan eller blunda för befintliga eller uppkommande samhällsproblem bara för att dessa avviker från de schabloner, som i övrigt gäller och som därför också tarvar andra lösningar än sådana som med utgångspunkt från de schablonmässiga erfarenheterna utarbetats och tillämpas, kan dess bättre inte sägas vara vanligt i den svenska riksdagen. Tvärtom nedlättes ett ständigt och betydande arbete på att undan för undan komma till rätta med och undanröja kvarvarande samhällsliga missförhållanden även för relativt små medborgargrupper och enskilda med från normal status avvikande problem.

Det finns dock, herr talman, många angelägna uppgifter som fortfarande väntar på sin lösning, problem som kanske också i vissa fall kan förminskas genom relativt blygsamma insatser för hjälp till självhjälp åt befolkningsminoriteter, som icke kunnat eller kan tillgodogöra sig de ekonomiskt utvecklingsbefrämjande samhällsliga åtgärder som stått eller står andra befolkningsgrupper till buds.

Motionerna nr 137 i första kammaren och 170 i denna kammare syftar till sådana åtgärder och har tillkommit mot bakgrund av följande omständigheter.

Genom beslut den 5 december 1958 har Kungl. Maj:t uppdragit åt länsstyrelsen i Stockholms län att utreda och genom praktiska åtgärder söka förbättra försörjnings- och därmed sammanhängande förhållanden för den bofasta befolkningen i Stockholms läns skärgård. Såsom en följd av detta uppdrag har länsstyrelsen hittills till Kungl. Maj:t avgivit mer än ett tiotal delutredningar med förslag till åtgärder ägnade att förbättra försörjningsläget i

skärgårdsområdet. De nu aktuella motionerna bygger helt på ett av dessa delförslag, avgivet den 4 december 1961.

Stockholms läns skärgård med närgränsande inlandskommuner, eller vad vi i dagligt tal kallar Roslagen, har trots närheten till storstockholmsområdet alltsedan 1930-talets kris befunnit sig i ett beträffande skatteunderlag och utdebitering synnerligen pressat läge. Roslagen blev efter 1930-talets arbetslöshetskris en av de längst kvardröjande arbetslöshetsöarna i Mellansverige och som sådan föremål för otaliga uppvaktningar hos myndigheter och även för motioner i riksdagen. Någoting som påtagligt vände utvecklingen till det bättre för roslagskommunerna inträffade aldrig. Den svåra arbetslösheten framtvingade — som på så många andra håll i landet — utan att ge de arbetsföra åldrarna några valmöjligheter, en mycket långtgående avflyttning till andra orter med bättre försörjningsmöjligheter. Det skall i det sammanhanget inte undanhållas, att flertalet av dem som på grund av dåliga eller helt obefintliga försörjningsmöjligheter, oftast mot sin innersta vilja, tvangs att lämna Roslagen — det gäller för övrigt i stort sett alla dem som lämnat glesbygderna — fick arbete och god utkomst.

För utflyttningskommunerna och för dem som av skilda anledningar stannade kvar har denna strukturförändring betytt tunga och ständigt ökande kommunala skattebördor. Utvecklingen har bl. a. också lett till en abnorm åldersfördelning med förskjutning mot allt äldre åldersgrupper i Roslagen.

I stort sett torde det väl vara riktigt att anta, att denna kvarvarande befolkning i övre medelåldern och uppåt utgör ett klientel, som inte lämpligen kan inordnas inom ramen för den omskolningsverksamhet, som med dagens arbetskraftsfördelningspolitiska målsättning blivit en av huvudingredienserna

Bidrag till hushållningssällskapen: Avlöningar

i arbetsmarknadspolitiken. I särskilt hög grad torde detta gälla för den rena skärgårdsbefolkningen som — på grund av den kommunikationsmässiga avskildheten från fastlandet — säkerligen har större svårigheter än normalt att acklimatisera sig i nya miljöer.

Men vi bör också ha ögonen öppna för att det inte kan få drivas en arbetsmarknadspolitik, som till slut kan komma att praktiskt taget tömma skärgården på de yngre arbetsföra åldrarna. Detta gäller framför allt Roslagens skärgård, som ju under sommarmånaderna blir boendeplatsen för många tiotusental av storstockholmsområdets jäktade innevånare. Det bör inte minst för dessa människor vara av utomordentligt värde att erbjudas en så långt möjligt ursprunglig sommarvistelsemiljö både vad natur och bofast befolkning beträffar. Till detta kommer behovet av dagliga färskvaruleveranser och en även i övrigt ständigt ökad service.

Det är ur dessa synpunkter, herr talman, av utomordentligt stor betydelse att finna på nya utvägar, som kan möjliggöra för Roslagens skärgårdsbefolkning inte bara att stanna kvar i skärgården utan också att beakta och tillvarataga de naturliga förutsättningar till inkomstförstärkningar som kan antagas föreligga i olika avseenden. Det måste också ur rent demokratisk ansändighetssynpunkt vara angeläget att statsmakterna såsom ett komplement till nu tillämpade arbetsmarknadspolitiska åtgärder i form av allmänna beredskapsarbeten och omskolningsverksamhet — i 1964 års statsverksproposition beräknade till 450 miljoner kronor — ställer till förfogande medel, som kan bringa hjälp till självhjälp åt befolkningsminoriteter vilka helt enkelt inte kan utnyttja gällande arbetsmarknadspolitiska hjälpformer. Kravet på lika medborgerliga rättigheter får därvidlag icke eftersättas.

Dess bättre synes i detta avseende ett

nyttänkande vara på väg, och jag vill avslutningsvis citera vad arbetsmarknadsstyrelsen i sitt remissyttrande över lokaliseringsutredningens betänkande bland annat anfört: »Styrelsen vill därför understryka kommitténs i ett senare avsnitt (kap. 10) gjorda uttalande att de svårigheter att upprätthålla en rimlig standard för den befolkning som under i varje fall en övergångstid fortfarande kommer att vara bosatt i den egentliga glesbygden icke kan lösas genom lokaliseringspolitiska medel. Det är därför också enligt styrelsens mening viktigt att samhället med andra medel än lokaliseringspolitiska medverkar till en rimlig standard för den befolkning som inte kan flytta.»

Som synes överensstämmer detta yttrande till sin senare del fullständigt med de tankegångar som ligger till grund för yrkandena i motionerna nr 137 i första kammaren och nr 170 i andra kammaren, vilka i sin tur helt bygger på ett av de utredningsförslag som länsstyrelsen i Stockholms län som en följd av sitt erhållna uppdrag avgivit till Kungl. Maj:t.

Herr talman! Jag ställer inte något yrkande, men jag vill framhålla att ett beaktande av de synpunkter, som jag gjort mig till tal för och som stödes upp av nyss citerade utlåtande från arbetsmarknadsstyrelsen, skulle väcka tillfredsställelse i vida kretsar. Även om jag skulle vara alltför blåögd, vill jag ändå sluta mitt anförande med att uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t i den proposition, som kommer att framläggas med anledning av lokaliseringsutredningens betänkande, även skall finna möjligheter att beakta och föreslå utvägar för lösandet av de problem som jag här berört.

I detta anförande instämde herrar Carbell (s) och Keijer (fp).

Herr HEDIN (h):

Herr talman! I anslutning till denna punkt har i motion nr 754 av herr Wah-

Bidrag till hushållningssällskapen: Avlöningar

rendorff och mig samt i en likalydande motion i första kammaren framförts förslag om att fiskerikonsulenten för Vänern, som nu har en arvodesbefattning motsvarande lönegrad A 17, skall placeras i lönegrad Ae 19. Vi har vidare föreslagit att kostnaderna för denna tjänst skall liksom tidigare bestridas av vattenavgiftsmedel.

Den här ifrågavarande fiskerikonsulenten arbetar inom flera hushållningssällskaps områden men är närmast placerad i Värmlands län.

Samtliga fiskerikonsulenter i de olika hushållningssällskapen är numera placerade i lönegrad Ae 19. Alla skäl talar för att man i enlighet med vad fiskeristyrelsen föreslagit — det är alltså samma förslag som motionärerna framfört — vidtar en sådan förändring, att även fiskerikonsulenten för Vänern blir placerad i denna lönegrad. Sedan de olika uppfattningarna i denna fråga sammanjämkats inom utskottet genom den föreliggande skrivningen har jag emellertid avstått från att fullfölja motionens yrkande. I den av mig åsyftade skrivningen heter det: »Ehuru framställningen i flera avseenden synes väl motiverad, har utskottet ej ansett sig böra nu inta annan ståndpunkt än departementschefen.» Jag ser detta som en form av beställning och räknar med att departementschefen tar upp denna fråga nästa år. Kostnadsmässigt är det en mycket liten sak, som för övrigt inte heller berör statsbudgeten, men ur rättvisesynpunkt är det ändå en angelägen fråga.

Herr talman! Mot bakgrunden av vad jag här sagt har jag inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr WAHRENDORFF (cp):

Herr talman! I motionerna I: 620 och II: 754 hemställs om inrättande av en ordinarie befattning i Ae 19 som fiskerikonsulent för Vänern. Befattningen skulle ersätta den nuvarande arvodes-tjänsten, som både ur rekryteringssyn-

punkt och av andra skäl är otillfredsställande. Jag vill som motionär göra en liten kommentar till utskottets behandling av dessa motioner.

Jag vill först betona att Vänern är ett betydande vatten ur fiskesynpunkt. Sjön har en vattenyta av 3 500 km² och en strandlinje av inte mindre än 650 km. Invånarantalet i de kommuner som gränsar till sjön är ungefär 250 000. Det finns 125 yrkesfiskare vid Vänern, dubbelt så många binäringsfiskare och 1 700 s. k. husbehovsfiskare. Därtill kommer ett starkt ökande antal fritids- och sportfiskare, som beräknas uppgå till ungefär 10 000.

Självfallet medför detta, inte minst fritidsfisket, ett omfattande arbete för en fiskerikonsulent. Jag kan nämna sådana uppgifter som rådgivning och utredning rörande bl. a. fiskerätten i enskilt vatten, anordnande av fiskemöjligheter, bildande av fiskevårdsföreningar samt fiskevårdande åtgärder. Av särskild betydelse är de praktiska försöken i syfte att förbättra betingelserna för det yrkesmässiga fisket. Bland fiskevårdsåtgärderna vill jag nämna odlingsförsök med lax från skilda lekornråden i Vänerälvarna och försök att komplettera fiskebeståndet med främmande fiskarter. Vidare pågår ett fiskeribiologiskt undersökningsarbete.

Det kan således icke råda någon tvekan om att det finns behov av en ordinarie befattning som fiskerikonsulent. Man får väl också säga att utskottet varit medvetet om detta. Jag skall inte upprepa vad utskottet säger, men liksom herr Hedin tolkar jag utskottets skrivning som ett uttalande att ett ställningstagande kommer i fråga under en mycket nära framtid och som en anmodan till Kungl. Maj:t att om möjligt ta upp saken till prövning. Jag hoppas att statsrådet till nästa års riksdag lägger fram ett förslag om att denna tjänst blir ordinarie.

Herr talman! Även om jag inte är helt nöjd, har jag inte något yrkande utan

Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader

har endast velat understryka motionärernas synpunkter och hoppas på ett positivt resultat.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Utskottets skrivning, att man icke nu kan bifalla yrkandet om denna fiskerikonsulent, får väl också ses mot bakgrunden av att frågan om fiskerikonsulenterna liksom andra konsulenter för närvarande är under omprövning i 1960 års jordbruksutredning. Jag har den uppfattningen, att vi ganska snart kan komma till klarhet om hur det skall bli med dessa konsulenter, var de skall placeras etc.

Vad gäller herr Tranas uttalande om motionen angående bärodlingen i Stockholms skärgård, förstår jag mycket väl och skall ingalunda bestrida vikten av att sommargästerna även i skärgården får all den service som de kan vara vana vid under andra tider av året. Jag tror emellertid inte att problemet med denna bärodling är större än att det bör kunna lösas av hushållningssällskapet och landstinget. Vi har också i utskottet pekat på att trädgårdsodlingens fackmän bör kunna anlitas för detta ändock relativt begränsade gebit.

Jag har emellertid närmast begärt ordet därför att jag vill ge herrar motionärer ett gott råd. Det lär nämligen finnas utrymme inom ramen för redan fattade beslut angående trädgårdsnäringens upprustning på konsulentsidan, och det är inte omöjligt — jag skulle nästan våga säga att det snarare är sannolikt — att nästa konsulent, som skall tillsättas, blir en frukt- och bärkonsulent med placering i Stockholms län. Jag vet i varje fall att det är mycket starka krav från fruktodlarna just i den riktningen. Skulle det bli så, har man all den expertis tillgänglig som kan behövas. Jag skulle därför vilja ge herrar motionärer rådet att ta kontakt med lantbruksstyrelsen, när det gäller att på sätt jag angivit lösa konsulentfrågan inom skärgårdsområdet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

*Punkten 12***Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader**

Kungl. Maj:ts förslag under punkten 12 (s. 23—25) innebure en anslagsanvisning med 6 000 000 kr.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 311 av herr *Sveningsson m. fl.*, likalydande med II: 284 av herr *Hæggblom m. fl.*, i vilka motioner hemställts, såvitt nu var i fråga,

att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en översyn syftande till en samordning av genom statliga organ bedriven rådgivningsverksamhet inom jordbrukets område samt lämplig utformning av stöd åt den genom producentorganisationer bedrivna rådgivningsverksamheten,

samt att anslaget Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader höjdes med 250 000 kronor till 6 250 000 kronor,

2) II: 287 av herr *Lindström*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att till Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 6 337 000 kr.,

3) I: 351 av herr *Hermansson m. fl.*, likalydande med II: 400 av herr *Antby m. fl.*

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte,

I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 311 och II: 284, såvitt nu var i fråga, ävensom med bifall till motion II: 287, till Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 6 337 000 kr.;

Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att motionerna I: 311 och II: 284, såvitt avsåge översyn rörande rådgivningsverksamheten, överlämnades till 1960 års jordbruksutredning;

III. avslå motionerna I: 351 och II: 400.

Reservation hade avgivits av herrar *Hjalmar Nilsson, Lage Svedberg, Mossberger* och *Magnusson*, fru *Lindskog* samt herrar *Franzén* och *Trana*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 311 och II: 284, såvitt nu var i fråga, ävensom motionen II: 287, till Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 6 000 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fru **LINDSKOG** (s):

Herr talman! Vid denna punkt i utskottets förevarande utlåtande, som gäller bidrag till hushållningssällskapens omkostnader, har sju av utskottets ledamöter fogat en reservation. Vi reser vanter är säkert i lika hög grad som utskottsmajoriteten medvetna om betydelsen av hushållningssällskapens insatser när det gäller såväl rådgivningen som upplysnings- och försöksverksamheten. Men man måste ju göra en avvägning av de olika anslagskrav till personella och ekonomiska förstärkningar som tränger på, och den avvägningen kommer vi inte ifrån i denna punkt heller. Reser vanterna har här ansett att Kungl. Maj:ts avvägning är den riktiga.

Vi har vid vår bedömning av denna fråga grundat vårt ställningstagande på tre omständigheter. För det första har Kungl. Maj:t i år räknat upp anslaget med 215 000 kronor.

För det andra kommer det nästa budgetår, d. v. s. den 1 juli i år, att vid

hushållningssällskapen inrättas 19 tjänster som ekonomikonsulenter, vilka helt kommer att avlönas av statsmedel. Därmed avlastas hushållningssällskapen utgifter under posten avlöningar. Inom parentes vill jag också nämna att Kungl. Maj:ts förslag innebär en ökning med fem nya konsulenttjänster. Det har under flera år pågått en utbyggnad av rådgivningsverksamheten, och en ökning har där skett varje år.

För det tredje måste det anslag som det här gäller ses i samband med anslaget till lantbrukshögskolans försöksverksamhet, för vilket Kungl. Maj:t i år har föreslagit en uppräknning med 1 miljon kronor. Genom denna höjning har Kungl. Maj:t ansett det vara möjligt att höja ersättningen för hushållningssällskapens medverkan i försöksverksamheten. Om man sålunda tar dessa ting i betraktande, måste man väl säga att omkostnadsanslaget för hushållningssällskapen har höjts så långt som resurserna medger.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här anfört ber jag att beträffande mom. I i utskottets utlåtande få yrka bifall till reservation 4. I mom. II och III yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr **HANSSON** i Skegrie (cp):

Herr talman! Det är riktigt att man måste göra avvägningar, fru Lindskog, och det har vi också gjort i utskottet. Det är bara det att utskottet vid sin avvägning har kommit fram till en annan ståndpunkt än reser vanterna.

Enligt vår uppfattning har Kungl. Maj:t rent allmänt sett varit för sparsam i detta fall. Man får nog säga att statens rådgivningsverksamhet på jordbrukets område är bristfällig, om man tänker på de krav som i dag ställes på ett tidsenligt och intensivt jordbruk.

Inte heller tål vår rådgivningsverksamhet några internationella jämförelser. Vi behöver inte gå längre än till andra sidan Öresund för att konstatera

Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader

att man i det lilla landet Danmark offrar väsentligt mer på rådgivningen för jordbruket än vad vi anser oss ha råd med.

Omkostnaderna för ekonomikonsulenterna har helt överförts på statsbudgeten, och departementschefen har tagit detta till intäkt för att minska anslaget till hushållningssällskapen, säger fru Lindskog. Detta är riktigt. Jag vill emellertid understryka att lantbruksstyrelsen har räknat på samma sätt men ändå ansett det nödvändigt med den upprustning som utskottsmajoriteten föreslagit.

Det är också riktigt, som fru Lindskog påpekade, att Kungl. Maj:t höjt anslaget till lantbrukshögskolan för den försöksverksamhet, som äger rum via hushållningssällskapen. För detta ändamål har anvisats en miljon kronor, vilka emellertid ingalunda helt kommer sällskapen till godo. Jag vill emellertid understryka att vi samtidigt får vara beredda på att kraven på hushållningssällskapen från lantbrukshögskolans sida väsentligt kommer att ökas. Den försöksverksamhet, som skall bedrivas genom dessa två organ, kommer säkerligen att ställa sällskapen inför betydligt ökade utgifter i förhållande till vad fallet nu är genom dyrbar materiel, kostnadskrävande personal etc.

Vid den remissbehandling, som ägde rum med 1962 års försöksutredning, ansågs beräkningarna och förslagen från detta håll vara snålt tilltagna. Omkostnaderna för sällskapens verksamhet motiverar därför den höjning som utskottet har begärt.

Beträffande sällskapens egen verksamhet vill jag understryka hur viktigt det är, att hushållningssällskapen kan föra ut försöksresultaten till det praktiska jordbruket och att man där själv kan bedriva en försöksverksamhet av mera lokal karaktär. Denna försöksverksamhet är synnerligen populär bland jordbrukarna, eftersom dessa känner sig själva vara delaktiga i den.

Jag tror att man även har rätt att säga, att anslagen på detta område ingalunda har ökats i proportion till verksamhetens betydelse och inte heller anpassats till penningvärdeförsämringen. Låt mig också understryka att samtliga de framtidsprognoser, som man nu så flitigt gör upp för det svenska jordbruket, pekar på att vi måste räkna med en betydligt mera intensifierad drift, större enheter, ökade investeringar etc. Allt detta kommer att för jordbruket medföra ett ökat risktagande. Därför bör denna insats från jordbrukarnas sida mötas med en motprestation från statens sida, framför allt i form av åtgärder i riskelimineringssyfte. Bland sådana åtgärder får man räkna försöksverksamhet, forskning, undervisning etc. såsom de allra främsta.

Jag hoppas nämligen att utvecklingen inte skall gå i den riktningen att vi först pläderar för dessa ökade investeringar i jordbruket och därefter ser till om vi kan göra dessa investeringar räntabla. Vi bör i stället gå den motsatta vägen och genom ökad forskningsverksamhet, försöksverksamhet m. m. ge möjligheter till jordbrukarna och sporra dem till att bedriva en ökad verksamhet t. ex. i strukturrationaliserande syfte.

Om man anser att det är riktigt att vi skall uppmuntra ett höjande av jordbrukets utvecklingstakt såväl när det gäller intensitet som investeringar, strukturrationaliseringar m. m., tror jag inte det är klokt att man motsätter sig att ge de ökade resurser till försöksverksamhet inom hushållningssällskapen som kommer till stånd, om utskottets hemställan bifalles.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Utskottets ärade ordförande har redan motiverat utskottsmajoritetens uppfattning. Jag skall ändå, herr talman, be att så kortfattat som möjligt få motivera varför jag väckte

Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader

den motion som vunnit utskottets gillande.

Som här redan har anförts har kostnadsutvecklingen utgjort ett hinder för hushållningssällskapen att utveckla en maximal verksamhet. Detta har omvittnats för mig både av lokala hushållningssällskap och av direktören för hushållningssällskapens förbund. Vad som i första hand föranledde mig att väcka denna motion var den betydelse, som hushållningssällskapens upplysningsverksamhet har för att väcka de mera ambitiösa och utvecklingsbara ungdomarna ute på landsbygden till att ägna sig åt moderneringen och även för att göra dem uppmärksamma på de väldiga insatser, som görs av statsmakterna för att få fram rationella enheter. På denna punkt har det nuvarande statsrådet på ett föredömligt sätt gått i sin företrädares fotspår, och vi har redan kunnat börja bevittna resultat av denna verksamhet.

Men det är naturligtvis inte tillräckligt med strukturrationalisering — den måste följas upp genom upplysning om framkomliga vägar för att nå en effektivare produktion. Kan vi inte skapa en sådan förståelse för forskningens dagsaktuella rön hos de unga jordbrukarna, som börjar bruka de rationella enheterna, föreligger risk att de medel statsmakterna sätter in inte får full effekt.

Det synes mig därför som om den uppräknade lantbruksstyrelsen har gjort kan betraktas som ett minimum för att hushållningssällskapen på detta och många andra områden skall kunna utveckla en verksamhet upp till det maximala. Lantbruksstyrelsens uppräknade avses ju också vara en kompensation för de lönestegringar som skedde den 1 juli 1963 samt kunna täcka utgifterna för de lönestegringar som sker den 1 juli i år.

Statsrådets motiv för ett lägre anslag än vad lantbruksstyrelsen begärt är — som fru Lindskog redan varit inne på

— att staten har övertagit en betydande del av kostnaderna för hushållningssällskapens ekonomikonsulenter. Men alla hushållningssällskap har ju inte ekonomikonsulenter. Och de hushållningssällskap som har ekonomikonsulenter får svara för dessas resor, biträdes hjälp och kontorskostnader, varjämte en lång rad nya uppgifter ålagts hushållningssällskapen utan att det kunnat avläsas i anslagsökningar. Det gäller — jag tar några exempel — åtgärder för att få ett bättre potatisutsäde, flyghavrens bekämpning, skydd för pollinerande insekter och nu senast en mycket betydande arbetsuppgift, nämligen att sprida upplysning rörande giftstodgan.

Denna senare uppgift var ett av huvudskälen till att jag väckte min motion. Jag läste med stort intresse — men med bibehållen sinnesro för all del — den amerikanska bok som kom ut i svensk översättning i fjol och som fick titeln »Tyst vår». Det går inte att komma ifrån att många av de skrämmande perspektiv som där rullas upp har aktualitet. Jag tror inte att ett rationellt jordbruk kan bedrivas ens på våra breddgrader utan hjälp av moderna bekämpningsmedel — det vare mig fjärran att hävda en sådan uppfattning. Men som lekman tror jag att det skall vara möjligt att finna någon medelväg, så att vi undgår de allvarligaste konsekvenserna av giftspridningen, vilken som sagt öppnar kusliga perspektiv.

De svenska ornitologernas systematiska uppgiftslämning ger ett material som visar hur faunan har förändrats sedan giftspridningen fick större omfattning. Jag fick i julas på ett eftertryckligt sätt erfara riktigheten av de observationer som de låt mig säga professionella ornitologerna gjort. I min nordliga hembygd odlar vi pietetsfullt vissa hedniska bruk. Dit hör, har det sagts mig, bruket att sätta upp en julkärve för småfåglarna. Jag hade hjälp av en liten sonson och i blåögd opti-

Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader

mism sade jag honom, när vi satte upp kärven utanför köksfönstret, att han skulle få se många vackra fåglar i kärven. Han satt en stund varje dag och väntade på att fåglarna skulle komma. Men han väntade förgäves, och när tjugondagen var inne kunde jag inte göra annat än att ta ned kärven, orörd som den var, och gå in till hästarna med den.

När vi gick ut ur stallet såg mig den lille pilten i ögonen och sade: »Men farfar, vart har alla de där vackra fåglarna varit i jul?» Ja, den invändningen från den lille pilten var den värsta anklagelse jag personligen har upplevt på detta område, och jag frågade mig: Vad är det vi är i färd med att göra, inte bara här i landet utan världen över?

I våra bygder var vi alltid vana vid att svalorna sköt som blixtrar genom luften under ljumma sommarkvällar. I dag ser vi aldrig en svala, och vi ser aldrig något svalbo under takutskotten på våra stugor.

Det här har gett mig en tankeställare som jag inte kan komma förbi. Här måste göras någonting om eftervärldens dom inte skall bli alltför hård. Vi kanske redan har kommit så långt att den under alla förhållanden blir hård, men om vi tar vårt förnuft till fånga skall vi kanske kunna rädda en del.

Det synes mig som om hushållningssällskapen är det värdefullaste organ vi har för kontakten med jordbrukarna när det gäller att sprida kunskap om hur de på så skonsamt sätt som möjligt skall handha dessa farliga medel. Det är inte främmande för någon att hushållningssällskapen utöver den fast anställda personalen anlitar personer som kan dessa ting och kan bistå hushållningssällskapen i deras verksamhet på detta speciella område. Men detta blir förstas endast möjligt om sällskapen får tillräckliga resurser.

Jag kan inte heller underlåta att i denna kammare, där »landstingspartiet» är så starkt representerat, påpeka

att landstingen många gånger får rycka in när hushållningssällskapens resurser tryter. Den höjning utöver statsrådets äskande som jag begärt i min motion utgör ju ändå bara en halv promille av de sammanlagda driftutgifterna under huvudtiteln. Jag tycker att det skulle vara en överkomlig summa som riksdagen borde satsa på de uppgifter jag här nämnt.

Till sist kan man väl säga att detta omkostnadsanslag inte är ett omkostnadsanslag i sedvanlig bemärkelse. Avsikten är ju, som jag redan framhållit, att de olika hushållningssällskapen i den utsträckning de har ekonomiska resurser skall kunna anlita de lämpliga hjälpkrafter som står dem till buds.

Med dessa erinringar ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru LINDSKOG (s) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller denna viktiga forskning beträffande de kemiska bekämpningsmedlen tror jag inte att man kommer långt med den ökning på 337 000 kronor som utskottsmajoriteten föreslagit. Det måste till helt andra summor, och det måste vara andra organ som ger sig i kast med den uppgiften. Innan vi har fått en klarläggande forskning på detta område har hushållningssällskapen inte så stora möjligheter att göra någonting genom sin rådgivningsverksamhet. Jag vidhåller därför mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr LINDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det ligger väl något i fru Lindskogs invändning att det kan behövas ytterligare forskning. Men den som vinner tid vinner allt, brukar man säga. Jag tror att det är mycket att vinna på att sätta in vissa motåtgärder i tid. Vi har i hushållningssällskapen en utbyggd organisation och det finns på de olika platserna krafter som kan hjäl-

Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader

pa till, bara hushållningssällskapen får de ekonomiska resurserna. När fru Lindskog gjorde invändningar mot vad jag sagt om behovet av skydd för faunan, rann mig i minnet några ord som en Klarabohem satte på pränt när han satt och funderade litet över alltings förgänglighet:

»Inte ens en grå liten fågel som sjunger på grönan kvist det finns på den andra sidan och det tycker jag nog blir trist.»

Jag tror, fru Lindskog, att det kommer att bli ganska trist i både Söderbärke, Lockne och Svalöv den dag inte någon fågel sjunger från grönan kvist.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag lyssnade med stort intresse på herr Lindströms inlägg. Som vanligt hade herr Lindström förmåga att säga vad han vill på ett intressant sätt, och jag tyckte att hans anförande var värt att lyssna till i långa stycken. Men det är också att observera att om allt detta har herr Lindström inte sagt ett ord i sin motion. Detta är ett problem som nu aktualiserats och som herr Lindström nu har tagit upp i samband med diskussionen om ett ökat anslag till hushållningssällskapen. Jag ser inte sambandet riktigt på det sätt som herr Lindström gör. Jag är överens med honom om att vi har all anledning att ägna ett ökat intresse åt de risker som är förenade med bekämpningsmedlen, betningsmedlen och allt vad det nu kan vara fråga om. När det gäller den fortlöpande utbildningsverksamheten samt informationerna till konsulenter och andra som skall medverka i upplysningsverksamheten är det angeläget att man beaktar dessa problem. Men detta, herr Lindström, är någonting som vi inte kan tillgodose genom att höja anslaget till hushållningssällskapens omkostnader med 300 000 kronor.

Närmast i anslutning till vad utskottets ärade ordförande sade vill jag fram-

hålla att vi självfallet har tänkt på nödvändigheten av att vara sparsamma även när vi bedömt förslaget om en ökning på denna punkt i huvudtiteln. Det är nödvändigt att man i budgetarbetet ständigt frågar sig: Är det angeläget att staten tar på sig ökade kostnader på denna punkt?

Jag tycker nog att det redan har hänt en del, och det har tidigare påpekats härifrån. Fru Lindskog har t. ex. pekat på förstärkningen både när det gäller ekonomikonsulenterna och när det gäller ökningen av bidraget till försöksverksamheten. Sammanlagt tror jag att det rör sig om en förstärkning av resurserna med mellan 700 000 och 800 000 kronor om året. Då hela anslaget är 6 miljoner kronor, rör det sig alltså om en icke obetydlig total förstärkning av resurserna. Jag vill också erinra om att hushållningssällskapen bara till en del finansieras genom statsmedel. Sällskapen har också inkomster från annat håll. Bland annat skall de som anlitar hushållningssällskapens tjänster betala härför. Av de 37 miljoner kronor som hushållningssällskapen hade i inkomster under 1962, fick de in ungefär 10 miljoner kronor i form av ersättningar för förrättningar som hushållningssällskapens tjänstemän gjort. De får vidare omkring 3 miljoner kronor om året genom avkastning av fonder och fastigheter. Jag skulle också kunna räkna upp andra poster som visar att denna verksamhet inte är helt finansierad av statsmedel. Självfallet skall man också kunna öka avgifterna för hushållningssällskapens tjänster, och jag vet att detta också har aktualiserats i det här sammanhanget.

Jag har velat göra detta inlägg för att ingen skall tro att vi behandlat denna punkt särskilt styvmoderligt. Jag anser att den uppräknings som skett mycket väl kan presenteras som ett uttryck för en positiv inställning till hushållningssällskapens verksamhet. De har onekligen fått ökade resurser.

Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Jag är väl medveten om att också jordbruksministern har en positiv inställning till de problem som berör hushållningssällskapen; motsatsen vore egentligen förvånansvärd. Hans grepp under föregående punkt att förstärka antalet ekonomikonsulenter visar tydligt härpå.

Det är naturligtvis tidigare försummelser som man härigenom vill reparera. Vi har från högerpartiet vid många tillfällen tidigare begärt förstärkningar här utan att ha vunnit någon som helst förståelse.

Det kanske också kan vara angeläget att understryka vad som tidigare sagts, att om man jämför de resurser som Sverige ger sina jordbrukare med vad andra länder — exempelvis Danmark, men man kan också ta Nederländerna — ger sina, så visar det sig att våra jordbrukare inte har det särskilt förmånligt. Vi skall också ha klart för oss att dessa länders jordbrukare skall var med och konkurrera med oss ute på världsmarknaden och att rationaliseringstakten inom jordbruket för närvarande ökar stadigt. Detta kommer att kräva oändligt större kapitalresurser och därmed givetvis också medföra större risker. Jag tror att dessa ekonomikonsulenter kommer att vara av utomordentligt värde — erfarenheterna kommer nog att visa att denna uppfattning är riktig.

Men när man nu tar denna förstärkning som motivering för att inte räkna upp omkostnadsanslagen på den punkt vi nu behandlar, då tror jag, herr talman, att man är inne på en felaktig väg. Trots den anslagsförstärkning som vi beslöt under föregående punkt får inte varje hushållningssällskap en ekonomikonsulent. Det finns fortfarande brister som måste täckas. Jag anser att det är nödvändigt att hushållningssällskapen får denna förstärkning. Därmed är det inte uteslutet att man skall justera avgifterna för dem som utnyttjar hushållningssällskapens tjänster.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Jag tycker nog att den proposition som ligger till grund för detta utskottsutlåtande i stort sett är väl avvägd, och jag vill i detta sammanhang framför allt uttala min tillfredsställelse över vad departementschefen föreslagit i fråga om hushållningssällskapens ekonomikonsulenter.

Men jag har trots detta en viss erinran att komma med beträffande den punkt som vi nu behandlar. Jag vill erinra om att lantbruksstyrelsen och lantbrukshögskolans styrelse i sina anslagsökanden har föreslagit en avsevärt större anslagsökning än vad departementschefen sedan har accepterat. Jag tycker verkligen att det finns starka skäl för exempelvis en höjning av anslaget till sällskapens egna försök, som har stor omfattning och medför mycket stora kostnader — det lär röra sig om ca 3 000 försök per år och kostnaderna ligger omkring en och en halv miljon kronor. Av dem kommer från statsmedel endast ungefär en fjärdedel, om jag minns rätt.

Inom utskottsmajoriteten har vi stannat för den ökning utöver Kungl. Maj:ts förslag som herr Lindström har föreslagit i sin motion. Således har inte heller utskottsmajoriteten helt tillmötesgått de krav som ställts från de ansvariga institutionernas sida.

Jag vill för min del rekommendera kammaren att acceptera det förslag som utskottet här har framlagt. Kammarens ledamöter kan vara övertygade om att pengarna kommer till god användning. Den anslagshöjning som utskottet här föreslår är synnerligen väl motiverad.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! När herr statsrådet här säger att det dock gäller en höjning av anslagen till hushållningssällskapen på 700 000 å 800 000 kronor vill jag påpe-

ka att det är ganska ovissst om höjningen verkligen blir så stor. Det är väl nämligen ändå så, som jag tidigare sade, att de ökade ersättningar, som sällskapen får för medverkan i lantbrukshögskolans försöksverksamhet, motsvaras av ökade utgifter för personal och utrustning. Det är därför inte så säkert att dessa höjda försöksersättningar kommer att förbättra sällskapens ekonomi.

Jag vill också stryka under att det är en hel rad åtgärder som tidigare stimulerades med särskilda statsbidrag men som sällskapen numera själva får betala ur sitt omkostnadsanslag. Jag kan som exempel nämna markkarteringen, bidrag till fröodling och bokföringsverksamhet, kemisk analysverksamhet m. m.

Vad sedan gäller den sak som togs upp av herr Lindström och som sades ligga utanför programmet vill jag framhålla att det inte varit tal om att inlemma bekämpningsmedlen i denna diskussion. Men användningen av bekämpningsmedel har två sidor: dels har vi att ta hänsyn till farorna för människor och djur, dels är det ofrånkomligt att ett effektivt och intensivt jordbruk måste utnyttja dessa gifter, i varje fall till en viss del. Hushållningssällskapens uppgifter på detta område ser jag så att den rådgivning som sällskapen kan komma att ge till jordbrukarna kommer att omfattas med respekt från jordbrukarnas sida med hänsyn till det förtroende som hushållningssällskapen dock har hos våra jordbrukare.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Lindskog begärde emeller-

3—*Andra kammarens protokoll 1964. Nr 14*

Befrämjande av husdjursaveln m. m.

tid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 12: o) mom. I) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Hjalmar Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 103 ja och 101 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II och III

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 13—16

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17

Befrämjande av husdjursaveln m. m.

Under punkten 21 (s. 56—59) hade Kungl. Maj:t gjort framställning om en medelsanvisning å 2 515 000 kr. Samtidigt hemställdes om dels medgivande att fastställa ramen för inköp av avelshästar och ridhästar till 500 000 kr., dels medgivande att såsom statsbidrag till ridhusanläggningar ta i anspråk 600 000 kr. av befintlig reservation under anslagsposten Stöd åt hästaveln.

Befrämjande av husdjursaveln m. m.

I samband härmed hade utskottet behandlat två motioner, nämligen I: 259 av herr *Hermansson m. fl.*, likalydande med II: 409 av herr andre vice talmanen *von Seth m. fl.*, i vilka motioner hemställts att riksdagen för budgetåret 1964/65 måtte höja reservationsanslaget till befrämjande av husdjursaveln m. m. med 490 000 kr. till 3 005 000 kr.

Utskottet hemställde att riksdagen måtte

I. medge, att under budgetåret 1964/65 finge beviljas statlig kreditgaranti för lån avseende vissa i det föregående berörda åtgärder till hästavelns främjande intill ett belopp av 500 000 kr.;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 259 och II: 409,

a) medge, att av under anslagsposten Stöd åt hästaveln befintlig reservation under budgetåret 1964/65 210 000 kr. respektive 600 000 kr. finge i enlighet med vad i utlåtandet anförts tagas i anspråk för hästavelns befrämjande samt till statsbidrag för att anordna ridhusanläggningar,

b) till Befrämjande av husdjursaveln m. m. för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 2 515 000 kr.

Reservation hade avgivits av herr *Lindström*, som ansett att utskottet under II. bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 259 och II: 409,

a) medge, att av under anslagsposten Stöd åt hästaveln befintlig reservation under budgetåret 1964/65 600 000 kr. finge tas i anspråk till statsbidrag för att anordna ridhusanläggningar;

b) till Befrämjande av husdjursaveln m. m. för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 2 515 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LINDSTRÖM** (s):

Herr talman! Om jag från denna talarstol får uttrycka mig vanvördigt, vill

jag säga att jag har blivit ensam deserter från den Sköldska skvadron, som står bakom detta utskottsutlåtande.

Jag har den uppfattningen att jordbruksutskottet här har blivit offer för ett hippologiskt önsketänkande som man inte trodde hörde hemma i detta hus. Utskottet har inte såsom departementschefen förordnat velat avvakta 1963 års hästutredning och vad den kan komma fram till i fråga om dessa problem.

Jag har inte gjort mig besvär med att närmare titta efter på hur många ställen i jordbruksutskottets utlåtande som utskottet har avstyrkt motioner med att hänvisa till 1960 års jordbruksutredning, men jag har sett att det är på flera ställen. Men när det gäller denna punkt har utskottet ansett sig tvunget att föregripa utredningen. Det är ett ganska märkligt tillvägagångssätt.

Den krassa verkligheten ser ut på det sättet att speciellt jordbruket men även skogsbruket — i all synnerhet sedan helträdsavverkning börjat utexperimenteras — i allt snabbare takt blir mer och mer oberoende av den levande dragkraften. Detta kan utläsas bl. a. ur de sjunkande hästpriserna. För 14 dagar sedan utbjöd den statsunderstödda hingstuppfödninganstalten Vången inte mindre än åtta premierade hingstar men fick inte sälja en enda. Till detta kan läggas att enligt de uppgifter som jag har från Sveriges slakteriförbund ökade fölslakten från 1962 till 1963 med över 100 procent.

Vad betyder en slakt av 1 070 föl här i landet? Om jag inte räknar alldeles fel motsvarar detta — därest vi kalkylerar med en livslängd om 15 år för hästarna — ungefär 10 procent av dagens rekryteringsbehov. Men när det gäller de föl som föds i år och den tidpunkt då de blir färdiga körhästar ber jag att till kammarens protokoll få antecknat att vi högst sannolikt har ungefär 100 000 hästar vid denna tidpunkt jämfört med 150 000 i dag.

Befrämjande av husdjursaveln m. m.

Men det är inte nog med att en så stor del av fölkullarna slaktas. Situationen blir inte trevligare för statsmakterna om de vet att varje moderstos herdestund kostar statsverket i genomsnitt omkring 75 kronor med frisedlar och bidrag till hästavelsföreningarna. Jag hade förmånen eller kanske rättare ansvaret, att vara ledamot av 1950 års hästavelsutredning. Vi anlidade inom utredningen de mest tillförlitliga uppgiftskällor vi kunde hitta, och jordbrukets utredningsinstitut gjorde t. ex. en omfattande undersökning om vilket hästbehov vi skulle ha från 1960-talets mitt och fram till 1970. De ganska samstämmiga siffror som framkom visade att vi skulle behöva 300 000 hästar; nu har vi 150 000. Om några år är jag övertygad om att antalet hästar sjunkit till 100 000, ty minskningen har hittills gått i ett accelererat tempo, och vi har ingen anledning att tro att tempot skall dämpas mot bakgrunden av de maskinella hjälpmedel som i dag står jord- och skogsbruket till buds.

Att i denna situation göra såsom utskottet har föreslagit, d. v. s. överflytta reserverade medel för att stimulera en ytterligare ökning av hästaveln, tror jag varken landet eller de enskilda hästuppfödarna är betjänta av.

Den situation som råder för hästuppfödarna i dag med stort köpmotstånd, när de skall sälja sina uppfödningar, kommer ytterligare att förvärras vid en ökad uppfödning. Den kommer väl för hästuppfödarna att bli ungefär densamma som vi kan föreställa oss att en skofabrikant skulle råka ut för om han skulle producera och söka saluföra högskaftade knäppkängor med militärklack till den platinablonda ögonfägnad som vi ser på gator och torg. Det skulle alldeles säkert bli ungefär samma köpmotstånd där.

Vidare har det inväntats att armén alltså har behov av hästar. Därvidlag står uppgift mot uppgift. Lekmannen kan ha svårt att bilda sig en bestämd

uppfattning om var sanningen ligger. I vintras gick en uppgift genom pressen, att chefen för jägarskolan i Kiruna vid hemkomsten från fjällmarschen hade sagt att det var sista gången de hade hästar med på den marschen. Det säger ju en hel del. Men andra militärer, även höga militärer, hävdar att armén alltså har behov av hästar. De kan väl dock inte mena att näringslivet för arméns skull skall hålla sig med hästar som näringslivet självt inte behöver.

Det synes mig att denna post under jordbrukshuvudtiteln borde överföras till fjärde huvudtiteln, ty det är väl svaret som i dag har det övervägande intresset av att det fortfarande bedrivs hästavel.

Beträffande sportavsnittet, travet och galoppen, så får man där så svindlande höga priser för sina uppfödningar att man inte behöver bidrag. Med de inkomster man där har från totalisatorn finns inga ekonomiska bekymmer.

Armén får nog söka sig fram på nya vägar. Då näringslivet inte längre har behov av den levande dragkraften, kan man väl tänka sig att armén betalar vad höet kostar för de hästar som behövs för militära ändamål, samt ger ett rimligt vederlag för motionskörningar och skötsel i övrigt.

Herr talman! Mot denna bakgrund har jag inte kunnat vara med på utskottets skrivning vid denna punkt, utan jag djärves yrka bifall till reservationen.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Herr Lindström har kanske ändå i viss mån missuppfattat vad utskottet här avser. Han påpekar att det har varit ett prisfall på hästar, att man i större utsträckning än tidigare har slaktat föl och att det är svårt att sälja hästar. Det finns alltså tecken på ett överskott. Detta överskott skulle bero på — och det gör det också — minskad hästanvändning för skogskörs-

Befrämjande av husdjursaveln m. m.

lor, beroende på motoriseringen i skogarna.

Det är nog alldeles riktigt att dessa tendenser verkar på lång sikt både på det ena hållet och på det andra, men det gäller bara som ett genomsnitt för hela landet. Bakom detta döljer sig en mångfasetterad bild. Det finns orter där det otvivelaktigt är överskott på hästar, men vi har också fått höra mycket talas om andra orter, där skogsförvaltningarna inte har kunnat skaffa det antal hästar som de just nu behöver. Den ökade rationaliseringen och motoriseringen medför alltså på ett håll ett överskott på hästar och på annat håll ett underskott. Vi befinner oss i ett övergångsskede, där motstridande tendenser gör sig gällande. Det är ett svårt läge både för hästuppfödare och hästägare och för skogsbruket.

Jag skall kanske tillägga, eftersom herr Lindström gick in på det, att även försvaret har kännning av dessa tendenser. Det är tämligen allmänt bekant att i dag skulle inte det svenska försvaret kunna mobilisera alla sina förband i krigsorganisationen, utan man får lov att låta bli att ta ut vissa på grund av att det saknas ridhästar i tillräckligt antal.

Men dessa mycket växlande förhållanden kommer naturligtvis att jämna ut sig. Tendenserna kommer att slå igenom så att den minskade användningen av hästar kommer att avspeglas i en minskad tillgång, så att det blir jämvikt mellan båda dessa faktorer. Hur länge dröjer det? Hur länge består denna övergångstid?

Jag har sett uppgifter t. ex. från det norrländska skogsbruket, där man gissar att det blir en sådan här övergångstid med växlande brist och överskott på hästar under tio år framåt. Det ligger i sakens natur att detta läge är värt ett allvarligt övervägande. Ingen har väl heller tyckt annat än att det var förståndigt av jordbruksministern att tillsätta en utredning för att komma

till rätta med frågan hur man skall klara denna svåra övergångstid. Vi har från utskottets sida inte på något sätt gjort vad herr Lindström tillvitade oss, nämligen sprungit före denna utredning. Utskottets föreliggande förslag tar uteslutande sikte på de två, tre år som kommer att förflyta innan utredningens resultat är färdigt och kan behandlas av statsmakterna. Den fråga vi har ställt är: Vad kan göras under dessa två år, intill dess att vi får mera fasta hållpunkter? I detta ovissa läge får hästavelsföreningarna nya och svåra uppgifter. Då får avelsföreningarna såsom representanter för hästuppfödare och hästägare försöka att så gott det går i samverkan med myndigheter och »konsumenter» av hästar utjämna tillgång och efterfrågan mellan de olika orterna. För att de skall kunna göra detta behöver de mera pengar, ökade resurser.

Nu är det i verkligheten så att under de två närmast föregående åren har både statsrådet och utskottet uttalat den meningen, att de medel som kan komma att stå till hästavelsföreningarnas förfogande bör ökas. Det har vi varit fullständigt ense om. Den åsikten hade även herr Lindström i fjol. Om jag nu har en skvadron, som herr Lindström ville göra gällande, så var herr Lindström en av ryttarna i den skvadronen i fjol. Jag vet inte om han nu skall utnämna sig till desertör eller konvertit — han får göra vilket han vill. Vi hade den uppfattningen att det skulle vara möjligt att tillföra hästavelsföreningarna mera pengar med direkt anlåtande av totalisatormedel. Det har departementschefen vid ett tidigare tillfälle antytt, och utskottet har två år i rad skrivit om denna sak.

Denna förstärkning var visserligen avsedd att gälla avelspremier, men det var för att man skulle kunna friställa andra medel som står till hästavelsföreningarnas förfogande för de ökade uppgifter som det nuvarande ovissa lä-

get medför. Nu har det visat sig att vägen över direkta tillskott av totalisatormedel inte har varit framkomlig. Jag skall inte närmare kommentera detta. Departementschefen har i årets nionde huvudtitel sagt att anslagen till hästavelns befrämjande bör gå över riksstaten. Han har tagit upp samma summa som i fjol med ett tillägg på 100 000 kronor, som han uttryckligen betecknar som ett indextillägg föranlett av det minskade penningvärdet.

Utskottet, som under två föregående år önskat att det skulle komma mera pengar till detta ändamål, har inte kunnat känna sig tillfreds med den ståndpunkt som statsrådet intog, utan vi har försökt se om det går att göra något mera som på ett lämpligt sätt hjälper hästaveln, hästuppfödarna och hästägarna över den tidrymd som måste förflyta intill dess att hästutredningens betänkande föreligger. Vi har tyckt att eftersom det gäller två eller tre år, bör vi inte mera permanent höja anslaget över riksstaten för detta ändamål, ty det kan bli fråga om engångsåtgärder. I stället har utskottet — enhälligt, så när som på herr Lindström — föreslagit att man för nästa budgetår skall ta 210 000 kronor av reserverade medel på anslaget och lägga till hästavelsföreningarnas medel för att ge dem resurser att kunna utföra den utjämnande och förmedlande uppgift som den nuvarande situationen fordrar. Vi har sagt att om det finns pengar kvar av reservationsanslaget ett annat år, bör de kunna räknas med att få ett tillskott då också. Sedan skall det väl komma ett förslag från hästutredningen. Därefter kommer ju Kungl. Maj:t att framlägga förslag i riksdagen, som då får ta den ståndpunkt man finner naturlig med hänsyn till den då föreliggande situationen.

De pengar som vi föreslår att anslaget skall förstärkas med är inte avsedda att vara avelspremier. De är alltså inte avsedda till att på något sätt pre-

Befrämjande av husdjursaveln m. m.

miera hästaveln. De är som jag sagt avsedda att ge hästavelsföreningarna resurser för att klara sig över de närmaste två-tre årens stora påfrestningar på grund av det ojämna och ovissa läge som nu föreligger och som vi kan räkna med kommer att bestå under ett antal år framåt.

Detta är inte, herr Lindström, något önsketänkande. Det är ett försök att klara en akut svårighet på enklast möjliga sätt. Den stora uppslutningen kring förslaget i utskottet bör väl kunna visa att det är ett realistiskt och väl övervägt förslag.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Sköld och jag kunde kanske upphöra med dessa årliga uppvisningar. Vi lär väl båda ha plåstrat våra sista ridsår, så att ingen av oss längre kan ha personliga intressen att bevaka i detta sammanhang.

Jag skall emellertid, herr Sköld, villigt medge att jag var med om utskottets skrivning i fjol. Men skall man inte låta vad som har hänt i år på något sätt påverka sitt ställningstagande? Att fölslakten ökar med 100 procent och att hästpriserna har sjunkit reellt under tiden visar att vi har för mycket hästar. Herr Skölds resonemang att det skulle föreligga överskott på vissa håll och underskott på andra håll faller på sin egen orimlighet. I varenda liten ort i detta land finns nämligen alltid någon hästhandlare och det finns bilar och tåg att frakta hästarna på.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Jag har ju i alla tider hört att jämtarna är ett folk av hästhandlare, men det är ju inte alldeles säkert att herr Lindström känner till alla andra landsdelar lika bra. Det kan därför hända att det inte ligger något orimligt i mitt påstående att det råder omväxlande brist och överskott på häs-

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

tar i detta land. Vidare skulle jag vilja framhålla att det som nu har skett har väl inte kommit till stånd under det senaste året. Det har väl hänt förut och varit påtagligt redan förra året. Till slut vill jag bara säga att jag måste ha bättre sittläder än herr Lindström. Jag har nämligen i dag inte såsom han något besvär av ridsår.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Det sista är kanske sant, men herr Sköld behövde kanske inte hänga grensle över en häst när han gjorde sin plikt mot kung och fosterland. I så fall är det kanske förklaringen.

Herr Sköld sade vidare att det inte har inträffat någon förändring under det senaste året. Men från 1962 till 1963 ökade fölslakten — observera fölslakten! — med över 100 procent enligt siffror som jag har fått från Sveriges slakteriförbund. Det talar sitt tydliga språk om man ser dessa siffror jämsides med de reellt fallande hästpriserna.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lindström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 17:o) mom. II) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5) av herr Lindström.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 123 ja och 70 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 18—25

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 26

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

Under punkten 31 (s. 75—76) hade Kungl. Maj:t föreslagit en med 5 milj. kr. till 95 milj. kr. minskad medelsanvisning i förhållande till innevarande budgetår. Samtidigt hade föreslagits att arealtillägg i princip inte skulle utgå till jordbrukare, som tillträdde brukningsenhet efter den 30 juni 1964.

Utskottet hade i förevarande sammanhang behandlat följande motioner, nämligen

1) I: 231 av herr *Isacson m. fl.*, likalydande med II: 288 av herrar *Ringaby* och *Hedin*;

2) I: 310 av herr *Ferdinand Nilsson* och II: 411 av herr *Svensson* i *Stenkyrka m. fl.*;

3) I: 615 av herr *Per Jacobsson m. fl.*, likalydande med II: 748 av herr *Hansson* i *Skegrie m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen vid behandlingen av nionde huvudtiteln måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om avveckling av arealtilläggen till nytillträdande småbrukare.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 615 och II: 748 besluta att arealtillägg skulle utgå enligt oförändrade grunder;

b) till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 95 000 000 kr.;

c) lämna motionerna I: 231 och II: 288 utan åtgärd;

d) avslå motionerna I: 310 och II: 411.

Reservation hade avgivits av herrar *Hjalmar Nilsson, Mossberger, Hedström, Magnusson, Wanhainen och Lindström, fru Lindskog* samt herrar *Arweson, Lundmark och Trana*, vilka ansett, att utskottet under a) bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 615 och II: 748 godkänna vad i reservationen angivits beträffande nytillträdande jordbrukares möjligheter att erhålla arealtillägg.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Denna punkt blev så ingående ventilerad under 1962 års riksdag att det kan vara onödigt att upprepa allt som då sades. För en lekman som i utskottet skall vara med om att behandla dessa frågor ter det sig mot bakgrunden av de väldiga summor som statsmakterna anslår för jordbruksrationalisering egendomligt, att man samtidigt vidtar åtgärder som alldeles uppenbart motverkar en sådan rationalisering, som vi ansvariga i lantbruksnämnderna i landet anser vara en framkomlig väg för att ge utövarna av svenskt jordbruk en rimlig bärning. Att släppa fri rätten att utfå arealtillägg, som skedde 1962, kan ju aldrig vara vettigt.

Jag vet att statsrådet själv kommer att gå in på dessa frågor i sitt anförande. Jag skall därför försöka koncentrera mig på några personliga iakttagelser som jag gjort i min egenskap av ledamot av hemlänets lantbruksnämnd.

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

Med nuvarande jordförvärvslag har vi fått en betydande krets utanför de aktiva jordbrukarna som med hjälp av rätten till slätköp kan, oavsett vad lantbruksnämnderna har för uppfattning om de aktuella fastigheternas betydelse för rationaliseringsverksamheten, förvärva dem. Man har gjort iakttagelser som visar att det kan föreligga ett kamouflerat arrendeförhållande emellan jordbrukare och en person som, när de gamla brukarna dött eller av åldersskäl dragit sig tillbaka, via sin släkträtt kommit över en fastighet. Hur går det till? Jo, det går till så att det finns en jordbrukare i närheten vars inkomstläge — innehavarna av dessa små fastigheter har som regel låga inkomster — berättigar honom till arealtillägg. Denne aktive lantbrukare kommer överens med den person som förvärvat en fastighet på grund av släkträtt — han kanske själv är tandläkare, veterinär, direktör e. d. och vill ha fastigheten som sommarbostad — om att »du betalar mig för att jag sår och skördar, och jag betalar dig en viss summa för den gröda som blir på din fastighet». Den som förvärvat en fastighet genom släkträtt kanske också är berättigad till arealtillägg — men då kan han inte befinna sig i särskilt högt inkomstläge. Han kan väl då knappast vara tandläkare eller veterinär, men kanske hantverkare eller egen företagare i mindre skala. På så sätt kan båda få arealtillägg på sina fastigheter så länge de har detta fingerade arrendeavtal. Tillvägagångssättet är väl juridiskt oantastligt, men vad blir resultatet i praktiken? Jo, man bromsar lantbruksnämndernas strävanden att åstadkomma en vettigare arrondering av jordbruksfastigheterna.

Såvitt jag förstår finns det inte några bärande skäl för att ytterligare förlänga det misstag som gjordes år 1962. De opportunistiska skäl, som otvivelaktigt ligger bakom det hela, betraktar jag inte såsom godtagbara. Jag tycker att vi skall vara överens om att en inneha-

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

vare av ett småbruk, som är till åren kommen, bör få behålla sitt arealtilllägg. Men när det gäller de jordbrukare, som efter den 1 juli tillträder sådana här småbruksfastigheter, bör vi — om de inte själva redan är på det klara med saken — öppna deras ögon för det förhållandet att våra dagars jordbruksproletariat återfinns bland småbrukarna.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Det kan knappast sägas att herr Lindström visar någon större grad av konsekvens. När det gäller den punkt, som nyss debatterades, riktade han en mycket allvarlig beskyllning mot utskottsmajoriteten därför att den skulle ha förbigått en sittande utredning. I den fråga det här gäller traskar herr Lindström själv gladeligen på den väg som han för en stund sedan fördömde.

De skrämmande exempel på manipulationer med arealtilläggen som herr Lindström gav, förde tanken på liknande företeelser inom, låt mig säga bostadsområdet, där det gäller möjligheterna att utnyttja de statliga subventionerna.

Det är väl inte, herr Lindström, någon mening i att nu ta upp en debatt om arealtilläggens hämmande effekt på jordbrukets strukturrationalisering eller liknande. Vi har ju så många gånger tidigare diskuterat den saken utan att komma någon vart. Var och en behåller tydligen den mening som han har.

Vi som tillhör utskottsmajoriteten är sålunda fortfarande av den uppfattningen att en ung jordbrukare, som övertar ett litet jordbruk av den typ det här gäller, inte är så oföretagsam att han söker undvika att komma över 10 000 kronors inkomst för att därigenom kunna erhålla 250 eller 500 kronor i arealtilllägg. Men det finns uppenbarligen olika meningar om folks energi

och arbetslust. Vi som känner de unga bondpojkarerna håller emellertid på att vår uppfattning är den riktiga.

Nej, frågan bör i stället diskuteras ur rent principiella synpunkter — det är nog det väsentliga för oss alla.

Hela frågan om småbruksstödet ligger ju för närvarande hos 1960 års jordbruksutredning. Från regeringspartiets sida har man haft såsom en ganska bestämd princip att inte tillstyrka framställningar om ändring i gällande förhållanden, därest den väckta frågan är föremål för utredning. Detta är en riktig princip, som även vi inom oppositionspartierna i allmänhet brukar understödja och följa. Men man bör helst vara konsekvent när det gäller att tillämpa denna princip.

1960 års jordbruksutredning skall enligt sina direktiv pröva hela frågan om småbruksstödet, och i den skiss till betänkande som utredningen gjort upp ägnas ett helt kapitel med flera underrubriker just åt denna fråga. Utredningen kommer sannolikt att vara färdig med sitt arbete om ett och ett halvt år eller däromkring, och låt mig säga att riksdagen om ett par år på nytt har haft att ta ställning till småbruksfrågan i hela dess omfattning. Under sådana förhållanden vill jag ifrågasätta, om den nu föreslagna ändringen i syfte att beröva nytillträdande jordbrukare möjligheten till arealtilllägg är av den storleksordning och betydelse med hänsyn till det framtida jordbruket eller ur statsfinansiella synpunkter att man inte har tid att vänta med saken ett och ett halvt eller två år. Såvitt jag kan finna utgör den bara en liten detalj, sett i det större sammanhanget. Det borde åtminstone vara fråga om mer betydande insatser, därest man skulle bryta principen om att inte förbigå en sittande utredning.

Herr Lindström undrade, på hur många ställen i det föreliggande betänkandet som utskottet avstyrker olika förslag under den motiveringen att en

utredning sysslar med saken. Såvitt jag har kunnat finna, har utskottet på sju andra punkter med hänvisning till 1960 års jordbruksutredning avstyrkt olika motioner med förslag om ändringar, vilka i många fall varit av väsentligt större räckvidd än den ändring det nu gäller.

Samtidigt med denna fråga behandlade vi en motion av herr Svensson i Stenkyrka, som hade begärt att reglerna för arealtillägget skulle ändras så att man skulle kunna ge det för ända upp till 15 hektar. Denna motion, som handlades under samma punkt som detta regeringsförslag om en annan ändring, avtog vi enhälligt, därför att det pågick en utredning.

Var finns då konsekvensen, när man i ett och samma yrkande i reservationen avstyrker *ett* slags ändringar av arealtillägget med hänsyn till att det sitter en utredning men tillstyrker *ett annat* förslag till ändring trots att det sitter en utredning? Om det har varit riktigt att avslå motionerna i de sju fallen därför att det sitter en utredning, måste det vara lika riktigt att göra på precis samma sätt i det åttonde.

Det finns naturligtvis en viss motivering för att göra en ändring just på denna punkt. I de sju fallen är det nämligen fråga om framställningar från oppositionspartierna, men i det åttonde kommer förslaget från regeringen. Det är emellertid en motivering som i demokratisk ordning inte kan godkännas. Jag har för min del den uppfattningen att alternativ från oppositionspartierna bör anses vara lika goda som regeringens alternativ, men jag förstår mycket väl att det är en princip som man kan ha delade meningar om. Därför menar jag att vi bör diskutera denna fråga med utgång från principen att om vi i de andra sju fallen i detta betänkande kunde invänta 1960 års utredning bör detta gälla med precis samma styrka i det åttonde. Skulle det finnas ett annat motiv för att bifalla det åttonde för-

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

slaget än det att det är ett regeringsförslag, vore det mycket intressant att få höra detta. Det måste vara ett motiv som kan styrkas ha sådan betydelse från jordbrukets och statsfinansernas synpunkt att vi inte kan vänta i två år utan allvarliga följder. Argumentet om hämmandet av jordbrukets strukturrationalisering håller emellertid inte med tanke på det ringa antal förvärv som kommer att påverkas av den ändring som föreslås i propositionen. Det krävs ett annat och väsentligt starkare argument för denna utbrytning ur direktiven för 1960 års jordbruksutredning.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Låt mig bara säga till herr Hansson i Skegrie att det är jag som är konsekvent och han som är inkonsekvent. Även år 1962 satt nämligen 1960 års jordbruksutredning.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! År 1962 hade den s. k. småbruksutredningen ganska nyligen förelagts riksdagen. Utredningen föreslog de bestämmelser som nu gäller. Då befann vi oss i början av 1960 års jordbruksutredning. I dag befinner vi oss i slutet av dess arbete, hoppas vi.

Herr NILSSON i Lönsboda (fp):

Herr talman! Reservanternas talesman, herr Lindström, talade om konsekvens. Han nämnde att det är tandläkare som ärver gårdar, och i samma ögonblick talade han om att detta hindrar strukturrationaliseringen. Om denne tandläkare ärver gården får han väl behålla den. Ett arv faller inte under jordförvärvslagen. Vare sig arvtagaren är tandläkare eller något annat har han likväl gården.

Vidare tror jag inte att lantbruksnämnderna, ifall tandläkaren arrende-

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

rar ut sin gård, handlar så lättvindigt med dessa arealtillägg som herr Lindström ville låta påskina.

Jag vill erinra om att riksdagen en gång har fastslagit att den i jordbruket sysselsatta befolkningen skall ha en med jämförliga grupper likvärdig inkomststandard och att härför också ett visst stöd åt det mindre jordbruket är motiverat. Den s. k. småbruksutredningen kom med förslag härom som riksdagen delvis har genomfört. Ingenting har sedan dess framkommit som motiverar att beslutet skulle frångås.

Redan innan de nuvarande bestämmelserna genomfördes irriterades man över indelningen i äldre och nytillträdande jordbrukare, då densamma verkade ytterst orättvist. En nytillträdande jordbrukare behöver i de flesta fall detta lilla arealbidrag betydligt bättre än många av de förutvarande. Han har ju haft utgifter för uppsättningen av åtminstone det yttre boet.

Att detta lilla arealbidrag skulle hindra strukturrationaliseringen betvivlas. Vi vet alla hur det i verkligheten förhåller sig i våra småbrukarbygder. Åtminstone hemma i Kristianstads län, som är ett typiskt småbrukarlän, rationaliseras det mindre jordbruket bort i större omfattning än någon tidigare kunnat förutse.

Ingen tror väl att detta lilla arealbidrag på mellan 250 och 500 kronor är utslagsgivande för den nytillträdande, då han står i begrepp att överta en gård. Jag är övertygad om att han fäster ganska litet avseende vid det bidraget, då han gör upp de ekonomiska beräkningarna för gårdköpet. Däremot är det mycket orättvist att han inte blir berättigad till detta bidrag, som för statskassan spelar en mycket obetydlig roll.

När utredningen lade fram sitt förslag, beräknade man de totala kostnaderna för småbrukarstödet till 133 miljoner kronor, men i 1959 års beslut bantades beloppet ned till 114 miljoner

kronor. Det var några förslag som inte kom med.

I innevarande års budget uppskattas kostnaderna till 100 miljoner kronor och i nästa års budget till 95 miljoner kronor. Där ser vi hur starkt rationaliseringen går fram över jordbruket. Det blir allt färre bidragsberättigade jordbruk. Avgången av brukare är i vart fall betydligt större än antalet nytillträdande.

Jag tror också att många nytillträdande jordbrukare, som köper en mindre gård, räknar med att sedan få köpa tillskottsjord, och då kan det under väntetiden vara berättigat att ha detta arealtillägg. Jag tycker att vi bör vara försiktiga här och inte gå för hårt fram. Vi behöver säkert jordbruk av alla storlekar även i fortsättningen, ty annars kan svåra problem skapas för vår framtida försörjning.

Jag instämmer i vad utskottets värderade ordförande sade, nämligen att man här i riksdagen alltid tar stor hänsyn till en utredning som pågår, och att man även på flera punkter i föreliggande betänkande har hänvisat till att frågan är under utredning. Det är inte bara utskottet som hänvisar till 1960 års jordbruksutredning, utan det har man också gjort i departementet. Även där har kraven på ökade anslag avvisats med den motiveringen att man vill avvakta utredningens förslag. Jag anser det därför vara onödigt att i dag ändra på arealbidraget. Jag tycker att det bör utgå även i fortsättningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Lönsboda kan väl ändå inte bestrida vad som har omvitnats av många lantbruksnämnder, nämligen att arealtilläggen är en broms på strukturrationaliseringen.

Jag kan hålla med herr Nilsson om att jordbrukaren, om han är litet till

ären, skall få sitta kvar på sin gård och där ha en dräglig utkomst. Det är jag den förste att gå med på. Men varför skall vi till varje pris konservera småjordbruken? Det är ju det vi gör, när vi bibehåller bidragen, som jag tycker inte hör ihop med modernt jordbruk.

Herr NILSSON i Lönsboda (fp) kort genmäle:

Herr talman! Här gäller det inte att behålla småbruken för all framtid. Jag har bara yrkat att förhållandena skall vara oförändrade, till dess utredningen framlägger sitt förslag. Och jag är övertygad om att man i det utredningsförslaget kommer att ge plats även för småbruken i viss utsträckning.

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Det mesta är kanske nu sagt i denna fråga, och jag tycker för min del att man har förstorat upp detta spörsmål och ställt till ett större rabalder än vad hela saken är värd.

Herr Lindström började sitt anförande med att tala om tandläkare och veterinärer, och då fick man den uppfattningen att dessa båda grupper, i varje fall i Jämtland, var de som huvudsakligen fick arealbidrag. Sedan kom herr Lindström emellertid underfund med att det påståendet inte höll utan att det i stället var helt andra grupper som fick detta bidrag. Vi vet ju också att bidraget är omgärdat av en serie spärregler, men dem talar man sällan om i dessa sammanhang. Människor i gemen tror därför, att om de bara har köpt ett litet jordbruk, så får de genast alla dessa bidrag.

Hela denna fråga behandlas ju nu av 1960 års jordbruksutredning, och man kan väl därför ställa frågan: Vad är det som hänt sedan i fjol — då det såvitt jag vet inte fanns något förslag om att ändra på dessa bidrag — på det jordbrukspolitiska området eller här i riksdagen som gjort att statsrådet nu

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

presenterar detta förslag, som han väl hoppas på framgång för?

För att få ett riktigt perspektiv på denna fråga skulle jag vilja ha svar på frågan: Hur många nytillträdande jordbrukare får arealtillägg? Dessutom vore det ur social synpunkt, så att säga, utomordentligt värdefullt att få veta hur många av dem som är relativt unga. De som är i högre ålder kan man ju eventuellt lägga andra synpunkter på.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! När jag själv och mina partikamrater år 1962 röstade för att arealbidrag även skulle utgå till nytillträdande småjordbrukare, var vårt förslag om mjölkpristilläggens storlek sammankopplat med förslaget om att även nytillträdande jordbrukare skulle erhålla arealbidrag. Detta var ett avgörande skäl för att gå emot regeringsförslaget i frågan.

Den uppmuntran att etablera sig som småjordbrukare på jordbruk, som på grund av den tekniska utvecklingen på sin höjd kan avkasta tillräckligt för sina brukare men icke kan ge en människovärdig existens, har intresserat ett relativt ringa antal som velat starta småjordbruk. Regeringen föreslår också att endast tidigare etablerade småjordbrukare skall ha rätt till det särskilda arealtillägget. Den åberopar därvid sociala skäl.

Utskottsmajoriteten vänder sig mot regeringsförslaget och hävdar att arealtilläggen även framdeles skall utgå till nytillträdande småjordbrukare liksom till alla andra småjordbrukare. Den föreslår emellertid inte en motsvarande höjning av anslaget, och konsekvensen av dess förslag skulle därmed bli att arealtilläggen nedskäres för alla småjordbrukare som nu kommer i åtnjutande av dem, för att möjliggöra en fördelning även till eventuella nytillträ-

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

dande småjordbrukare. Detta kan inte vara riktigt.

Därför kommer jag att rösta för reservation nr 6 vid punkten 26 i detta ärende.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! När jag hade tillfälle att delta i utskottsarbetet här i riksdagen, var det mest i statsutskottet. Där lärde jag mig, att förutsättningen för att man skulle kunna enas om att ge bidrag i någon form var att det skulle föreligga ett dokumenterat behov. Om småbruksstödet hade handlagts i den anda som kännetecknar statsutskottet, tror jag också att man hade ställt motsvarande anspråk.

Jag är förvånad över att de borgerliga ledamöterna i jordbruksutskottet även i år uppträder på en gemensam linje i denna fråga. Man kan visserligen säga att det inte har kommit fram några nya argument sedan 1962, då vi senast behandlade frågan. Jag föreställde mig emellertid att det var många som haft anledning att tänka om efter ställningstagandet 1962, inte minst med hänsyn till den diskussion som förekommit kring arealbidraget. Jag vill även erinra om att det i varje fall framkommit en del intressant utredningsmaterial. Flera utredningar har ganska tydligt visat att vi måste ställa höga anspråk på ett jordbruk i dag för att det skall kunna ge full utkomst åt brukaren. Med den teknik vi nu känner och med de möjligheter som föreligger, får vi räkna med att ett rationellt jordbruk kommer att se helt annorlunda ut än vad som i dag förekommer på många håll. Därför tror jag att utvecklingen snarast talar för att man bibehåller de ursprungliga uppfattningarna beträffande småbrukarstödet.

Herr Hansson i Skegrie säger att arealbidraget är så litet att det egentligen inte spelar någon roll. Därför tyckte

han att man skall avstå från diskussionen huruvida det har någon betydelse för rationaliseringsarbetet. I stället ville han bara ta upp de principiella frågeställningarna. Jag skall gärna ta upp en sådan diskussion, om herr Hansson vill att vi väsentligen skall se detta som en principiell fråga.

Om herr Hansson menar att bidraget är så obetydligt att det inte kan locka någon människa att etablera sig som småbrukare kan man vända på frågan och säga: Varför kämpar man då så intensivt för att detta bidrag även efter den 1 juli skall utgå till nytillträdande småbrukare?

Men om vi skall hålla oss till den principiella debatten, kan jag påminna om att vi befinner oss i den fulla sysselsättningens samhälle. Man ropar efter arbetskraft på många områden. Till och med på jordbrukarhåll har uttalats önskemål om att arbetsförmedlingarna i ökad utsträckning skulle hjälpa till att omplacera människor till sysselsättningar, som ger dem möjlighet att dra god försorg om sig själva. I den situationen anser jag att det är principiellt olyckligt, herr Hansson, att ge bidrag till människor som väljer en sysselsättning som inte har förutsättningar att ge dem utkomst. Att ge bidrag till en nytillträdande småjordbrukare står i direkt motsatsförhållande till de önskemål som i övrigt framföres, att folk som befinner sig under så ogynnsamma omständigheter som vissa småbrukare gör skall beredas möjligheter till en bättre utkomst. Vi skall inte bidra till att på detta sätt konservera företagsformer, som är passerade och som inte längre kan mäta sig med andra utkomstmöjligheter i vårt samhälle.

Om man resonerar som representanter för de tre borgerliga partierna gör i denna fråga, skulle man säga att inte heller företagareföreningarna borde vara så hårdhärtade när de prövar bidrag i olika former till företagare, som

vill etablera företag på ett eller annat område. Förutsättningen för att staten skall ge bidrag i form av kreditgarantier eller på annat sätt är nämligen att man förvissat sig om att företaget har utsikt att bestå. Men vi är väl alla överens om att de företag som det här är fråga om inte kan ha förutsättningar att i längden bli bestående.

Herr Hansson säger vidare, att det här inte finns några statsfinansiella skäl att åberopa och att man alltså ur den synpunkten skulle vara beredd att ge bidrag. Men det är ju ett fullständigt orimligt sätt att resonera. På vilket område kan vi enbart se till statsfinansiella skäl när det gäller bidrag av den här typen? Så illa är det uppenbarligen inte ställt med statsfinanserna. De pengar som går åt om nytillträdare får arealbidrag kan naturligtvis skaffas fram. Kriteriet för om bidrag skall utgå får inte uppställas på ett så lättsinigt sätt — resonemanget därvidlag får inte föras med utgångspunkt från frågeställningen, om samhällets resurser räcker till eller inte.

Principiellt har småbrukarstödet vidare haft formen av övergångsstöd — vi är överens om att det är någonting som skall försvinna. Därför vore det inte riktigt att nu bestämma sig för att vidbliva uppfattningen att bidraget även skall utgå till nytillträdande. Vi får vara konsekventa i vårt handlande.

Ser vi småbrukarstödet som en övergångsform skall vi — som herr Lindström framhållit — ge bidrag åt dem som redan har småjordbruk, som oförskyllt hamnat i en besvärlig situation och som ofta inte har förutsättningar att gå över till annan sysselsättning. Däremot kan det inte vara rimligt att ge sådana här bidrag även till nytillträdande.

Herr Eliasson i Moholm frågade: Varför föreslogs inte denna ändring i fjol? Jo, herr Eliasson, av den enkla anledningen att det är praxis att inte lägga fram ändringsförslag i en fråga, där

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

riksdagen tagit ställning, förrän läget ändrats och det finns förutsättningar att driva igenom förslaget. Jag kan upplysa herr Eliasson om att det i dag finns bättre förutsättningar än år 1961 att få gehör för ett ändringsförslag, beroende på att riksdagens sammansättning är en annan. Förra året däremot var det samma människor, samma partikonstellationer i riksdagen som år 1961, och därför fanns det inte anledning att presentera något ändringsförslag.

Men i år, när läget som sagt är ett annat, har jag velat försöka rätta till vad jag anser vara ett misstag. Och det är inte någon nyvunnen insikt — jag deklarerade redan vid RLF:s sammankomst i Malmö i maj förra året att jag ansåg att stödet till nytillträdare skulle slopas.

Bestämmelserna gäller endast dem som efter den 1 juli i år förvärvat fastighet av ifrågavarande slag. De som under 1962, 1963 och första hälften av 1964 förvärvat eller förvärvat ett sådant här litet jordbruk blir delaktiga av det speciella stödet. De ändrade bestämmelserna gäller sålunda enbart för framtiden, och alla bör alltså ha klart för sig hur situationen kommer att te sig.

Regeringens avsikt har varit att verkligen försöka åstadkomma förbättringar till jordbruket. Jag tror också att om man ser till förstärkningarna vad gäller rationaliseringsanslagen under de senaste åren måste man där finna uttryck för en vilja att öka bärkraften hos det svenska jordbruket och skapa större förutsättningar för jordbrukets utövare att få en skälig ersättning för sitt arbete.

Men den fråga vi nu diskuterar gäller en helt annan grupp — människor som inte i dag är jordbrukare, som har möjlighet att bestämma vad de vill göra och som ändå går och köper en sådan här liten gård. Mot den bakgrunden tycker jag inte det finns några särskilt starka skäl att hävda att ett ställnings-

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

tagande i enlighet med utskottsmajoritetens förslag vore speciellt till gagn för det svenska jordbruket. Det är uppenbart att många i vårt land reagerar mot att sådana här bidrag utgår, och jag tycker de reagerar med all rätt. Självfallet skall samhället lämna hjälp där näringen har trängande behov av sådan. Men här rör det sig som sagt om något helt annat, och jag anser att det vore olyckligt om riksdagen fattade ett beslut som innebär ett konserverande av den felaktiga ordningen.

Herr ELIASSON i Moholm (h) kort gemäle:

Herr talman! På frågan om statsrådet kunde åberopa några nya skäl svarade statsrådet genom att hänvisa till visst siffermaterial, som ger belägg för att jordbruket fått ett helt annat utseende.

Detta är riktigt, herr statsråd. Men avsikten är väl att ifrågavarande siffermaterial skall bedömas av 1960 års jordbruksutredning, som söker knäcka problemen. Det är ju den utredningen som skall ta ställning till frågan.

Utöver detta siffermaterial åberopade statsrådet inget annat skäl än att riksdagen fått en annan sammansättning. Det uttalandet var för mig väsentligt.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag tog i mitt anförande inte upp vare sig småbrukarstödet omfattning eller karaktär — jag argumenterade endast utefter linjen, att vi har tid att vänta med ändringar i två år till, d. v. s. till dess att 1960 års jordbruksutredning är färdig. Vi brukar ju vänta med att föreslå ändringar när en utredning arbetar.

Min bedömning av småbrukarstödet olika detaljer ämnar jag alltså inte redovisa i dag — det tänker jag göra inom utredningen. När utredningen framlagt sitt förslag får vi ta ställning till de ändringar som förordas.

Här har dragits den gamla vanliga visan om att arealtillägget till nytillträdande jordbrukare hämmar strukturaliseringen. Jag ställer då frågan hur det kan komma sig, att lantbruksnämnderna just nu är överlupna med ärenden rörande hembud om försäljning av jordbruk till lantbruksnämnderna. De lär förekomma i sådan mängd, att lantbruksnämnderna inte kan absorbera alla de saluutbud som just nu kommer in, samtidigt som arealtillägg utgår såväl till nytillträdande som till andra jordbrukare. Hur kan man få detta att gå ihop?

Hur många jordbruk detta gäller är svårt att säga. Det har inte varit möjligt för mig att få denna uppgift. Det har sagts mig att det inte går att exakt bestämma antalet, men det lär röra sig om mellan 600 och 800 personer, om man utgår ifrån att alla får arealtillägg. Om emellertid alla de nytillträdande som försöker komma över 10 000 kronor sällas bort, blir det ett ännu mindre antal kvar.

Jag har inte, såsom herr statsrådet ville göra gällande, sagt att detta bidrag är så obetydligt att det kan avskaffas. Jag bedömde inte bidraget som sådant, utan jag ställde det helt och hållet i samband med utredningen och vad denna har att syssla med.

Vidare tog herr statsrådet upp ett mycket intressant resonemang, vilket jag hade väntat och vilket jag förstår ligger bakom alltihop, nämligen att man inte kan sysselsätta personer i någon verksamhet i vårt land med mindre än att man får ut högsta möjliga prestation. Det är naturligtvis nationalekonomiskt alldeles riktigt. Jag ber emellertid också i detta sammanhang att få ställa en fråga. Gäller detta även för andra småföretag, för våra småhandlare, för de små industriföretagen, för småhantverkarna etc., vilka inte är fullt sysselsatta? Skall vi tvinga in även dessa i ett annat arbete med utgångspunkt från samma motivering, nämligen att vi har

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

ett fullsysselsättningsamhälle som kräver största möjliga insatser av alla medborgare? Jag förmodar att herr statsrådet menar att detta resonemang gäller alla, som över huvud taget inte är fullt sysselsatta, alltså även övriga småföretagare och småhantverkare.

Det låter mycket bra att säga, att dessa mindre jordbruk ändå inte kan bestå i framtiden. Ja, vi är väl mer eller mindre ense om att det inte blir lätt att klara sig på dessa jordbruk, om man inte får någon annan sysselsättning vid sidan om. Men jag ställde mig den frågan, när jag hörde statsrådets argumentation, hur regeringen tänker handlägga lokaliseringsfrågorna. Vi väntar just nu på att få se vad lokaliseringsutredningens förslag skall leda till. Vad har man tänkt sig att göra för Norrland i detta avseende? Skall man räkna in de norrländska småjordbrukarna i lokaliseringspolitiken? Eller skall man gå efter den linje, som enligt vad jag förstår statsrådet var inne på, nämligen att småbruken måste bort, eftersom de inte ger full sysselsättning utan något arbete vid sidan om? Jag tror för min del att vi, om vi skall kunna åstadkomma en effektiv lokalisering i vårt land — även om det frestar på för många — måste behålla en del av det mindre jordbruket.

Det lär vara så att 90 procent av gårdarna i de fyra nordligaste länen är under tio hektar. Följaktligen skulle 90 procent av gårdarna läggas ner, eftersom jordbrukarna där inte är fullt sysselsatta. Jag förmodar att den framtida lokaliseringspolitiken i stor utsträckning kommer att bygga på småjordbruken och gå in för att försöka få småjordbrukarna att stanna kvar, eventuellt med en kompletterande sysselsättning.

När jag talar om statsfinansiella skäl menar jag den utgift man eventuellt kunde spara in på detta område. Jag skulle tro att gränsen går vid ett par hundra tusen kronor. Denna summa är inte av sådan storleksordning att man fördenskull bör föregripa en sittande utredning och dess direktiv.

Herr statsrådet sade att han hade sina erfarenheter från statsutskottet. Ja, det har även jag. Jag har suttit i detta längre än statsrådet gjort. Jag har fått den erfarenheten från statsutskottet — i varje fall från den avdelning där jag haft nöjet att sitta — att man mycket konsekvent brukar invänta en sittande utredning. Dessa lärospån från statsutskottet säger mig, att man även i andra utskott såvitt möjligt bör följa denna princip.

Herr talman! Jag vill slå fast att jag inte anser att denna fråga skall diskuteras på det sättet, att vi i dag skall bedöma småbrukarstödet omfattning eller karaktär. Vi skall i stället bedöma småbrukarstödet från utgångspunkten om vi har tid eller ej att invänta 1960 års jordbruksutredning. Har denna fråga så stora konsekvenser för det svenska jordbrukets framtid och för statsutgifterna att vi inte har råd att vänta till dess att den utredning som fått regeringens uppdrag att klara upp denna fråga fullgjort sin uppgift?

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Herr Hansson upprepar något som tidigare framhållits, nämligen att vi har tid att vänta. Herr Lindström har redan ställt den frågan som vi väl alla ställt oss: Vad var det som gjorde att man inte kunde vänta år 1962? Även då arbetade denna utredning. Detta resonemang har väl inte större bärighet i dag bara därför att det gått ytterligare två år. Herr Hansson som själv sitter med i utredningen borde förstå, att resonemanget haltar något, om man tillmäter detta argument en avgörande betydelse.

Till herr Eliasson vill jag säga, att det material som framkommit visserligen varit avsett för 1960 års utredning, i vilken herr Hansson och andra ledamöter nu skall ta ställning till hur vi skall ha det med jordbruket i framtiden, men det är ingenting som hindrar att även vi övriga läser detta material

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

och försöker bilda oss en uppfattning om det. Vi behöver väl inte ha vägledning för detta. Materialet kan ändå säga oss en del om var det är nödvändigt att inrikta våra ansträngningar i framtiden för att få överensstämmelse med de krav utvecklingen ställer.

Herr Hansson säger att mitt resonemang utgår från att alla människor skall hållas i full sysselsättning. Jag undrar om inte herr Hansson försökte vända på mitt resonemang. Jag talade om att i fullsysselsättningens samhälle finns det möjligheter för människor att få bättre utkomst än att slå sig ner som brukare av sådana här småjordbruk. Jag sade också att det har framställts önskemål från olika håll att arbetsmarknadsmyndigheterna bättre skulle hjälpa denna befolkningsgrupp. Dessa strävanden tycker jag är berättigade. Jag har dock inte begärt att alla människor i detta land skall arbeta full tid; var och en får väl avgöra hur mycket han vill arbeta. Är det någon som vill köpa ett litet ställe och försöka dra sig fram på det, skall han naturligtvis få göra det — frågan är bara om staten då skall ge ett speciellt bidrag till en sådan köpare. Det är där vi har delade meningar. Jag ifrågasätter om inte en sådan person i stället borde överväga att ta annan sysselsättning; i varje fall bör inte staten premiera honom för att han väljer en sysselsättning av detta slag.

Herr Hansson får förlåta mig att jag inte är beredd att gå in i någon lokaliseringdiskussion i dag. Jag uppfattade detta nästan som en flykt från ämnet och ett försök att dra in någonting i debatten som vi inte har anledning att diskutera nu — men det var kanske ett uttryck för svårigheten att finna argument i själva sakfrågan.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig bara i all korthet konstatera att alla de argument

som herr statsrådet här har anfört för en ändring redan i dag kommer att prövas av 1960 års jordbruksutredning i ett väsentligt större sammanhang än det i vilket man prövar frågan nu. Jag ställer därför åter frågan till herr statsrådet: Vilka genomgripande konsekvenser skulle denna lilla ändring få som skulle kunna motivera att vi inte inväntar resultatet av 1960 års jordbruksutredning?

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet började med att meddela att han hade sina erfarenheter från utskottsarbetet i statsutskottet. Där är man, sade han, mycket noga med att behoven skall vara dokumenterade innan man släpper till statsmedel.

Jag har också tillhört statsutskottet liksom jordbruksutskottet och några andra utskott, men min erfarenhet är att bruket växlar i detta hus. I fjol skänkte man bort — ärendet förbereddes i statsutskottet — 1 125 miljoner kronor med en motivering på två rader och utan att några som helst dokumenterade behov förelåg. Det kanske herr statsrådet kommer ihåg.

Det är alltså ibland si och ibland så med vakhållningen omkring statens medel och de dokumenterade behoven. Det var inte så länge sedan man bildade en fond på 250 milj. kronor för vetenskaplig forskning som varken Kungl. Maj:t eller riksdagen hade tagit initiativ till, utan detta initiativ hade tagits i riksbanken, och det gick det också. I bägge dessa fall tyckte jag att man gick väl fort fram och tog väl stora tag i statskassan på tämligen lösa premisser.

Detta är emellertid en anmärkning i marginalen.

I likhet med andra som här yttrat sig skall jag avstå från att ta upp någon allmän jordbrukspolitisk debatt. Jag erkänner naturligtvis att det händer

mycket på jordbrukets område liksom på samhällslivets områden i övrigt, och därför finns det väl skäl att ompröva även frågan om statens hjälp till det mindre jordbruket. Men den omprövningen borde, som herr Hansson i Skegrie sagt, rimligtvis kunna få ske i den utredning som skall försöka få en överblick över hela fältet.

Även jag har tagit del av det material som man nu inom utredningen försöker mobilisera. Den uppfattning jag därvid har kommit till är att den mest trånga sektorn i vårt framtida jordbruk kommer att vara bristen på unga människor som vill syssla med jordbruk. Var rekryteras dessa unga människor? En och annan kommer väl från yrken i städer och samhällen, men den naturliga rekryteringsbasen till det framtida jordbruket måste väl ändå vara de unga människor som finns kvar på landsbygden och växer upp där. Jag tror alltså inte att bortrationaliseringen av unga människor på landsbygden går för sakta. Jag tror att den går för fort, och kan den lilla åtgärd vi här diskuterar bidra till att hålla någon kvar, så är det bara bra.

Jag tror inte som en del profeter att det väsentligaste är att lägga igen så mycket jord som möjligt och skicka bort så mycket folk som möjligt från jordbruket. Om vi över huvud taget skall kunna få någon fason på svensk landsbygd och om vi i den utveckling vi nu har här i landet och internationellt skall kunna försörja oss med egna livsmedel, måste vi upprätthålla ett jordbruk av någorlunda rimlig omfattning och inte pressa samman vårt jordbruk alltför mycket. För att vi i framtiden skall kunna leva på egen grund och kunna försvara oss tror jag att vi kommer att behöva jordbruk av olika storlek. Det räcker inte med att man har stora gårdar och något slags jordbrukspolitiska A-barn som sköter dessa stora gårdar med hjälp av stora krediter. Alla människor passar inte för

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket

det. Det kan hända att jordbruksministern kan finna en hel del sådana människor, men det kommer också att finnas andra människor. Jag tror alltså att det kommer att växla och att vi kommer att behöva gårdar av olika storlek. Hur dessa gårdar av olika storlek skall kunna passas in i en någorlunda hygglig jordbrukspolitik är ju en fråga som jordbruksutredningen skall försöka komma underfund med. Även om jordbruksministern lyckats få en rösts övervikt här i kammaren och dessutom lyckats omvända kommunisterna, varigenom voteringsläget alltså blivit omkastat, tycker jag att man borde ha kunnat tåla sig tills vi fick ta upp dessa frågor i ett större sammanhang.

Om jag mycket kort skulle sammanfatta min syn vill jag säga, att jag tror inte att det räcker med traktorer och stora arealer. Vi behöver människor också som tar hand om detta. Om jordbruksministern inte tror på det, kan han fråga Chrustjov när han kommer hit.

I detta anförande instämde herrar *Vigelsbo* (cp) och *Persson* i Heden (cp).

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. a

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Lindskog begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 26: o) mom. a) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 6) av herr Hjalmar Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 98 ja och 106 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 6) av herr Hjalmar Nilsson m. fl.

Mom. b—d

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 27—37

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 38***Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling**

Kungl. Maj:t hade under punkten 57 (s. 124—125) föreslagit oförändrad medelsanvisning med 430 000 kr.

I samband härmed hade utskottet behandlat två motioner, nämligen I: 229 av herr *Elofsson m. fl.* och II: 283 av herr *Hæggblom m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta, att anslaget till Weibullsholms växtförädlingsanstalt skulle höjas från 210 000 till 250 000 kr., och sålunda till Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling för budgetåret 1964/65 anvisa ett anslag av 470 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 229 och II: 283, till Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling för

budgetåret 1964/65 anvisa ett anslag av 470 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Lage Svedberg, Mossberger, Hedström, Magnusson, Manne Olsson, Sköld* och *Lindström*, fru *Lindskog* samt herrar *Franzén* och *Persson* i Skänninge, vilka ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 229 och II: 283, till Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling för budgetåret 1964/65 anvisa ett anslag av 430 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Under denna punkt har utskottet med lottens hjälp föreslagit att anslaget till Weibullsholms växtförädlingsanstalt skulle ökas med 40 000 kronor jämfört med Kungl. Maj:ts förslag. Vi reservanter yrkar för vår del att anslaget till Weibullsholm behålles vid det tidigare beloppet eller 210 000 kronor.

Jag påminner kammarens ledamöter om att när vi för några år sedan beslöt genomförandet av den s. k. växtförädlingsavgiften gjordes det för att växtförädlingsanstalterna skulle bli mera oberoende av statsbidraget. Den förväntan som vi då hade har också gått i uppfyllelse. För Weibullsholms del har växtförädlingsavgifterna förra året ökat inkomsterna med nära 800 000 kr. Läger man därtill statsbidraget är beloppet uppe i närheten av en miljon. Det är fem sjättedelar av anstaltens kostnader för växtförädling. Mot denna bakgrund kan det väl inte anses behövt att öka statsbidraget allmänt sett.

Nu har emellertid utskottet inte motiverat sin anslagsökning med att anstalten direkt behöver det högre anslaget för sin verksamhet utan föreslagit att man skulle ge dessa 40 000 kronor för att sammanhålla och bevara ett vetenskapligt material om ärtväxtens ge-

Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling

netik. Man kan fråga sig: Varför skulle Weibullsholm få detta särskilda anslag? Om detta ändamål är av intresse för anstalten, är det väl klart att anstalten också tar på sig erforderliga utgifter. Låt mig påpeka att dessa 40 000 kronor inte utgör mer än 4 procent av det stöd som anstalten får i form av växtförädlingsavgifter och statsbidrag.

Men det kan ju tänkas att det inte är något intresse för anstalten i och för sig att sammanhålla och bevara detta material. Det kanske inte är till direkt mer eller mindre omedelbar nytta för anstalten. Varför skulle man då ge anslaget? Ja, det skulle väl vara därför att det här gällde ett vetenskapligt sett mera allmänt intresse. Men för understödjande av dylika vetenskapliga uppgifter har vi här i landet inrättat en hel rad forskningsråd och gett dessa forskningsråd betydande summor att användas för bidrag till vetenskaplig verksamhet. Då är alltså detta ändamål något som faller under forskningsråds domvärjo. Så har också anstalten betraktat saken, ty den har lagt in ansökan till ett forskningsråd om bidrag men fått denna ansökan avslagen.

Hur skall man tolka detta? Ja, det måste väl tolkas på det sättet att antingen har forskningsrådet inte betraktat ändamålet som tillräckligt angeläget eller också har forskningsrådet ansett, att det inte var erforderligt med något bidrag utan att anstalten ändå har resurser att klara denna sak.

Det skulle därför enligt reservanternas mening vara fullkomligt missriktat att på denna grund höja anslaget till anstalten. Det kan inte vara erforderligt. Ett statsbidrag i detta fall skulle påminna ganska mycket om vad en gammal bondeförbundsledare, herr Olsson i Kullenbergstorp, brukade kalla drickspengsanslag.

Det finns inte någon anledning tro att detta vetenskapliga material inte kommer att utnyttjas om det har det värde som utskottet tänker sig. Det finns inte

heller något skäl att förstärka statsbidraget till anstalten.

Med dessa ord, herr talman, tillåter jag mig att yrka bifall till den vid utskottets utlåtande under denna punkt fogade reservationen.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Herr Sköld började sitt anförande med att apostrofera det beslut som riksdagen fattade för ett par tre år sedan om införande av växtförädlingsavgifter. Han nämnde att Weibullsholm genom detta beslut hade fått 700 000 å 800 000 kronor. Eftersom beloppet kan bli så stort, vill jag i detta sammanhang göra den lilla parentes att detta måste betyda att Weibullsholm har mycket stor betydelse som forskningsanstalt och som frambringare av utmärkta utsäden. Om vi skulle göra en jämförelse med någon annan växtförädlingsanstalt på detta område, skulle nog Weibullsholm komma att framstå i en ännu bättre dager.

Det var emellertid inte för att säga detta jag tog till orda. När vi för några år sedan beslöt att införa växtförädlingsavgifter sade vi samtidigt, om jag minns rätt, att dessa icke fick påverka de statliga anslagen. Det är litet förvånande att man så snart efter detta beslut tycks ha en annan uppfattning.

Om vi nu först skall lägga anslaget på denna basis, kan vi konstatera att anslaget på 210 000 kronor till Weibullsholm har stått oförändrat sedan 1953/54. Om man tar hänsyn till en penningvärdeförsämring på låt oss säga 40 procent under denna tidrymd, är anslaget i dag 40 procent mindre värt än det var tidigare. Vi kan jämföra med andra växtförädlingsanstalter, exempelvis Svalöv, som under samma tid fått mycket betydande höjningar och där vi bara under de tre senaste åren kan konstatera en flerdubbel höjning i förhållande till det anslag som utgår till Weibullsholm. Jag har den uppfattningen att det är nyttigt att vi inom

Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling

forsknings- och försöksarbetet har en viss konkurrens mellan institutionerna. Jag tror att en sådan konkurrens sporrar vetenskapsmännen och att vi genom denna konkurrens kan få ut mer av de anslag vi beviljar de olika anstalterna. Även ur den synpunkten bör en anslagshöjning på 40 000 kronor här vara berättigad.

Sedan säger herr Sköld att det ärtmaterial som här föreligger huvudsakligen har intresse för anstalten själv. Det är nog inte riktigt på det sättet. Jag vill framhålla att Weibullsholm sedan lång tid tillbaka har frambringat ett material på ärtförädlingens område, i vilket flera stammar ingår. Dessa stammar utnyttjar man nu i forskningen och i växtförädlingen för att genom korsningar få fram förbättrade sorter. Det är för att bevara detta material som Weibullsholm begär ett anslag på 40 000 kronor. Det förhållandet att lantbrukshögskolan har tillsyn över forskningsverksamheten vid Weibullsholm och har tillstyrkt anslaget bör väl vara en borgen för att forskningsmaterialet är vederhäftigt och värt att bevara.

Herr Sköld säger vidare att denna sak bör ligga under forskningsrådets domvärjo och frågar: Vad ligger bakom att statens naturvetenskapliga forskningsråd har avslagit Weibullsholms ansökan? Det kan jag svara herr Sköld på. Det beror helt enkelt på att forskningsrådet hade brist på pengar. Rådet låg inne med ansökningar på 12 miljoner kronor från olika forskare men hade endast 6 miljoner kronor att röra sig med. För den skull måste forskningsrådet sovra mycket starkt bland ansökningarna. Det gav Weibullsholm rådet att försöka få pengar från staten för att bevara detta mycket värdefulla material. Jag har den uppfattningen att det bör ligga i statens intresse att försöka bevara denna genbank på ärtområdet. Det är forskningsmaterial som inte kan ersättas. Därest Weibullsholm själv inte anser sig ha intresse av att bibehålla

detta material, skulle det ta mycket lång tid att ersätta det — om det nu över huvud taget är möjligt att ersätta. Jag vill emellertid påpeka att materialet användes inte bara av Weibullsholm själv utan även för forskning på annat håll, till och med för internationell forskning. Så mycket värderas denna forskning och detta förädlingsmaterial. Jag har svårt att förstå att det inte är värt att staten offerar 40 000 kronor på det samma.

Naturligtvis kan man som herr Sköld säger betrakta dessa 40 000 kronor som »drickspengar» och anse att de ingenting betyder för Weibullsholms samlade budget. Jag måste säga att jag är litet förvånad över ett sådant resonemang. Om man efter många års arbete ändå har lyckats — vilket man har gjort — få fram ett forskningsmaterial som är praktiskt taget oersättligt, är det då inte värt 40 000 kronor från statens sida för att bevara detta material och hålla det levande även för den framtida forskningen?

Jag har i det fallet en annan uppfattning än herr Sköld och ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Det är först ett par saker i herr Hanssons anförande som jag gärna vill understryka. Weibullsholm har naturligtvis utomordentligt stor betydelse för det svenska jordbruket och för den svenska förädlingen av bruksväxter. Det är också betydelsefullt att det finns konkurrens på detta område, så att det inte uppstår något monopolföretag. Men vi får väl ändå ha klart för oss att med den framgång som Weibullsholm har haft och med de resurser som ställts till förfogande för förädlingsarbetet, finns det inte den minsta risk för att konkurrensen skall upphöra.

Nu ger herr Hansson en upplysning som är av värde. Han säger att ifråga-

Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling

varande material är av stor vikt såsom underlag för korsningar av ärtväxter. Detta innebär väl att materialet har särskilt stor betydelse för Weibullsholm och att dessa försök mycket väl kan räknas in i anstaltens ordinarie verksamhet.

Vidare framhåller herr Hansson att forskningsrådet inte haft pengar utan hänvisat anstalten till riksdagen. Det är ju enkelt för ett forskningsråd att göra det. Låt mig bara påpeka att forskningsrådet varje år får nya pengar till nya uppgifter. Om en ansökan inte kan bifallas det ena året, kan det gå det andra.

Visst är det riktigt att vi, då växtförädlingsavgifterna infördes, sade ifrån att detta inte skulle få inverka på statsbidraget. Vi menade att det inte skulle tas till intäkt för minskning av anslaget, men det var ingen växel för att anslaget skulle höjas med åren. Om de senaste årens utveckling fortsätter och Weibullsholms inkomster av växtförädlingsavgifter ökar och man därutöver får nuvarande statsbidrag, så räcker de pengarna mer än väl till att bekosta förädlingsarbetet, och då finns det inte det allra ringaste skäl att säga: Nu har penningvärdet fallit, så nu skall vi höja statsbidraget. Detta bidrag har väl ingen större betydelse annat än som stöd och uppmuntran åt anstalten i dess arbete. Därför kan man inte tolka riksdagens uttalande på det sätt som herr Hansson gör.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Det är klart att herr Sköld och jag har helt olika uppfattning om hur man skall bedöma penningvärdeförsämringen, dess uppkomst och dess betydelse. Men vi måste väl ändå erkänna, att den penningvärdeförsämring som vi låtit försiggå sedan 1953 i praktiken inneburit en sänkning av alla de anslag som utgått oförändrade under denna tid.

Det gläder mig att herr Sköld konstaterar att det inte var meningen att vi skall minska anslagen. I verkligheten har vi emellertid minskat dem, och detta borde vi försöka rätta till, åtminstone i någon mån. Men naturligtvis förstår jag att man kan se detta ur olika synpunkter.

Herr Sköld hävdar att mitt uttalande, att man använder ifrågavarande material vid korsningar av ärtväxter, var ett argument för att materialet har betydelse endast för Weibullsholm. Jag har den uppfattningen att om man skall utnyttja hittills gjorda erfarenheter och fortsätta med korsningen, måste detta gå till så att man sår fröna och korsar plantorna med varandra. Jag vet inte om man kan bedriva sådan forskning på annat sätt. Denna forskning har lika stor betydelse i Förenta staterna, i Tyskland och annorstädes som i Sverige. Vare sig växtförädlaren bor på Weibullsholm eller någon annanstans, så utnyttjar han detta material.

Herr Sköld nämnde också att forskningsrådet varje år får nya pengar till nya uppgifter. Det är alldeles riktigt. Det var delvis därför som forskningsrådet avslag Weibullsholms ansökan, då man inte ansåg att det rörde sig om en sådan ny uppgift som forskarna brukar framlägga för rådet. Här har man i stället ett i viss mån färdigt material, som man kan hålla levande, och det är ju inte precis jämförbart med de fall då någon anmäler att han har en forskningsuppgift för t. ex. tre år framåt och beviljas anslag för den. Det är detta som har bidragit till att forskningsrådet låtit Weibullsholms ansökan stå över. Men det betyder inte alls att man undervärderat saken.

Jag vill än en gång, herr talman, slå fast att materialet har så stor betydelse för forskningen och förädlingen på hela detta område, att det blir väl använda pengar om vi anslår 40 000 kronor här till.

Bidrag till vissa skogsbrukskurser, m. m.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Tillåt mig bara ställa två frågor till herr Hansson. Om nu detta material har en så stor betydelse för hela världen, skall det då ligga under Weibullsholms domvärjo? Och vad har vi för garantier för att det får användas för hela världen? Det är min första fråga.

Min andra fråga är denna: Menar herr Hansson att man skall höja statsbidraget efter penningvärdets fall även om det skulle leda till att anstalten får mer än 100 procent av sina kostnader täckta?

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Hittills har detta material använts internationellt. Forskare från andra länder har fått komma hit och ta del av det.

Jag vill ställa en annan fråga till herr Sköld: Om vi vägrar att ge detta anslag och tar bort möjligheten att använda detta material utanför Weibullsholm, är det i så fall någon rekommendation för oss?

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Jag kan inte inse att det skall vara disrekommendabelt för oss i riksdagen. Möjligen vore det det för anstalten.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 7); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Franzén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 38:o) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 7) av herr Lage Svedberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstnings resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 94 ja och 105 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 7) av herr Lage Svedberg m. fl.

Punkterna 39—84

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 85**Bidrag till vissa skogsbrukskurser, m. m.**

Under punkten 106 (s. 214—217) hade Kungl. Maj:t föreslagit en minskning av medelsanvisningen med 600 000 kr. till 4 800 000 kr.

I samband härmed hade utskottet behandlat två till utskottet hänvisade, likalydande motioner, nämligen I: 306 av herrar *Hedlund* och *Bengtson* samt II: 412 av herr *Vigelsbo m. fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att den centrala maskinskolan för skogsbruket samförldades med statens skogsmästarskola i Skinnskatteberg.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. till Bidrag till vissa skogsbrukskurser, m. m. för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 4 800 000 kr.;

II. lämna motionerna I: 306 och II: 412 utan åtgärd.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr JACOBSSON i Sala (s):

Herr talman! Trots att jordbruksutskottet på denna punkt varit enhälligt känner jag ett starkt behov av att anföra några synpunkter beträffande den motion, II: 412, som jag och några andra har väckt.

Det betänkande som den 30 maj 1963 har framlagts av skogsbrukets yrkesutbildningskommitté rörande förläggningssort för skogsbrukets maskinskola är på grund av den snabba utveckling som ägt rum i dag inte helt aktuellt. Det finns betydande risker för felinvesteringar om man bygger en helt ny anläggning, samtidigt som man kan befara att vissa av skogsbrukets undervisningsanstalter kommer att visa sig inte fullt utnyttjade. Mekaniseringen och rationaliseringen inom skogsbruket har gjort det trängande nödvändigt att så snabbt som möjligt få i gång en försöksundervisning i maskinfrågor, dels för att skaffa nödig erfarenhet av hur dylik undervisning bör bedrivas, dels för att få en kader av lämpliga lärare för maskinundervisningen innan den byggs ut ytterligare.

I Skinnskatteberg föreligger möjligheter att till relativt obetydliga kostnader anskaffa en lokal som väl lämpar sig för försöksverksamhet i här berörda frågor. Försöksverksamheten kunde direkt anslutas till verksamheten vid den skogsmästarskola som finns i Skinnskatteberg, varför de organisatoriska frågorna är mycket lätta att ordna. Där finns möjlighet att utnyttja det garage som ASSI, vilket som bekant har stora anläggningar i Skinnskatteberg, i samband med omläggning av sina transporter kommer att friställa. Där kan man med mycket små kostnader få i gång en verksamhet avsevärt tidigare än vid förläggning av maskinskolan till Bjurfors. Vad beträffar tidpunkten när verksamheten skulle kunna igångsättas är

Bidrag till vissa skogsbrukskurser, m. m.

visserligen meningarna delade bland remissinstanserna och skogsmästarskolans experter, men jag tror att det är riktigt att säga, att man inom ett år skulle kunna få i gång denna utomordentligt viktiga verksamhet om den förlades till Skinnskatteberg. Alla är ju ense om det oundgängliga behovet av denna skola.

Utskottet har ansett att förläggning av maskinskolan till skogsskolan i Bjurfors är den lämpligaste. Emellertid är skälen för en förläggning av maskinskolan till skogsmästarskolan i Skinnskatteberg väl så goda som skälen för en förläggning till Bjurfors. I arbetsmarknadsstyrelsens prognoser i fråga om utvecklingen under 1960-talet på skogsbrukets område i arbetsmarknadshänseende förutsattes en kraftig minskning av antalet skogvaktarbefattningar fram till år 1970, medan efterfrågan på skogsmästare beräknas öka såväl hos skogsägarna som hos olika organisationer. Det förefaller därför riktigare att förlägga maskinskolan till en skolform som förutses komma att expandera än till en skolform som säkert kommer att minska.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att samtliga remissinstanser är överens om att terrängförhållandena och tillgången på skog är fullt likvärdiga i Bjurfors och i Skinnskatteberg. Till förmån för Skinnskatteberg kan nämnas, att där finns ASSI:s stora industrier vilket ger praktiska undervisningsmöjligheter för maskinskolans elever. De kan där följa processen inom skogsbrukets samtliga grenar från skogen på rot till de färdiga produkterna vid ASSI:s anläggningar.

Man har också sagt, att Bjurfors skulle vara lämpligare på grund av att det ligger närmare en tätort. En av remissinstanserna har anfört detta som huvudargument och uttalar »att de skäl alltså kvarstår som synes tala till Bjurfors' fördel och vilka har samband med bättre läge ur kommunika-

Bidrag till vissa skogsbrukskurser, m. m.

tionssynpunkt och närheten till en större tätort». Med anledning därav ber jag att få erinra om att det här gäller en internatskola, varför det inte är fråga om att eleverna skall åka fram och tillbaka varje dag. Skinnskatteberg är visserligen inte någon större tätort, men det är i alla fall en tätort, vilket Bjurfors ingalunda kan kallas för.

Beträffande Skinnskatteberg kan vidare framhållas, att skolväsendet där är fullständigt utbyggt med enhetsskola sedan många år. Där finns vatten och avlopp och allt vad en tätort behöver. I Bjurfors finns ingenting av allt detta, varför en ny anläggning där kommer att bli väsentligt dyrare.

Med anledning av att det även talats om kommunikationerna vill jag erinra om att skoleleverna kommer från Skaraborgs län, Värmlands län, Örebro län, Västmanlands län och Kopparbergs län och därifrån har man överallt precis lika goda kommunikationer till Skinnskatteberg som till Bjurfors, eftersom Skinnskatteberg ligger vid järnvägslinjen nr 107 Krylbo—Mjölby. I kommunikationshänseende finns därför ingenting att erinra mot en förläggning till Skinnskatteberg. Därtill kommer de täta bussförbindelserna med Köping och Fagersta.

Jag har med detta, herr talman, försökt att framlägga de synpunkter vi haft på denna fråga när vi skrev motionen. Anledningen till att jag tagit till orda i dag är dels de informationer jag fått beträffande själva skolformen, dels den ingående lokalkännedom jag har om de två orterna som ju båda ligger i Västmanlands län. Därför kan jag med gott samvete säga att Skinnskatteberg är överlägset i alla avseenden.

Med det anförda tar jag mig friheten att yrka bifall till motion II: 412.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Efter denna långa motivering av herr Jacobsson i Sala vill jag säga några ord för att inte kamma-

ren skall få den uppfattningen, att utskottet fattat sitt beslut på s. k. »lösa boliner».

Utskottet hade förmånen att få lyssna till redogörelser från flera ledamöter av den utredning som har sysslat med denna fråga. Alla hade starka motiveringar för att den lösning som utredningen föreslagit, nämligen att skolan skulle ligga i Bjurfors, var den riktiga. Utskottet har dessutom remitterat motionerna och av alla remissinstanserna var det endast en som tillstyrkte dem. Alla de övriga anslöt sig till utredningens förslag. Mot den bakgrunden ansåg utskottet att motiven för att följa motionernas linje var något för svaga och att motiven för att följa utredningens och det övervägande antalet remissinstansers linje var så mycket starkare.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr JACOBSSON i Sala (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade väl ändå inte att utskottet byggt sitt utlåtande på lösa boliner? Det vill jag absolut inte påstå att utskottet gjort.

Herr Hansson i Skegrie nämnde att av remissinstanserna har endast en ställt sig positiv till motionernas förslag. Men denna enda remissinstans är inte så liten. Det är nämligen Sveriges skogsägareföreningars riksförbund. Jag vill också hänvisa till vad arbetsmarknadsstyrelsen sagt i sitt remissyttrande om att möjligheterna att på kortare tid få utbildningen till stånd om skolan förlades till Skinnskatteberg talade för att man skulle låta detta vara avgörande då det gällde att välja platsen för skolan.

Herr PERSSON i Tandö (s):

Herr talman! När herr Jacobsson i Sala i sitt anförande framhöll Skinnskatteberg som lämpligaste förläggningsorten för maskinskolan tyckte jag att

han använde överord. Han sade bl. a. att utskottsutlåtandet kunde ge anledning till felinvestering. Om alla ärenden förbereddes så omsorgsfullt som detta, tror jag dock man har mycket säkra grunder att bygga på.

Först skickade vi ut förfrågningar till de olika skogsvårdsstyrelserna i kringliggande län om lämplig plats för denna skola. Från Kopparbergs län föreslogs bl. a. Falun, från Västmanlands län Skinnskatteberg, Bjurfors och Västsurra, från Värmlands län Molkom och från Gävleborgs län Ljusdal. Sedan vi tittat på de olika platserna — vi har dock inte varit i Molkom och Ljusdal — fastnade vi för att närmare undersöka Skinnskatteberg och Bjurfors.

Skinnskatteberg har ju sin skogsmästarsskola, som skötes på ett förnämligt sätt. Dess lokaler är dock för små, och riksdagen har redan beslutat att bygga ut dem. Det huvudsakligaste argumentet i motionerna tycks vara, att det skall bli ett garage ledigt om ett par år i Skinnskatteberg. Detta kommer näppeligen att räcka. Vi har nämligen med hjälp av de experter vi haft till förfogande räknat ut, att vi behöver omkring 700 m² verkstadsyta för att klara de problem som vi kommer att ställas inför.

Vi har även sett frågan på längre sikt och därvid räknat med, vilket vi även angivit i vår utredning, att skogsskolan i Bjurfors förmodligen blir en av de få skogsskolorna i vårt land som kommer att byggas ut. Då skulle byggnaden för maskinskolan kunna sammanbyggas med skogsskolan och man kunde få en lämplig administration av skolledare och lärare. Ett samarbete med skogshögskolans förläggning i Garpenberg kan också lättare ske från Bjurfors än från Skinnskatteberg.

Alltnog, vi diskuterade både länge och väl denna fråga. Det fanns skäl som talade både för och emot de olika platserna. De marker som står till förfogande för övningsskogar är tillräckliga

Bidrag till vissa skogsbrukskurser, m. m.

i både Bjurfors och Skinnskatteberg. De utgöres av bruksskogar, domänskogar och bondeskogar, och man har lovat att ställa dessa till förfogande. Vi cnades emellertid slutligen om att det ur alla synpunkter skulle vara lämpligt att förlägga skolan till Bjurfors.

Vill man fördröja frågans lösning tror jag att man skall rösta på motionerna i dag. Efter vad jag har hört har byggnadsstyrelsen redan börjat undersöka hur området i Bjurfors lämpligen skall bebyggas.

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Fast jag står som motionär i denna fråga hade jag på grund av jordbruksutskottets enhälliga yttrande tänkt avstå från att begära ordet. Men när nu frågan har tagits upp skulle jag ändå vilja framföra några synpunkter.

Det har nämnts något om att man skulle komma fortare i gång med arbetet i Skinnskatteberg. Där skulle undervisningsverksamheten omedelbart kunna påbörjas, men skulle skolan placeras i Bjurfors som utredningen har föreslagit och som jordbruksutskottet har tillstyrkt, tar det kanske en tid av fyra år. Jag antar att den kommitté som har föreslagit Bjurfors har planerat så, att det är moderna lokaler som skall stå till förfogande när de blir färdiga om fyra år. Utvecklingen går emellertid så fort, att det som är aktuellt i dag kanske inte är det om fyra år. Följaktligen hade det varit lika bra att man hade inrättat sig i Skinnskatteberg i något billigare former än vad som nu blir fallet, eftersom både lokaler och annat som behövs finns att tillgå där. Då skulle undervisningsverksamheten kunna börja tidigare.

Men kanske kan man — som herr Lindström i Lockne sagt tidigare i dag — i vissa frågor spåra verkan av krafter som är starkare än till och med riksdagen.

Härmed var överläggningen slutad.

Lantmäteristaten: Avlöningar*Mom. I*

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 306 och II: 412; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jacobsson i Sala begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 85: o) mom. II) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 306 och II: 412.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Jacobsson i Sala begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 157 ja och 28 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 86—89

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 90***Lantmäteristaten: Avlöningar**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr STIERNSTEDT (h):

Herr talman! Vid denna punkt har jag anmält en blank reservation i anledning av min motion om snara åtgärder för att göra lantmäteriet ägnat att fullgöra sina åligganden på ett för samhället mera tillfredsställande sätt, framför allt i de län där utvecklingen präglas av särskild intensitet.

I det län jag representerar här i riksdagen är så fallet i allra högsta grad. Det kan inte vara riktigt med så långa väntetider för att få en lantmäteriför rättning utförd. Jag vill erinra om att antalet balanserade ärenden i Stockholms län vid det senaste årsskiftet var 4 259, vilket innebär en ökning från föregående år med 315 ärenden eller cirka 8 procent. Balansen räknad i arbetsmånader har stigit från 2 045 år 1962 till 2 280 eller med drygt 11 procent.

Under det senast förflutna året tjänstgjorde inom förrättningsorganisationen personal motsvarande totalt 1 285 tjänstgöringsmånader. För att avveckla den balanserade arbetsmängden skulle med nu tillgängliga arbetsresurser åtgå en tid av nära två år. Vad detta innebär av långa väntetider och irritation för allmänheten kan var och en förstå.

Jag har, herr talman, velat erinra om dessa siffror. Jag hoppas liksom utskottet att de förstärkningsåtgärder som Kungl. Maj:t nu föreslår skall kunna avhjälpa några av bristerna. Jag hoppas även att Kungl. Maj:t i fortsättningen följer utvecklingen med den största uppmärksamhet.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Även jag skulle vilja säga några ord med anledning av en motion som utskottet under denna punkt har avstyrkt. Jag gör det i första hand därför att den motivering som utskottet har anfört inte är särskilt relevant.

Utskottet säger på tal om yrkandet att vissa skogliga tjänster skulle inrättas inom lantmäteriet, att det inte behövs därför att »lantmäteriets behov

av skoglig expertis bör i väsentlig omfattning kunna tillgodoses genom samarbetet med de skogliga länsmyndigheterna». Det är möjligt att detta argument är giltigt i Blekinge län, varifrån en ledamot av jordbruksutskottet med skoglig sakkunskap härstammar, men jag försäkrar att det inte på något sätt är giltigt i Kopparbergs län. Där har de skogliga arbetsuppgifterna i samband med lantmäteriets omskiftesverksamhet en sådan omfattning, att det är fullständigt uteslutet att tänka sig att låna arbetskraft från skogsvårdsstyrelsen. Så har inte heller skett. Inom lantmäteriet har man egna skogliga tjänstemän, både jägmästare och skogsmästare. Ur den synpunkten är alltså saken ordnad. Men anställningsformerna för dessa skogliga tjänstemän är otillfredsställande. Eftersom några befattningar för ändamålet inte inrättats, måste vederbörande anställas som extra tjänstemän och avlönas med överskottsmedel från de övriga avlöningsanslagen.

Detta kan gå för en kortare tid. Men det är orimligt att begära att arbetskraft med sådana kvalifikationer skall år efter år stanna kvar på befattningar med så lösliga anställningsformer som det här gäller. Det har också visat sig mycket svårt att behålla arbetskraften. De olägenheter och nackdelar, som uppstår genom att vederbörande på grund av de osäkra förhållandena lämnar sin tjänst, är sannerligen inte förenliga med statsnyttans intressen. Dessa tjänstemän representerar inte bara ett stort skogligt kunnande, utan de har också förvärvat en betydande erfarenhet av de egendomliga och trassliga förhållandena däruppe i övre Dalarna. Just med hänsyn därtill är det ännu olämpligare för verksamheten med personalbyten.

Jag inser att det är meningslöst att yrka bifall till motionen, men jag har velat göra detta uttalande i förhoppning om att jordbruksministern ett kommande år skall ta hänsyn till det äskande, som lantmäteristyrelsen i detta sam-

manhang framfört och som är i hög grad sakligt motiverat. Motionen ansluter sig helt till denna lantmäteristyrelsens framställning.

I detta sammanhang vill jag emellertid beröra en annan fråga som gäller lantmäteriet i övre Dalarna. Jag gör det med en viss tvekan, eftersom det kan förefalla som om jag talade i egen sak, men situationen är så allvarlig, att jag inte anser mig kunna underlåta att bringa den till kammarens kännedom.

Såsom kammarens ledamöter säkerligen känner till innebär den s. k. lagaskiftesverksamhet, den strukturomvandling av fastighetsbeståndet som pågår i övre Dalarna, en mycket omständlig och omfattande procedur. Det rör sig om hundratusentals hektar mark och tiotusentals jordägare. Förhållandena är över huvud taget komplicerade, men vårt främsta hjälpmedel för att reda upp situationen utgöres av en utomordentligt tungrodd och föråldrad lagstiftning. Utan att göra sig skyldig till någon överdrift kan man säga, att denna lagstiftning i sina principer direkt grundar sig på den författning som år 1783 tillkom för storskiftets genomförande i vårt land. Det är ganska orimligt att man skall behöva ha en sådan lagstiftning, som helt naturligt inte är ägnad att medverka till ett snabbt genomförande av denna lagaskiftesverksamhet. Men verksamheten som sådan är utomordentligt nödvändig. Även om det kan riktas kritik mot verksamheten — det är jag den förste att erkänna — därför att de ägolorter som utlågges och de fastigheter som bildas har för liten omfattning arealmässigt sett, så utgör den dock den enda möjliga grundvalen för en fortsatt storleksrationalisering och arealupprustning av fastigheterna.

Hur bedrivs då verksamheten? Jo, för ungefär femton år sedan tillskapades inom lantmäteriet ett antal särskilda enheter med uppgift att verkställa skiftena. De som sysslar med verksamheten, företrädare för jordägarna och

Lantmäteristaten: Avlöningar

länets myndigheter, har emellertid inte kunnat förmå de centrala myndigheterna att avdela tillräckligt med arbetskraft för ändamålet, och verksamheten har därför kommit att dra orimligt långt ut på tiden. Det har också fört med sig att arbetet för den personal, som tjänstgör där, blivit mer tungt och trötlöst än som skulle ha varit nödvändigt. Jordägarna, tusentals dalkarlar, är besvikna — för att inte använda ett starkare ord. De är utomordentligt missnöjda med det sätt varpå statsmakterna sköter denna uppgift.

Men det är inte nog med att jordägarna är missnöjda. Även den personal som sysslar med detta arbete börjar gripas av missmod och känner sig dåligt utnyttjad. Så måste det vara, om man tjänstgör i en organisation som drivs på sparlåga och inte får de resurser som behövs för att arbetskraften skall utnyttjas effektivt.

Detta för med sig att folk lämnar verksamheten och att det uppstår en ständig förlängning av den tid som behövs för att arbetsuppgifterna skall klaras. I dagarna har två kvalificerade tjänstemän lämnat verksamheten för andra tjänster, och detta medför lågt räknat en förlängning av handläggnings-tiden med ungefär två år. Var och en av dessa tjänstemän representerar en arbetsenhet. Varje sådan arbetsenhet drar en kostnad av ungefär 175 000 kronor för statsverket. Det är lätt att räkna ut hur illa det rimmar med statsnyttans intresse att verksamheten på detta sätt förlängs med ett par år.

Jag vill sluta med att hoppas, att mitt påpekande om de oeffterättliga förhållanden som råder skall leda till att jordbruksministern vill rikta sin uppmärksamhet på dessa frågor och medverka till att det ges möjligheter att snabbare lösa de uppgifter som staten åtagit sig. Om så inte sker, är det såvitt jag kan förstå mera effektivt och mera hederligt att erkänna att man misslyckats med uppgiften och lägga ned verksamheten.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag hade inte för avsikt att här säga någonting om herr Turessons motion, eftersom jag i stor utsträckning sympatiserar med den och med det yrkande som där ställts, utan jag begärde ordet närmast med anledning av vad herr Stiernstedt skrivit i sin motion och här anfört.

Jag ifrågasätter dock starkt att verksamheten vid lantmäteriet i Dalarna drivs på sparlåga. Utanför Dalarna har vi i varje fall en annan uppfattning. För den händelse herr Turesson åsyftade lönefrågor kan det emellertid vara en annan sak, men antalet i tjänst varande personer vid lantmäteriet i Dalarna är mer än väl jämförbart med vad som finns i övriga delar av landet.

Jag är emellertid fullt införstådd med att vi kan behöva göra ytterligare krafttag. Den framställning som herr Turesson riktade till jordbruksministern tycker jag dock att han i stället borde ha riktat till justitieministern. Hjälp oss, herr Turesson, att så fort som möjligt få fram en ny och modern lagstiftning i enlighet med fastighetsbildningskommitténs beaktande! Då tror jag mycket vore vunnet för lantmäteriet här i landet och även för avhjälpande av den balans som herr Stiernstedt talade om.

Och låt mig sedan säga några ord om arbetsbalansen. Utbildningen är självfallet en mycket besvärande flaskhals i många yrken, men inom lantmäteriet har vi ändå på sistone fått i gång en tillfredsställande utbildning av tekniker och kontorspersonal. Likaså föreligger en proposition om utbildning av ett större antal lantmätare vid tekniska högskolan i Stockholm. Därför kan vi hoppas att utbildningsproblemet på litet längre sikt blir löst.

Men det är inte den saken det huvudsakligen hänger på i detta fall. Man tror ofta att det är lantmätarna eller deras tjänstebiträden som bär skulden till den stora arbetsbalansen inom lantmäteriet. Det är också betecknande att de erfarenheter som redovisas i herr Stiern-

Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m.

stedts motion kommer från Stockholms län. En stor del av balansen har sin orsak i bristande planering på ett område, där lantmätarna skall verka, nämligen fastighetsbildningen. Denna brist på upprättade och fastställda planer har man kännning av runt om i landet, men den är sannolikt särskilt markant i Stockholms län såsom ett expanderande län.

Detta har gjort att lantmäteriet ligger på en stor mängd förrättningar, om vilka lantmätarna skulle kunna säga: På grund av gällande bestämmelser vägrar vi att verkställa dessa förrättningar. Det saknas planering, och då kan vi inte göra någon fastighetsbildning. Punkt och slut. Det gör man emellertid inte. I stället ligger man på ansökningarna i avvaktan på att kommunerna skall bli klara med den planering som behövs för att fastighetsbildningen skall kunna komma till stånd.

I vissa fall hjälper visserligen lantmäteriet till vid uppgörandet av sådana planer, men det sker ingalunda i den utsträckning som erfordras. Och det sammanhänger med att planeringsuppgifterna inte är något obligatoriskt tjänsteuppdrag för lantmäteriet. Det finns andra yrkesmän som arbetar med planeringsverksamheten, t. ex. arkitekter och andra anställda i fria firmor. Lantmäteriet är inte den väsentlige planeraren i många län.

Härtill kommer att säkerligen många förrättningar inom Stockholms län avvaktar dispens från länsstyrelsen. Det finns nämligen en hel rad förbud, som länsstyrelsen måste lämna dispens från, innan fastighetsbildning kan äga rum. Där kan lantmätarna sålunda inte göra något annat än avvakta. Jag säger detta som en förklaring till att det på vissa håll föreligger en betydande arbetsbalans, men det är inte något försvar för de förhållanden som råder. Jag tycker bara man skall fördela ansvaret litet annorlunda än vad sakägarna själva ofta gör — som ju många gånger får

vänta alldeles för länge på att få fastighetsbildningen verkställd.

Slutligen vill jag säga att den översyn som herr Stiernstedt talar om i sin motion sker kontinuerligt från det centrala ämbetsverket, där man har i uppdrag av jordbruksdepartementet att verkställa översyn och fördela arbetskraften på ett vettigt och riktigt sätt. Det tror jag också att man försöker att göra.

Ansvar för arbetsbalansen ligger alltså inte enbart på lantmäteriet utan delas också av andra myndigheter samt av kommunerna själva, som många gånger inte tar de initiativ som de borde göra.

Herr STIERNSTEDT (h):

Herr talman! Jag har ingalunda sagt att det är lantmätarna som förorsakar eftersläpningen. Men speciellt i vårt län har vi även i glesbygderna en stor eftersläpning, som inte hänger på planeringen. Vi har fått lov att ta lantmätare från glesbygden till tätorterna för att över huvud taget kunna klara bebyggelsen där. Förhållandena beror alltså inte bara på planeringen utan också på bristande antal lantmätare.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkterna 91—96

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 97

Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m.

Kungl. Maj:ts framställning under punkten 118 (s. 244—246) innebure en medelsanvisning av 3 391 000 kr.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat två till utskottet hänvisade, likalydande motioner, nämligen I: 444 av herr *Erik Olsson m. fl.* och II: 534 av herr *Larsson* i Norderön *m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta att höja förevarande anslag med

Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m.

200 000 kr. utöver vad som angivits i statsverkspropositionen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 444 och II: 534, till Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m. för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 3 591 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Hjalmar Nilsson, Lage Svedberg, Mossberger, Magnusson* och *Erik Svedberg*, fru *Lindskog* samt herrar *Franzén, Lundmark* och *Trana*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 444 och II: 534, till Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m. för budgetåret 1964/65 anvisa ett reservationsanslag av 3 391 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fru LINDSKOG (s):

Herr talman! Kartverket har varit föremål för diskussion vid flera tillfällen här i riksdagen under de senaste åren. Det hänger väl samman med att kartverket inte kunnat motsvara de ökade krav, som en förändrad samhällsstruktur har ställt. Man har haft ett ökat behov av pålitliga kartor.

Nu har i alla fall en upprustning påbörjats. Denna upprustning måste ju omfatta både lokalteter, maskiner och personal. Kartverket har själv gjort en plan för verksamheten, där man sökt att med tillgängliga resurser hinna med så mycket som möjligt. Det kan inte hjälpas att de lokala önskemålen ändå har varit mera vittomfattande och kommit i kläm. I huvudtiteln i år har sagts, att förstärkningen av verkets kapacitet främst skall ske på den tekniska sidan. Man hoppas att fältet skall kunna avbetas snabbare med hjälp av en förbättrad teknisk utrustning.

Vid denna punkt har det väckts ett

par motioner, I: 444 och II: 534, i vilka man har yrkat på ett ökat anslag på 200 000 kronor för att kartverket skall få möjlighet att påskynda den ekonomiska kartan för Jämtlands län.

De nya lokalteter, som kartverket har utsikt att få inom den närmaste tiden, beräknas inte vara färdiga förrän den 1 januari 1965. Omflyttningen och inställningen av den maskinella utrustningen kommer att ta sin tid. Kartverket är självt medvetet om detta och säger i sin petitaskrivelse, att det kommer att återstå en hel del av detta omflyttningsarbete under budgetåret 1964/65.

Under sådana omständigheter har vi reservanter den uppfattningen, att det inte hjälper med att anvisa mera pengar. Det måste parallellt ske en upprustning av tekniska hjälpmedel och personal, och framför allt måste man ha lokalteter för både maskinerna och människorna. Det är detta som varit avgörande för oss vid bedömningen och motiverar vårt yrkande. Vi anser att man inte under nästkommande budgetår kan utnyttja de 200 000 kronor, som nu begärs motionsledes. Man bör lugna sig till dess kartverket kommit in i sina nya lokaler, placerat sin tekniska utrustning och fått den i verksamhet till full kapacitet. Då har man möjligheter att bättre och snabbare tillgodose det växande behovet på detta område.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr *Hjalmar Nilsson* vid punkten 97 i jordbruksutskottets utlåtande.

Herr JÖNSSON i *Ingemarsgården* (fp):

Herr talman! Som fru *Lindskog* redan framhållit har vi tidigare diskuterat denna fråga här i kammaren, och så sent som i fjol antog riksdagen ett enhälligt förslag från jordbruksutskottet, i vilket det heter att kartverket med kraft skall verka för att gällande kartlägningsprogram genomförs så snabbt

Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m.

som möjligt. Med anledning av detta uttalande har kartverket i sina petita begärt 200 000 kronor — kartverket har med andra ord begärt att riksdagens beslut skall fullföljas. Då måste det väl även vara så, att kartverket har möjlighet att påskynda kartläggningen, om verket erhåller begärda medel. Att medlen erhålles är alltså förutsättningen.

För att ytterligare styrka riktigheten av det förda resonemanget vill jag citera vad kartverket uttalat i ett remissutlåtande över betänkandet »Befolkningsutveckling och näringsliv i Jämtlands län» den 22 januari i år:

»Sammanfattningsvis får kartverket — beträffande kartläggningsuppgifterna — anföra, att med ökade resurser kan en snabbare framställning av ekonomiska och topografiska kartor över Jämtlands län åstadkommas. Önskemål om snabbare kartframställning föreligger dock även från andra län, vilka önskemål torde böra beaktas om ökade resurser erhålles.»

Jag vill understryka att denna fråga inte enbart rör Jämtlands län, även om vi motionärer speciellt betonat problemen där. Nej, enahanda problem torde vara rådande i ett flertal andra län.

Herr talman! Jag vill anföra några allmänna synpunkter på behovet av en ekonomisk karta.

En ekonomisk karta kan i allmänhet användas för översiktliga bedömanden och planeringar i såväl statlig och kommunal förvaltning som inom näringslivet i ett flertal avseenden, exempelvis rörande bebyggelse, industri, samfärdsel, jordbruk och skogsbruk. För Jämtlands län har i samband med verkställd länsutredning bekräftats, att länets jordbruk och skogsbruk är i mycket stort behov av strukturrationalisering, utan vilken dessa näringar inte kan hävda sig och ge sina utövare en tillfredsställande bärning, samt att ett avsevärt hinder i rationaliseringsarbetet är bristen på en ekonomisk karta. Planering för bebyggelse, särskilt

fritidsbebyggelse, och planering av markanvändning för fritidsändamål är jämväl angelägna och brådskande uppgifter. Bristen på en ekonomisk karta är ett allvarligt hinder för en tillfredsställande lösning av dessa uppgifter.

För flertalet av de uppgifter, där en ekonomisk karta kan komma till användning, är det jämväl angeläget att en modern och tillförlitlig topografisk karta finns tillgänglig. Särskilt må nämnas översiktlig planering av skogsbrukets stamvägar, översiktlig planering för s. k. intressearrondering i skogsmark mellan storskogsbruk och privatägt skogsbruk samt översiktlig planering för större områden (kommun, länsdel) för bebyggelse och markanvändning för fritidsändamål.

Det får anses vara klarlagt, att en ekonomisk karta och en modern topografisk karta för nämnda uppgifter medför en sådan besparing i tid, kostnader och personal, att enbart på denna grund upprättandet av dessa kartor är väl motiverat.

Av vad kartverket sammanfattningsvis uttalade i sitt remissutlåtande framgår, som jag redovisade, att kartverket anser sig ha resurser för att påskynda arbetet bara anslag erhålles. Det är därför utskottsmajoriteten ansett det vara befogat att biträda motionsyrkandet, och jag yrkar för min del, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag begärde närmast ordet efter herr Jönsson i Ingemarsgården för att understryka, att en snabbare försörjning av kartmateriel ingalunda enbart är ett jämtlandsintresse. Jag vill understryka vad herr Jönsson uttalade, nämligen att förra årets riksdag gjorde en mycket positiv skrivning, i vilken man utgick från att kartverket skulle få de resurser som behövdes för att snabbt kunna genomföra det gällande kartläggningsprogrammet.

Detta uttalande av fjolårets riksdag

Rikets allmänna kartverk: Kartarbeten m. m.

förutsatte att kartverket skulle förfoga över sådana resurser, att en sådan rekommendation kan verkställas. Om inte dessa resurser ställes till kartverkets förfogande, blir också ett riksdagsuttalande i den riktning som gjordes i fjol ett slag i luften. Jag har den uppfattningen, att riksdagen när den gör ett sådant uttalande inte bara vill lämna besked om siffermässiga förhållanden till kanslihuset utan att riksdagen också menar vad den skriver i sina motive-ringar till anslagsanvisningar.

Jag tror att man ute i länen i allmänhet har den uppfattningen, att kartläggningsarbetet går för sakta. Det går i varje fall saktare än man tolererar ute i länen. Behovet av moderna kartor växer nämligen mycket snabbt i nästan alla län.

För Jämtlands del vill jag understryka, att utskottet är väl informerat om länets behov i detta avseende från det besök som utskottet gjorde i Jämtland i somras. Jag tolkade detta behov på det sättet, att det inte minst är den starka tillströmningen av turister i Jämtland och den ökade fritidsbyg-gelsen i länet, som gör en bättre kart-läggning nödvändig.

Effekten av ett relativt litet bidrag — som det i detta fall är fråga om — kan få en ganska stor betydelse. Det är i varje fall inte så som fru Lindskog sade, att detta anslag ensamt inte skulle ha någon effekt. I varje fall har kart-verket en helt annan uppfattning. Det menar att detta anslag skulle öka re-surserna så mycket, att kartläggningen skulle kunna ske betydligt effektivare.

När det gäller det speciella jämt-landsönskemålet fick utskottet vid sitt besök den uppfattningen, att Jämtland och dess befolkning för en energisk kamp mot befolkningsminskningen i länet. Det är inte utan att man skulle önska jämtlänningarna en uppmuntran i deras intensiva arbete för att dra till sig folk. Denna uppmuntran skulle kunna ges genom att de i varje fall får de

resurser, som behövs för kartläggnings-arbetet.

Herr talman! Även jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru LINDSKOG (s):

Herr talman! Visst är vi alla överens om att det är värdefullt att få en tids-enlig karta och att det är nödvändigt att få fram den så snart som möjligt. Men när det föreligger hinder för detta genom att byggnader inte är färdig-ställda, så att man inte kan utnyttja pengarna under det kommande budget-året, hjälper det inte mycket att anslå dessa medel i år. Det är fullt tillräck-ligt att vi tar frågan under omprövning nästa år.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yr-kande om bifall till reservationen på denna punkt.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Fru Lindskogs senaste yttrande föranleder mig att upprepa det citat, som jag återgav i mitt före-gående anförande, nämligen kartver-kets remissvar av den 22 januari 1964: »Sammanfattningsvis får kartverket — beträffande kartläggningsuppgifterna — anföras, att med ökade resurser kan en snabbare framställning av ekonomiska och topografiska kartor över Jämtlands län åstadkommas.»

Vi litar på att kartverket verkligen menar vad det skrivit i sitt uttalande, nämligen att det är enbart pengar som fattas för att detta arbete skall kunna påskyndas.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 9); och fann herr talmannen den förra pro-portionen vara med övervägande ja be-svarad. Fru Lindskog begärde emeller-tid votering, i anledning varav efter

Fiskeristyrelsen med statens vatteninspektion: Vatteninspektionen: Avlöningar

given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 97: o) i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 9) av herr Hjalmar Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för nej-propositionen. Herr Jönsson i Ingemarsgården begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 92 ja och 98 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 9) av herr Hjalmar Nilsson m. fl.

Punkterna 98—102

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 103**Fiskeristyrelsen med statens vatteninspektion: Vatteninspektionen: Avlöningar**

Under punkten 124 (s. 254—255) innefattade Kungl. Maj:ts förslag — förutom hemställan till riksdagen att medge ändring i personalförteckning och godkänna en ny avlöningsstat — en höjning av anslaget med 101 000 kr. till 950 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat två till utskottet hänvisade,

5—Andra kammarens protokoll 1964. Nr 14

likalydande motioner, nämligen I: 140 av herr *Harald Pettersson m. fl.* och II: 169 av herr *Grebäck m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte a) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående fördelningen av kostnaderna för vattendragens skötsel och underhåll, varvid i första hand borde undersökas möjligheterna av det allmännas övertagande av de större vattendragens underhåll, samt b) vid behandlingen av förevarande anslagspunkt medge att utöver Kungl. Maj:ts förslag 200 000 kr. måtte ställas till vatteninspektionens förfogande att disponeras enligt motionerna och därmed till Fiskeristyrelsen med statens vatteninspektion: Vatteninspektionen: Avlöningar för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 1 150 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 140 och II: 169, såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta den ändring i personalförteckningen för fiskeristyrelsen med statens vatteninspektion: vatteninspektionen som föranleddes av vad som föreslagits i utlåtandet;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för fiskeristyrelsen med statens vatteninspektion: vatteninspektionen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1964/65;

c) till Fiskeristyrelsen med statens vatteninspektion: Vatteninspektionen: Avlöningar för budgetåret 1964/65 anvisa ett förslagsanslag av 950 000 kr.;

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört i anledning av i motionerna I: 140 och II: 169 framfört utredningsyrkande.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Isacson* och *Hedin*.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fiskeristyrelsen med statens vatteninspektion: Vatteninspektionen: Avlöningar

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Under denna punkt berörs en motion av herr Grebäck m. fl. som tar upp verkligt angelägna problem, nämligen skötseln av våra vattendrag, som i stor utsträckning håller på att växa igen, och saneringen av utsläppen i dessa vattendrag. Där rensning är nödvändig och i den utsträckning den kommer till stånd får kostnaderna för närvarande helt och hållet bäras av vederbörande markägare, trots att dessa oftast inte kan påverka orsakerna till igenväxandet och igenslamningen. Orsakerna är ju oftast att finna uppströms genom utsläpp från större eller mindre samhällen eller från industrier. Man kan verkligen instämma i motionens formulering, att det nuvarande systemet inte längre är rimligt och att utvecklingen har gått förbi gällande bestämmelser.

Frågan om kostnadsfördelningen mellan olika intressenter behöver därför snarast utredas, och starka skäl talar för att det allmänna övertar ansvaret för de större vattendragens funktion.

Nu har utskottet uttalat sig mycket kraftfullt för utredning i syfte att vinna en snar lösning av dessa problem. Jag har därför avstått från att fullfölja det andra yrkandet i motionen, nämligen om en förstärkning av vatteninspektionens ekonomiska resurser, vilket jag tror skulle vara mycket angeläget i och för sig.

Med min blanka reservation har jag velat understryka vikten av att man vidtar verkliga kraftåtgärder i fråga om sanering av både kommunala och industriella vattenföreningar, och jag hoppas att departementschefen till ett kommande år skall komma med förslag om förstärkning av vatteninspektionens resurser.

Jag har, herr talman, inget särskilt yrkande.

I detta anförande instämde herr Dickson (h).

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Under denna punkt har utskottet behandlat motionen II:169. I den motionen hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära en utredning om fördelningen av kostnaderna för vattendragens skötsel, varvid ifrågasattes att det allmänna övertar kostnaderna.

Utskottet går delvis med på motionärernas hemställan. För att ge vatteninspektionen ökade möjligheter att arbeta effektivt önskar motionärerna att anslaget till vatteninspektionens avlöningar ökas till 1 150 000 kronor mot de av Kungl. Maj:t föreslagna 950 000 kronorna. Utskottet utgår från att vattenvårdskommittén upptar i motionen framförda spörsmål till behandling, eventuellt med stöd av tilläggsdirektiv. Däremot vill utskottet inte gå med på att öka anslaget till vatteninspektionen.

Det är mycket bra om vattenvårdskommittén kan sporras till att på ett effektivt sätt ta itu med dessa stora och kostnadskrävande frågor, som berörs i motionerna, men mycket kan göras om vatteninspektionen successivt får ökade resurser — nuvarande tillgång på personal är inte tillräcklig. Den räcker t. ex. inte till för att tillgodose naturvårds- och trivselbehov samt syssla med uppgifter på det medicinska området. Här behövs en väsentlig förstärkning. Både kommuner och enskilda behöver ökad rådgivning i dessa spörsmål.

Med anledning av att dessa frågor nära sammanhänger med dem som kamraren kommer att få behandla i anledning av ett utlåtande från tredje lagutskottet som står på dagens föredragningslista, vill jag här understryka betydelsen av att vatteninspektionen får ökade personalresurser. Igensslammade vattendrag, som vid högvattentillfällen översvämmar stora områden, blir orsak till överförandet till såväl djur som människor av både bakterier och inälvsmaskar. Särskilt förekomsten av dynt har på senare år ökat oroväckan-

de. Statistik från våra slakterier visar att starkt ökad dyntförekomst föreligger. Det förefaller som om slakteriföreningar, som inom sina områden har starkt förorenade vattendrag, företer den största ökningen.

Jag vet inte, herr talman, om den här lilla skissen syns ner i kammaren, så att kammarledamöterna får någon uppfattning av den. Kurvan går mycket brant uppåt från år 1954 till år 1963; det är en avsevärd ökning av dessa fall. Här behövs omfattande undersökningar och även snara åtgärder, men hittills har vatteninspektionen inte haft tillräckliga personalresurser för detta. Får man en personalförstärkning där, kan säkerligen en hel del åstadkommas utan att man skall behöva avvakta vattenvårdskommitténs eventuella förslag. Jag tycker att motionärernas framställning om ytterligare 200 000 kronor är en mycket måttlig begäran.

Statens naturvårdsnämnd framhåller bl. a., att samhället för att neutralisera vattenföroreningarna för lång tid framåt behöver räkna med stora årliga investeringar. Ju längre man dröjer med att på allvar gripa sig an med uppgiften, desto dyrare blir det.

Jag måste således, herr talman, hemställa att i motionerna I: 140 och II: 169 framfört förslag att höja anslaget till vattenvårdsinspektionens lönekostnader med 200 000 kronor bifalles.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Utan att gå närmare in i denna diskussion vill jag understryka vikten av att vi får rena vatten i vårt land. Men när man nu tycks mena att staten skall ta på sig kostnaderna för rening av enskilt ägda vattenområden eller vattendrag, hoppas jag att regering och utredningar beaktar att om äganderätten till vattendragen återförs till staten, så får vi ökade möjligheter att vidta de åtgärder som är nödvändiga på detta område.

Man talar alltid om enskild ägande-

rätt i detta sammanhang, men när det gäller kostnaderna kräver man att staten skall ingripa.

Herr talman! Jag har bara velat understryka att samhället bör se till att återta äganderätten till vattenområdena.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionerna I: 140 och II: 169 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 104—136

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 137

Jordbrukets maskinlånepfond

Sedan punkten föredragits anförde

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Alltsedan 1938, då riksdagen beslöt inrätta en statlig lånefond, kallad jordbrukets maskinlånepfond, har möjlighet beretts jordbrukare att erhålla lån för anskaffande av jordbruksmaskiner till gemensamhetsanvändning. Denna låneverksamhet har under dessa år varit av stor betydelse för jordbruket och dess rationalisering. Villkoren för att lån skall beviljas — vilket sker genom hushållningssällskapen — är sådana att lånen direkt medverkar till rationaliseringen, då de skall avse utvidgningen av maskinbeståndet och särskilt anskaffning av specialmaskiner. Lånevillkoren är i övrigt sådana att de främjar en sund ekonomisk utveckling för jordbruksföretaget, då amorteringstiden är satt till 5 å 8 år, beroende på maskinens beräknade hållbarhetstid.

Jordbrukets maskinlänefond

Därtill kommer att räntan är fastställd enligt statens normalränta.

Enligt hushållningssällskapen finns för gemensam maskin användning cirka 12 000 företag: maskinstationer, föreningar av jordbrukare, enkla bolag eller enskilda maskinhållare. Den rådgivning som hushållningssällskapen bedriver i samband med långivningen är av värde och betydelse i de allmänna rationaliseringssträvandena inom jordbruket. Även om långivningen från maskinlänefonden under åren 1959—1961 motsvarade endast 1 procent av de totala maskininvesteringarna — under 1962—1963 skedde en liten ökning — kan man dock fastslå att lånegivningen medverkar till mekaniseringen av jordbruket. Detta gäller inte minst de arbetsbesparande specialmaskiner som har kunnat anskaffas.

Jag är övertygad om att den genomgripande mekanisering, som ägt rum inom jordbruket under det senaste årtiondet i väsentlig utsträckning bidragit till ökning av arbetsproduktiviteten, d. v. s. produktionen per arbetstimme. Enligt statens jordbruksnämnd har för jordbruket under tiden 1951/52 till 1958/59 noterats en genomsnittlig produktivitetsoökning på 4,4 procent per år, under det att för industrien under samma tid 4,2 procents ökning noterats. 1961/62 blev ökningen i arbetsproduktiviteten 5,6 procent. Här finns dock tyvärr inga jämförelsesiffror för industrien. Jag tror ändå att siffrorna räcker som exempel på vad rationaliseringen betyder.

Även om det endast är en ringa del av de totala maskininvesteringarna som finansieras med lån ur statens maskinlänefond, är det dock alldeles speciellt till det mindre jordbrukets rationalisering och till den gemensamma maskin användningen som denna fond ger ett handtag. Investeringskostnaderna minskas för enskilda jordbrukare, vilket är särskilt värdefullt för nytillträdande.

Men, herr talman, det är tyvärr så att

endast ett fåtal får möjlighet att komma i åtnjutande av lån ur fonden, eftersom lantbruksstyrelsen inte har tillräckligt med kapital att fördela på hushållningssällskapen.

Endast cirka två tredjedelar av de lånesökande kan beviljas lån ur fonden på grund av kapitalbrist. Sannolikt skulle siffran ha varit ännu mindre, om inte många hade avhållits från att söka lån i medvetande om den ständiga kapitalbristen.

En ständigt ökad investering i förening med stegrade priser på maskiner gör att kapitalbehovet också är ständigt stigande. Detta har också lantbruksstyrelsen uppmärksammat och föreslår därför ett kapitaltillskott av 3 miljoner kronor jämte att det outnyttjade anslaget från budgetåret 1955/56 får disponeras.

Det är detta som föreslås i motioner nr 533 i denna kammare av herrar Dahlgren och Magnusson i Nennesholm och nr 446 i första kammaren av herr Harald Petterson m. fl. Motionärerna liksom lantbruksstyrelsen anser att ett sådant tillskott till fonden är nödvändigt, om utlåningen skall kunna öka och åtminstone i någon mån tillfredsställa det ökade kravet på investeringskapital. Det är, ärade kammarledamöter, inget anslag det är fråga om, utan det avses endast att kapital ställes till förfogande för utlåning, som inom föreskriven tid skall återbetalas av låntagaren och därtill också med ränta.

Herr talman! Jag ställer inte något yrkande men jag har velat framhålla dessa synpunkter för att man därigenom skall få möjlighet att återkomma i ärendet, och jag hoppas också till slut att jordbruksministern, som för en stund sedan i debatten framhöll, att han var positivt inställd till det svenska jordbruket, denna gång även praktiskt gör verklighet av sitt uttalande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Interpellation ang. rikets indelning i kommunblock*Punkterna 138—145*

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 146

Lades till handlingarna.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 8

Interpellation ang. rikets indelning i kommunblock

Ordet lämnades på begäran till

Herr BOO (cp), som yttrade:

Herr talman! Vid den långvariga riksdagsbehandlingen av frågan om översyn av rikets indelning i borgerliga primärkommuner 1961 och 1962 förutsattes att planeringen av den beslutade indelningen i kommunblock skulle anförtros åt länsstyrelserna, som i samråd med kommunerna och de av kommunindelingsfrågor särskilt berörda myndigheterna skulle uppgöra förslag till indelningsplaner. Över huvud taget underströks att man vid tillämpningen av de principer som skulle ligga till grund för indelningen i kommunblock skulle ta stor hänsyn till den kommunala opinionen och kommunernas önskemål.

Principerna var emellertid så utformade att även starka och entydiga opinionsyttringar från kommunalt håll oundgängligen måste lämnas obeaktade. Det får dock förutsättas att länsstyrelserna i planeringsarbetet och vid upprättande av förslag i allmänhet sökt

tillmötesgå kommunernas önskemål så långt detta varit möjligt med hänsyn till de gällande direktiven. Det är därför förvånande att Kungl. Maj:t vid fastställandet av indelningsplanerna i stor utsträckning frångått de av länsstyrelserna i samråd med kommunerna upprättade förslagen. Enligt vad som hittills framkommit har mycket betydande avsteg från länsstyrelsernas förslag gjorts i flertalet län. Detta framgår bl. a. av en genomgående tendens till reducering av antalet kommunblock, i vissa fall en högst betydlig sådan, vilket självfallet medfört omfattande ändringar i de förslag som tillställts Kungl. Maj:t. De ändringar som sålunda vidtagits synes inte ha tillkommit i syfte att på ett bättre sätt tillgodose kommunal opinion och kommunala önskemål. Det har heller inte påvisats att länsstyrelserna skulle ha frångått de principer som skulle ligga till grund för indelningen i kommunblock.

Med hänvisning till det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framställa följande frågor:

Vill herr statsrådet redogöra för de principer som tillämpats vid Kungl. Maj:ts fastställelse av indelning av riket i kommunblock?

Vill herr statsrådet redogöra jämväl för de principer som i övrigt tillämpats vid myndigheternas handläggning av frågorna rörande indelning i kommunblock i de avseenden som berörts i interpellationen?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.18.

In fidem
Sune K. Johansson

Fredagen den 3 april

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmmannen.

§ 1

Försvarsgrensstabernas organisation m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försvarsgrensstabernas organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I proposition nr 31 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 30 december 1963, föreslagit riksdagen att

a) godkänna de av departementschefen i förenämnda statsrådsprotokoll förordade riktlinjerna för försvarsgrensstabernas organisation;

b) godkänna att arméstaben, marin-staben och flygstaben försåges med beställningar och tjänster till det antal och i de lönegrader som departementschefen förordat;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsåtgärder som betingades av omorganisationen av försvarsgrensstaberna;

d) godkänna vad som i övrigt föreslagits rörande beställningar för flygsäkerhetsorganisationen vid flygvapnet.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* (I: 394) och den andra inom andra kammaren av herrar *Hagberg* och *Nilsson* i Gävle (II: 424), i vilka hemställts att riksdagen

i skrivelse till regeringen begärde utredning och förslag i syfte att nedbringa de svällande förvaltnings- och stabskostnaderna i försvaret samt att i avvaktan härpå fastställa att tjänster i armé, marin- och flygstaberna endast ersattes enligt tjänstens kvalifikationsgrad så att löjtnantstjänster ej betalades med kaptenlöner, kaptenstjänster ej med regementsofficerslöner etc.,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Åkesson* (I: 650) och den andra inom andra kammaren av herrar *Nyberg* och *Antonsson* (II: 791), i vilka hemställts att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 31 måtte besluta,

att de beställningar som inbesparades genom ny organisation av försvarsgrensstaberna (arméstaben fyra, marin-staben nio och flygstaben sex) uppfödes enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande på vederbörliga personalförteckningar,

att marinstabens sektion III finge den organisation som angäves i departementspromemorian av den 4 april 1963, bilaga 2, tablå 4, utom vad beträffade vapenavdelningarna,

samt att i marinstabens sektion III skulle ingå två vapentjänstavdelningar, benämnda »undervattensavdelning» och »överbattensavdelning»,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Hedin m. fl.* väckt motion (II: 790), vari hemställts att riksdagen med bifall i övrigt till propositionen nr 31 måtte besluta att en sammanslagning av ingenjörsinspektionen och signalinspektionen ej måtte komma till stånd.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag

Försvarsgrensstabernas organisation m. m.

å motionerna I: 394 och II: 424, I: 650 och II: 791, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, samt II: 790,

a) godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 30 december 1963 förordade riktlinjerna för försvarsgrensstabernas organisation;

b) godkänna att arméstaben, marin-staben och flygstaben försåges med beställningar och tjänster till det antal och i de lönegrader, som departementschefen förordat;

II. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsåtgärder som betingades av omorganisationen av försvarsgrensstaberna;

III. godkänna vad som i övrigt föreslagits rörande beställningar för flygsäkerhetsorganisationen vid flygvapnet;

IV. att motionerna I: 394 och II: 424, i vad de icke behandlats under I., icke måtte till någon riksdagens åtgärd för-
anleda;

V. att motionerna I: 650 och II: 791, i vad de icke behandlats under I., icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Axel Johannes Andersson, Per Jacobsson, Thorsten Larsson, Holmberg, Per Petersson, Sundin, Ståhl, Nilsson* i Göingegården, *Eliasson* i Sundborn, *Bohman, Antonsson, Nelander* och *Källstad*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 650 och II: 791, såvitt nu var i fråga, samt II: 790 ävensom med avslag å motionerna I: 394 och II: 424, såvitt nu var i fråga,

a) godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 30 december 1963 och av reservanterna förordade riktlinjerna för försvarsgrensstabernas organisation;

b) godkänna att arméstaben, marin-staben och flygstaben försåges med beställningar och tjänster till det antal

och i de lönegrader, som departementschefen och reservanterna förordat.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BOHMAN** (h):

Herr talman! Den fråga som vi nu skall ta ställning till, nämligen organisationen av försvarsgrenarnas staber, är det rätt svårt att få något grepp om. Det gäller ju att försöka bedöma hur de olika funktionerna i dessa staber skall utövas och vilka befattningshavare som krävs för dem. Det är rätt komplicerade organisatoriska och tekniska bedömningar. Vi har i statsutskottets första avdelning gjort vårt bästa, och vi har blivit eniga i allt väsentligt. Vi har i huvudsak godtagit Kungl. Maj:ts förslag i ämnet. Men på två punkter har meningarna brutit sig.

De borgerliga ledamöterna har avslutit sig till den militära sakkunskapen, medan de socialdemokratiska ledamöterna snällt har följt departementschefens förslag. Den ena frågan rör en föreslagen indragning av en trupp-
slagsinspektör i arméstaben, och den andra avser sammanslagning till en enda avdelning i marin-staben av tre för närvarande helt självständiga avdelningar. I intet av dessa fall är det fråga om någon personalökning. Minoritetens ställningstagande innebär bara att två tjänster blir högre placerade än enligt departementschefens förslag. Avgörande för minoritetens bedömning har varit att se till att ansvars- och kontrollfunktionerna i dessa staber verkligen blir effektivt och riktigt utövade.

För att klargöra vad det är fråga om är det kanske nödvändigt att teckna bakgrunden, och jag skall försöka göra det så koncentrerat som möjligt. År 1961 beslöt riksdagen att godkänna en omorganisation av försvarsstaben. Man drog då upp nya gränslinjer mellan å ena sidan överbefälhavaren och försvarsstaben samt å andra sidan ledningarna för de olika försvarsgrenarna. För-

Försvarsgrensstabernas organisation m. m.

svarsstaben skulle i fred svara för den operativa verksamheten vid krigsmakten, och försvarsgrenscheferna skulle ha hand om den militära ledningen och uppsikten över de olika försvarsgrenarna — armén, flyget och marinen — samt vara ansvariga för, som det heter, produktionen av förband.

Den nu aktuella propositionen är en konsekvens av 1961 års beslut. Den innebär alltså att man nu anpassar försvarsgrenarnas staber och organisationen av dem efter försvarsstabens. Då beslutet genomfördes 1961, uttalade statsutskottet — och riksdagen godkände sedan det uttalandet — att de nya uppgifter, som försvarsstaben då fick, kunde förväntas minska försvarsgrensstabernas arbetsbelastning. Det var klart, sade utskottet, att man inte kunde precisera hur stor den minskningen i arbetsbelastning skulle bli, men den borde i varje fall kunna leda till personalminskning i försvarsgrenarnas staber. Jag tycker att kammarens ledamöter bör särskilt observera detta uttalande. Det har nämligen spelat en avgörande roll för departementschefens ståndpunktstagande. Och även statsutskottets majoritet har uppfattat uttalandet som en beställning från riksdagen, under alla förhållanden, av en personalminskning. Men så var faktiskt inte avsikten 1961. Vad riksdagen då uttalade var — som kammarens ledamöter torde ha uppmärksammat — att vi förväntade *minskade arbetsuppgifter* i staberna, och om den förväntningen infriades, då förväntade vi också *minskning av personalen*.

Nu har omorganisationen, vad arméstaben angår, inte medfört minskning i arbetsuppgifterna utan tvärtom lett till ökning av stabens arbete. Under sådana förhållanden saknar det tidigare riksdagsuttalandet relevans vid bedömning av arméstabens omorganisation. Vad Kungl. Maj:t har föreslagit skall alltså prövas helt förutsättningslöst i förhållande till vad riksdagen tidigare sagt på denna punkt.

Som jag framhöll, gäller alltså den ena av meningsmotsättningarna indragning vid arméstaben av en av truppslagsinspektörerna. Som bekant har de olika truppslagen — infanteri, artilleri, pansartrupperna t. ex. — var sin inspektör. Vid de utredningar, som chefen för försvardepartementet har föranställt i fråga om arméstaben, har han kommit fram till att en sektion för personalärenden, som för närvarande är provisoriskt organiserad, skall bli permanent och att chefen för den avdelningen skall få löneställning som sektionschef och få en beställning på B-löneplanen. Men det skulle innebära att antalet sektionschefer i arméstaben ökades med en. Och eftersom riksdagen, säger departementschefen — enligt min mening alldeles felaktigt — 1961 framställde ett krav på personalminskning, skulle man alltså inte kunna genomföra denna ökning utan att samtidigt kompensera den med indragning av en motsvarande befattning på något annat håll i arméstaben.

I denna kohandel — förlåt uttrycket — har alltså departementschefen valt att dra in en av truppslagsinspektörerna och har därför föreslagit sammanslagning av de nuvarande befattningarna som ingenjörinspektör och signalinspektör till en enda. Att just dessa två inspektörsbefattningar kom i fråga har motiverats med att ingenjör- och signaltrupperna är de till sin omfattning minsta.

Mot detta förslag har nu motionärer från alla fyra demokratiska partierna och samtliga borgerliga ledamöter i statsutskottet vänt sig. Man har påvisat de stora olägenheter som måste följa av en sammanslagning av två så väsentligt olika inspektörsuppdrag, som det här är fråga om.

Jag vill i anslutning härtill påminna om att då dessa inspektörsbefattningar på sin tid tillkom — det var 1936 för ingenjörtrupperna och 1942 för signaltrupperna — var motivet att det pågick en fortgående specialisering av

Försvarsgrensstabernas organisation m. m.

dessa truppslag, som krävde att särskilda inspektörsbefattningar skulle inrättas. Sedan dess har utvecklingen accelererats i differentierande riktning. Arbetsuppgifterna för båda truppslagen har ökat. Nya arbetsuppgifter har kommit till. Den fast anställda personalen vid truppslagen har nära nog tredubblats och värnpliktskontingenterna har fördubblats. Man har tillfört ny tekniskt, komplicerad materiel, och olikheterna i uppgifter mellan truppslagen har blivit alltmer påtagliga.

Då alltså den militära sakkunskap som nu är direkt berörd hävdar att det inte är möjligt att en ansvarig inspektör samtidigt behärskar problemen och ledningen på bägge de här truppslagens områden, då bär — tycker vi i minoriteten — det påståendet verkligen trovärdighetens prägel.

Det var alltså 1942 som man ansåg det vara *nödvändigt* att inrätta två inspektörsbefattningar. Sedan dess har det kommit till nya arbetsuppgifter och ändringar i personal och utrustning som har markerat olikheterna ytterligare. Att man nu, 1964, icke kan sakligt motivera en sammanslagning är inte svårt att förstå. Det enda motiv därför som man har anfört har varit att antalet B-beställningar — alltså motsvarande sektionsschefer — i arméstaben inte får ökas. Inrättar man en ny — och det är man överens om att man bör göra — då måste man — heter det — ta bort en annan, och då har man valt denna såsom jag tycker underliga väg. Det är väl inte besynnerligt, herr talman, att vi under sådana förhållanden har ansett oss böra ta bestämt avstånd från propositionen i denna del.

Den andra frågan som är kontroversiell avser marinstabens organisation.

För närvarande finns det i marinstabens bl. a. tre s. k. vapentjänstavdelningar, en för artilleritjänst, en för ubåtstjänst och en för torped- och min-tjänst. De avdelningarna är alltså självständiga. I den utredning om försvars-

staberna som verkställdes inom departementet av en särskild utredningsman, överdirektör Linden, föreslogs att den nuvarande organisationen då det gäller vapentjänstavdelningarna skulle bibehållas, men departementschefen har frångått utredningsmannens uppfattning och hävdatt att de borde sammanslås till en enda avdelning, en gemensam vapentjänstavdelning. De motiv som har anförts för den lösningen har i stort sett varit att antalet avdelningar vid marinstabens i dag är för stort, betydligt större än i armé- och flygstaberna, och att en nedskärning av dem därför borde genomföras.

Enligt reservanternas uppfattning har man inte tagit hänsyn till de stora olikheter som föreligger mellan a ena sidan marinstabens och å andra sidan arméns och flygvapnets staber. Marinen intar i många hänseenden en särställning. Redan den omständigheten, att ett så speciellt vapenslag som kustartilleriet, som har egna regementen och speciella förhållanden, ingår i marinen, får naturligtvis konsekvenser för stabsarbetet. Olikheterna mellan dessa tre vapentjänstavdelningar och deras uppgifter är också högst betydande. Man får heller inte glömma att marinen inte bygger på sådana organisatoriskt sammanhållna enheter som t. ex. regementena inom armén.

Det väsentliga är väl att man i strid mot den militära sakkunskap, som är ansvarig för den dagliga verksamheten och ansvarig för att arbetet utförs effektivt, och i strid mot den särskilde utredningsmannen genomför en så drastisk lösning som propositionen innebär. Den bör enligt reservanternas mening inte komma i fråga. I varje fall, har vi menat, bör de speciella arbetsuppgifterna motivera att man behåller två avdelningar, och då har vi enligt ett tidigare förslag från marinchefen menat att det lämpligen skulle kunna ske så, att man har en avdelning för övervattenstjänst och en avdelning för under-

Försvarsgrensstabernas organisation m. m.

vattenstjänst. Till den första avdelningen skulle man då hänföra artilleri- och robotjänst, torped- och mintjänst och till den senare ubåttjänst, ubåtsjakt, dykeritjänst och helikoptertjänst. Inte heller i det här avseendet innebär reservanternas förslag någon ökning av antalet tjänster, endast en uppflyttning av en tjänst i Ao 27/25 till Br 1.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Boman m. fl. då det gäller organisationen av både arméstaben och marininstaben. De frågorna kommer senare att behandlas var för sig i propositionsordningen.

I detta anförande instämde herr Nyberg (fp).

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag kommer här att ta upp den del av ärendet som berörs i första avsnittet av reservationen och ansluter till fyrpartimotionen nr 790, som jag har burit fram här i kammaren.

Departementschefen och utskottsmajoriteten har emot hela den militära expertisen föreslagit att man skall sammanslå den nuvarande ingenjörinspektionen och den nuvarande signalinspektionen till en avdelning i arméstaben under en gemensam inspektör. Jag instämmer helt i de synpunkter som herr Bohman här tidigare har anfört. Jag vill bara ytterligare understryka en del av de skäl som talar emot detta enligt min mening mycket egendomliga förslag till sammanslagning.

De nuvarande ingenjör- och signalinspektionerna är visserligen de minsta, men därmed är inte alls sagt att de är de minst arbetsbelastade vare sig för inspektörerna eller för hela inspektionerna. Sedan 1936, då ingenjörinspektionen tillkom, och 1942, då signalinspektionen tillkom, har det ju skett en högst avsevärd ökning av personaluppsättningen och därmed av arbetsuppgifterna.

Inspektörerna är huvudmän för sina truppslag, med allt vad det innebär. De

är samtidigt också personalkårschefer för officers- och underofficerskårerna, och det är mycket svårt att tro att en gemensam personalkårschef skall kunna lösa alla de känsliga personalfrågorna på ett grannliga sätt.

De båda inspektionerna har inte bara en ständig teknisk utveckling inom sina respektive truppslag att följa. De har också ansvar för många frågor gemensamma för hela armén eller hela krigsmakten.

Ingenjörinspektören är t. ex. sammanhållande inom armén i frågor som rör fältarbetstjänsten, skyddstjänsten och bombröjning. Signalinspektören har t. ex. hand om frågor som berör stabs- och sambandstjänsten samt kryptotjänsten inom hela armén. Arbetsbelastningen på respektive inspektörer är redan nu mycket betydande, och därför ter sig en sammanslagning ytterligt olämplig. Emot en sammanslagning talar också att de båda truppslagen har från varandra helt skilda uppgifter i fråga om teknisk inriktning, organisation, utrustning och reglementariska bestämmelser. Man skulle med någon överdrift kunna säga att det enda som är gemensamt för de båda truppslagen är att man har likadana knappar i uniformerna. Det hänför sig till 1936, då båda truppslagen utgick från kungl. fortifikationen. Knapparna är f. ö. mycket gamla — de betecknas m/1751.

Den tekniska huvudinriktningen för ingenjörtrupperna är anläggnings- och sprängteknik medan det för signaltrupperna är teleteknik. När man vill sammanslå dessa under en gemensam chef skulle man kunna dra parallellen att man sammanslog väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och televerket under en gemensam chef. Rent principiellt skulle det vara samma sak. Den militära expertisen har, som herr Bohman påpekade, ansett att det inte är möjligt för en officer att samtidigt behärska de ärenden som förekommer inom de båda truppslagsområdena.

Försvarsgrensstabernas organisation m. m.

Vad finns det då för starka skäl som motiverar det föreliggande förslaget till sammanslagning från utskottsmajoriteten? Såvitt jag kan se finns endast högst tveivelaktiga principiella skäl, vilka herr Bohman redan berört, och naturligtvis även besparingssynpunkterna. Beträffande de senare är det väl dock att driva besparingstanken in absurdum. Det gäller ju ett ganska litet belopp. Det är inte fråga om någon personalminskning utan frågan gäller endast om arméstaben skall ha nio eller tio överstebeställningar. Om besparingstanken skulle vara den avgörande i denna fråga vore väl det lämpligaste att låta arméstabschefen själv få avgöra var han kan göra den besparing som i så fall behövs. Om denna fråga skulle avgöras genom denna ganska lilla besparing, tycker jag man med fog kan påstå att då skulle snålheten bedra visheten.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen av herr Boman m. fl.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Det beslut om försvarsgrensstabernas organisation, som skall fattas i dag, får ses mot bakgrunden av den organisation av krigsmaktens högsta ledning, som beslutades av 1961 års riksdag. Detta beslut innebar i stort bl. a. att försvarsstaben skall svara för den operativa verksamheten inom krigsmakten. Eftersom dessa uppgifter tidigare var uppsplittrade på såväl försvarsstaben som marin- och flygstaberna, skapades genom 1961 års riksdagsbeslut förutsättningar för en mera renodlad gränsdragning av stabsuppgifterna mellan de olika försvarsgrenarna. De tre försvarsgrensstaberna är härigenom principiellt mera likställda än tidigare beträffande ansvars- och uppgiftsfördelning.

Denna omorganisation krävde en förstärkning av försvarsstabens personella resurser. Samtidigt uttalade emellertid riksdagen efter statsutskottets skrivning att en minskning av försvarsgrenssta-

bernas arbetsbelastning borde inträda, och att möjligheter till personalminskningar i dessa borde finnas.

Herr Bohman försöker liksom komma ifrån detta och säger att uppgifterna har förändrats och att detta beslut således inte var relevant. Men vid den tidpunkt då departementschefen anmodade försvarsgrensstaberna att inkomma med sina förslag till den framtida organisationen måste ju detta vara relevant, och det är ju ändå riksdagsbeslutet som departementschefen måste stödja sig på.

Det förslag som nu föreligger inrymmer inte så stora personalbesparingar som många hade hoppats på. Vissa uppgifter har, som herr Bohman sade, lagts på staberna efter 1961, och det innebär en kvalitetsförbättring av stabsarbetet. Men regeringen har haft mycket goda ambitioner när det gällt att krympa stabsorganisationen och därmed skapa förutsättningar för personalbesparingar. Den har på några punkter måst gå emot de militära myndigheternas och den särskilt tillkallade utredningsmannens förslag för att kunna uppfylla de intentioner som 1961 års riksdag gav uttryck åt.

I utskottet har, som vi har hört, meningarna gått isär beträffande förslagen om dels sammanslagning av ingenjör- och signalinspektionerna till en avdelning, dels att de tre vapentjänstavdelningarna i marinstaben sammanförts till en avdelning.

Vad först beträffar den sammanslagning ingenjör- och signalavdelningen säger motionärerna och reservanterna att verksamheten är så komplicerad och omfattande att det skulle vara svårt att besätta den förenade inspektörstjänsten med tillräckligt kompetent person.

Mot detta kan emellertid anföras, att vare sig signalinspektören eller inspektören för ingenjörtrupperna är specialister på dessa trupper. Bägge är infanteriofficerare. Som signalinspektör har det för övrigt inte varit någon spe-

Försvarsgrensstabernas organisation m. m.

cialist på tio år. De tre senaste inspektörerna har tillhört andra truppslag. Detta har varit fallet under teleteknikens verkliga genombrottskede, då truppslaget enligt motionärerna och reservanterna blivit så mycket mera tekniskt komplicerat. Jag har inte hört att det riktats någon kritik mot de icke specialiserade inspektörernas förmåga att sköta sina befattningar.

Det bör även framhållas, att signal- och ingenjörtrupperna är de två minsta truppslagen inom armén. Även efter sammanslagningen av inspektionerna till en avdelning blir denna sammanslagna avdelning en av de mindre jämfört med de övriga avdelningarna.

Nu säger herr Hedin att de båda inspektionerna bröts ut ur fortifikationen 1936 respektive 1942 och att en särskild specialisering visat sig erforderlig, och han gjorde gällande att det har hänt en del sedan dess. Ja, det är riktigt, men man får inte heller bortse från att det har hänt en del också i personalthänseende inom dessa båda inspektioner under dessa år. Personalstaten har nämligen väsentligt förstärkts.

Marinstabens organisation är ganska omfattande. Flottan har förändrats i sin struktur. Man har en känsla av att marinstaben inte helt har anpassats till den utveckling som skett. Trots att personalen är mindre än i armé- och flygstaberna innebär förslaget ändå att marinstaben uppdelats på flera avdelningar än de övriga försvarsgrenarnas staber. Statskontoret har påtalat denna vidlyftiga organisation och ifrågasatt om avvikelserna i förhållande till armén och flygvapnet behöver vara så stora som i varje fall chefen för marinen och departementets utredningsman gått in för.

Departementschefen har försökt förklara organisationen av sektion III betydligt i jämförelse med de för honom framlagda förslagen.

Beträffande vapentjänstens inordnande i stabsarbetet föreligger delade me-

ningar inom utskottet. Vapentjänsten är nu uppdelad på tre avdelningar: en för artilleritjänst, en för torped- och min-tjänst och en för ubåtstjänst. Chefen för marinen föreslog år 1961 att man borde organisera om de tre avdelningarna så att en övervattens- och en undervattensinspektion inrättades under marinstabschefen. Departementets utredningsman, överdirektör Linden, föreslog att de tre avdelningarna borde inordnas under sektion III med en viss omorganisation vad gäller ärendenas fördelning på de olika avdelningarna. Överbefälhavaren kritiserade marinchefens förslag, och såväl överbefälhavaren som chefen för marinen anslöt sig därefter till överdirektör Lindens förslag.

Regeringen föreslår att de tre avdelningarna slås samman till en. Reservanterna och motionärerna föreslår nu att två avdelningar inrättas, en för övervattens- och en för undervattenstjänst. Beträffande detta förslag har utredningsmannen inför utskottet förklarat att han inte kan förorda denna anordning utan i jämförelse med detta förslag är regeringens förslag om en total sammanslagning att föredra.

Experterna är alltså ganska villrådigas om vilket som är bäst. Utskottet ansluter sig till regeringens förslag. Vi delar uppfattningen om att en förenklad organisation är till fördel för stabsarbetet och nödvändig ur personalbesparingssynpunkt. Organisationen av sektion III i övrigt innebär också att det blir enhetlighet och konsekvens genom att ansvaret för personalärenden och vapentjänst under sektionschefen var för sig samlas på en befattningshavare. Härigenom vinner man också bättre överensstämmelse med armé- och flygstabernas organisation. Vidare bortfaller behovet av en biträdande sektionschef vid sektion III, som föreslagits i departementspromemorian och av marinstaben.

En uppdelning av vapentjänsten skulle också innebära en rad andra nackde-

Försvarsgrensstabernas organisation m. m.

lar. Vapensystemen blir alltmer integrerade i varandra. Torpeden är t. ex. huvudbestyckningen på flertalet fartyg, såväl ubåtar som jagare, motortorpedbåtar och även fregatter. Minor läggs med både övervattensfartyg och ubåtar. Ubåtsjakt förekommer såväl från luften som från fartyg över och under vattenytan. Artilleri- och robotbeväpning är aktuella för alla övervattensfartyg, och robotar kan komma att aktualiseras på ubåtar.

Följer man reservanternas förslag kommer det att uppstå en mängd gränsfall; handläggningen försvåras, stora samarbets- och samordningsproblemen uppkommer.

Det talas också om att befattningshavarna bör utses bland de mest kvalificerade företrädarna för respektive fackområden. Till detta kan sägas att dessa krav tillgodoses lika bra enligt utskottets förslag. Jag vill erinra om att utöver en regementsofficer i Br 1 såsom chef för avdelningen skall tillkomma ett antal regementsofficerare i lönegraderna 27 och 25. Skillnaden mellan utskottsmajoriteten och reservanternas härvidlag är bara att en regementsofficer i lönegrad Ao 27 skulle uppflyttas till lönegrad Br 1.

I reservationen göres också det påståendet att flottan är en starkt materielbetonad försvarsgren. Till detta kan anföras att av försvarsmaktens materielanslag för innevarande år, vilket utgör sammanlagt över 1 500 miljoner kronor, faller 189 miljoner kronor på flottan och kustartilleriet tillsammans.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! I en kort replik hinner jag bara ta upp ett enda av herr Gustafssons argument, nämligen att det har varit svårt att få specialister för de här inspektörsbefattningarna i arméstaben — ett argument som tidigare har spö-

kat en del i debatten och som även går igen i utskottsmajoritetens motivering.

Jag kan inte finna att det argumentet är starkt. Så långt skall jag emellertid ge herr Gustafsson i Uddevalla rätt som det i och för sig givetvis vore önskvärt, om inspektörstjänsterna alltid kunde besättas med specialister, d. v. s. militärer som fullgjort *hela* sin tjänstgöring inom ifrågakvarande truppslag. Men det går naturligtvis inte alltid att åstadkomma detta inom ett försvar med så relativt begränsad omfattning som vårt.

Men vi får inte glömma bort att de militära befattningshavare som det nu gäller har en lång utbildning i stor utsträckning vid gemensamma militära högskolor, och att av dem som kommit tillräckligt långt på den militära stegen bör kunna krävas en militär allmänutbildning som är tillräckligt djupgående och allsidig för att vederbörande skall kunna placeras på ledande befattningar inom olika områden.

När det gäller inspektörsbefattningen måste emellertid det avgörande vara, att den verksamhet, som sorterar under inspektören i fråga, kan sammanhållas och koordineras, att det föreligger ett tekniskt och organisatoriskt samband mellan de olika arbetsuppgifter som hör till ett och samma inspektionsområde. Inspektören måste ha ett enhetligt arbetsfält och han skall inte behöva splittra sina arbetsinsatser på olika områden. Men det finns verkligen högst betydande olikheter mellan ingenjörtrupperna och signaltrupperna.

För att till sist ta ett kanske något tillspetsat exempel från ett annat område skulle jag vilja säga att en kunnig lekman mycket väl kan sättas som chef för försvarets fabriksverk — sådant förekommer som bekant — och sköta detta arbete bra. En lekman kan också vara chef för riksrevisionsverket och sköta arbetet bra. Men det går inte att ha samma chef för försvarets fabriks-

Försvarsgrensstabernas organisation m. m.

verk och riksrevisionsverket. Det är bara om man har en motsatt uppfattning som man kommer till den ståndpunkt som herr Gustafsson i Uddevalla förfäktar beträffande arméstaben.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt som herr Bohman säger att officerare i den ställning som en inspektör har, äger en viss militär allmänutbildning som går utöver det egna truppslaget. Men denna allmänutbildning sträcker sig inte bara åt ett utan åt flera håll. Den allmänutbildning eller randutbildning — om man så vill uttrycka det — som en infanteriofficer har fått när det gäller ingenjörtruppernas verksamhet gäller också signaltrupperna eller artilleriet, ja, över huvud taget inom armén.

I detta sammanhang bör också påpekas att enligt förslaget skall vederbörande inspektör till sitt förfogande få en avdelningschef i Br 1, alltså i översatt ställning, och det har väl förutsetts att om inspektören tillhör den ena av de båda truppslagen, skall hans avdelningschef vara specialist på det andra truppslaget.

Även om ingenjör- och signaltrupperna sammanslås i inspektionshänseende, blir den nya inspektionsavdelningen en av de minsta inom armén. Det bör vara möjligt för en person att sammanhålla en organisatorisk enhet av detta slag.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Nu för herr Gustafsson en argumentering som går ut på att det tydligen skulle vara sakligt motiverat och riktigt att göra en sammanslagning av de två inspektörsbefattningarna. Om vi tar del av motiveringen i propositionen står det emellertid fullt klart, att det inte är sådana sakliga skäl som legat till grund för Kungl. Maj:ts förslag utan uteslutande det förhållandet att man funnit sig böra inrätta ännu

en sektionschefsbefattning i arméstaben. Man har då åberopat riksdagens tidigare uttalanden — enligt min mening felaktigt — och sagt att eftersom riksdagen inte vill ha någon personalökning måste tillkomsten av den nya sektionschefsbefattningen kompenseras genom att någonting annat i arméstaben tas bort. Därför avskaffar man en av inspektörerna, men man har inte ens försökt att sakligt motivera denna åtgärd. Det gör emellertid herr Gustafsson nu, och jag tycker uppriktigt sagt att motiveringen inte är övertygande.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Som en av undertecknarna av motionen nr 790 i denna kammarare tillåter jag mig att anföra några synpunkter på frågan om sammanslagning av ingenjör- och signalinspektionerna. Jag skall inte — som herr Gustafsson i Uddevalla gjorde — ta 1961 års beslut om försvarets högsta ledning som utgångspunkt för mitt inlägg utan det sakliga innehållet i ingenjör- och signalinspektionernas arbete, alltså den materiella bakgrunden.

Varje människa vet väl att den vetenskapliga utvecklingen och den därav följande tekniska utvecklingen har varit ofantligt snabb under den senaste tioårsperioden. Detta har medfört att ingenjörinspektionens och signalinspektionens verksamhetsområden rent sakligt har kommit att mer och mer skilja sig från varandra. Det ena gäller anläggningsarbeten, fortifikatoriska och andra uppgifter såsom sprängtjänst och allt vad därtill hör. Det andra innefattar förbindelseväsendet, som i våra dagar i så hög grad bygger på teletekniken med dess utomordentligt starka utveckling och alltmer invecklade natur.

Dessa inspektörer är enligt instruktionerna ansvariga för uppläggningsen och genomförandet av utbildningen vid hela armén genom utbildningsplaner och genom inspektioner. Kan man över

Försvarsgrensstabernas organisation m. m.

huvud taget tänka sig att ledaren för signalutbildningen vid armén kan vara någon annan än en specialist med goda insikter i teleteknik? För mig är det ofattbart att man kan det. När vi vet att denne inspektör dessutom är skyldig att hålla samband med hela totalförsvaret och därvid framför allt har att möta televerkets specialister, tycker inte utskottet och denna kammars ärade ledamöter att denne inspektör kommer i en penibel situation då han skall ut och inspektera en utbildning och ett samband utan att behärska de tekniska och vetenskapliga aspekterna? Han måste ju ha en sakkunnig vid sin sida som kan visa honom i örat vad han skall tycka och säga. Vi hörde nyss av herr Gustafsson att en sådan person ställs till hans förfogande i lönegrad Br 1, alltså i en överstebeställning.

Låt mig ett ögonblick uppehålla mig vid utskottets argumentering för sin ståndpunkt: verksamheten inom de båda inspektionerna är icke större än att de kan sammanhållas i en organisatorisk enhet. Det vill jag inte bestrida, och när herr Hedin talar om väg- och vattenbyggnadsverket och televerket nappar jag inte. De är ju större än vad som är möjligt att rymma under en hatt. Låt mig emellertid fråga herr Gustafsson: Skulle man inte kunna tänka sig att sammanslå veterinärstyrelsen och fiskeristyrelsen? De är båda av sådan storleksordning att de skulle kunna rymmas i en organisatorisk enhet, och båda bygger på den biologiska vetenskapens grund. Ändå faller ingen på den idén att sammanföra dem bara därför att de är små. Jag kan följaktligen inte se att detta är ett argument som man kan ta riktigt på allvar.

Sedan har utskottet en kostlig motivering: båda de nuvarande inspektörerna är före detta infanterister och alltså inte alls specialister. Inte på tio år har det funnits en specialist som signalinspektör, men ändå har herr Gustafsson inte hört någon kritik. Nej,

herr Gustafsson, man kritiserar inte den som gör så gott han kan, och man kan inte begära mer av en icke specialist än att han gör så gott han kan. Tycker verkligen utskottet att det är bra att vi har det så ställt med inspektörerna på dessa båda områden som det nu i verkligheten är? Jag anser att det är fullständigt avvita. Man sätter inte en tandläkare till chef för en kirurgisk institution vid ett lasarett.

Varför har det blivit så? Kanhända jag skulle våga gissa att det är därför att det inte har funnits tillgång till specialister av lämplig kvalitet. Vad kan det bero på? Låt mig gissa igen. Det är icke obekant att arméstabens personalavdelning har brustit åtskilligt i gångna tider i fråga om förutseende och personalplanering, och det är klart att om man inte har tillgång till lämpliga personer får man ta vad man har, som Kajsa Warg sade en gång i tiden.

Men nu skall det ju bli bättre i detta avseende, så att vi inte behöver falla tillbaka på denna ofullkomlighet. Här föreslår utskottet i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag, vilket jag tycker är alldeles riktigt, att man nu skall få en högt kvalificerad chef för personalavdelningen. Jag skulle gissa att det kommer att bli en annan framsynthet i planeringen av personalplaceringarna än vad det hittills har varit.

Jag återkommer ett ögonblick till 1961 års intention — när riksdagen skrev och sade att man skulle minska personalen. Jag skall inte ta upp hela detta problem här. Att man minskar har jag ingenting emot. Jag fäster uppmärksamheten vid att det enda jag här talar om är frågan om man skall ha en eller två inspektörer. Vi har i motionen sagt att två inspektörer inte behöver kosta mer än en, och det är ni väl alla på det klara med. Om man har två inspektörer, behövs ju inte den tjänst i Br 1, som herr Gustafsson talade om. Låter vi den tjänsten falla ut ur organisationen, har man dragit in det mesta av kostna-

Försvarsgrensstabernas organisation m. m.

den. Vi sparar med andra ord vad den andre inspektören kostar genom att ta bort den person, som inte längre behövs för att viska åt chefen vad han skall tycka och säga. Det är klart att man behöver pruta några tusenlappar till för att komma ned till den kostnad man önskar, vilket jag inte har det minsta emot. Jag tycker som herr Hedin eller Bohman sade, att arméstabschefen får komma med förslag till de begränsningar som behövs för att 1961 års intentioner skall uppfyllas.

Jag måste säga, att jag för min del tycker att departementschefens förslag mera bygger på en administrativ organisationsprincip än det tar hänsyn till det sakliga innehållet i de verksamheter dessa båda inspektörer skall bedriva.

Härmed, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen i vad den avser arméstaben, d. v. s. lika med vårt yrkande i motionen II: 790.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s) kort gemmäle:

Herr talman! Herr Sköld ansåg det orimligt att det inte är specialister som är inspektörer för de två truppslag det här är fråga om. Men, herr Sköld, vi har ju ändå klarat oss i tio år utan att det varit specialister. Vad gäller signaltrupperna har de tre senaste inspektörerna inte varit specialister, och det har ändå varit i en tid av mycket expansiv utveckling på detta område, såväl inom teletekniken som sambandsfrågorna över huvud taget.

Nu säger herr Sköld att man inte kan kritisera dem som gör så gott de kan. Jag vill då fråga om herr Sköld vill påstå att dessa inspektörer har misskött sig. Ingenjörtruppernas inspektör har inte haft sin tjänst så länge — bara sedan den 1 oktober — så mot honom kan man väl inte rikta någon anklagelse ännu. Men signalinspektörerna har under tio år haft sina tjänster utan att vara specialister. Kan man påstå här, att

dessa misskött sig? Det anmärkningsvärda i detta sammanhang är ju, att utnämningarna av alla tre — eller alla fyra om man räknar ingenjörinspektören — har skett på förslag av chefen för armén, efter vad jag har mig bekant.

Herr Sköld säger att det är så ringa tillgång på specialister av sådan kapacitet att man kan befordra dem till inspektörer. Då vill jag fråga, om man verkligen tror att det nu plötsligt kommer att bli så mycket bättre på detta område. Även om man inrättar en permanent sektion III i arméstaben, tror jag knappast att det kommer att i så hög grad befordra förmågan till sådan specialisering som det här är fråga om.

Man förringar betydelsen av de indragningar som här har skett. De är inte så stora, men jag vill ändå sammanfatta dem. Reservanternas förslag innebär, att en tjänst i B 1 flyttas upp till B 4. Två kaptenstjänster byts ut till överstelöjtnants- eller majorsbeställningar. Beträffande marinen byts en kommandörkaptenstjänst ut till kommandörstjänst på B-planen.

Herr SKÖLD (s) kort gemmäle:

Herr talman! Jag sade inte att det nuvarande läget berodde på ringa tillgång, men det är klart att antalet lämpliga personer är begränsat. Vad jag sade var att det berodde på bristande förutseende och planering från personalavdelningens sida, vilket inte är samma sak.

Jag vill inte på något sätt påstå att de tidigare eller nuvarande inspektörerna har misskött sig. De har säkert skött sina tjänster så bra de kunnat. Men om det har varit tillräckligt bra kan ingen egentligen ha något omdöme om. Jag riktar inte någon kritik mot dem, men när herr Gustafsson i Uddevalla säger att vi har klarat oss bra i tio år, vill jag ställa motfrågan: Hur vet herr Gustafsson det? Vi skall komma ihåg att försvarsmaktens effektivitet kommer till synes endast i den situationen att den behöver användas. I början av se-

Försvarsgrensstabernas organisation m. m.

naste världskriget fick jag sätta en fabrikschef från Linköping i spetsen för ingenjörtrupperna, och jag fick ta en rederidirektör från Göteborg och sätta honom i spetsen för marinförvaltningen. Det är i sådana situationer man ser om vederbörande har kunnat klara sina uppgifter eller inte.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! I den militära organisationen försöker man ständigt göra organisationsförändringar och rationaliseringar av ett visst slag. Även det förslag som här föreligger handlar om det.

Både mina medmotionärer och jag har i princip den meningen att när vi nu har en försvarsstab, så kan vi i första hand genomföra en centralisering efter här angivna riktlinjer. Om själva den principen är alltså inte mycket att säga, men väl om *hur* den genomföres. Det förslag vi nu behandlar innebär att en hel rad uppgifter som tidigare åvilat flyg- och marinstaberna flyttas över till försvarsstaben, t. ex. operativa uppgifter, underrättelse- och kommunikationsuppgifter samt underhålls- och sambandstjänst. Detta tycker jag skulle innebära möjligheter att starkt banta ned de båda staber som nu befrias från de uppgifterna, men i verkligheten blir det raka motsatsen. I stället för en nedbantning och reducering av stabspersonalen stiger denna personals lönekonto med 600 000 kronor. Av denna fördyring beror 300 000 kronor på att tjänsterna flyttas upp en eller två lönegrader. Detta innebär att exempelvis ett löjtnantsjobb skall utföras av en major och furirjobbet av en sergeant eller fanjunkare. Och detta är ingenting nytt utan tvärtom något genomgående för hela den organisationsprincip som tillämpats under senare år.

Herr Bohman använde uttrycket kohandel. Han kanske lade en annan mening i det ordet än vad jag gör, men jag uppfattar hela förberedelsearbetet på att åstadkomma en förnuftigare och

mera rationell organisation som en serie kohandelsepisoder för att komma överens med alla berörda och vinna deras stöd i omorganisationen. Och det stödet har man tydligen inte kunnat vinna med bara förnuftsskäl. Det förefaller tyvärr som om det varit nödvändigt att köpa understödet med förbättrade befordringsmöjligheter och ökade löner.

På åtta år har lönekontot i den militära organisationen ökat med 63,3 procent och uppgår i dag till betydligt över en miljard kronor. För de militära förvaltningarna har kostnaderna under samma tid mer än tredubblats, d. v. s. de har ökat från 37 miljoner 1955 till 140 miljoner kronor i den nu framlagda fjärde huvudtiteln.

Detta är typiskt för hela tendensen i den omorganisation och s. k. rationalisering som genomförts under senare år. Förvaltnings- och administrationsapparaten sväller oavbrutet, på bekostnad av andra delar av försvaret. Jag förstår hur svårt det under sådana förhållanden är att åstadkomma en verklig rationalisering. Därför har vi, utan att vara oense om principen för denna omorganisation, ställt frågan om det inte vore mera ändamålsenligt att tillsätta en utredning med uppgift att försöka så snabbt som möjligt nedbringa kostnaderna för den svällande förvaltningen.

Vi har dessutom tyckt att en »kvalitetsförbättring» som innebär att en major utför löjtnantsjobb — och så går det hela skala igenom — inte kan vara rationell. När man försöker rationalisera på ett kontor begagnar man helt andra metoder. Då skaffar man maskiner och strävar i allmänhet efter att få billigast möjliga arbetskraft för att klara arbetet. Men inom den militära organisationen tillämpas rakt motsatt princip.

Det är inte första gången vi påtalat denna tendens. Under innevarande riksdag har för övrigt flera andra propositioner lämnats där tendensen kan spå-

Försvarsgrensstabernas organisation m. m.

ras — samma ansvällning av förvaltningskostnader, stabskostnader och sådana kostnader som inte i så hög grad har med själva den militära effekten att göra.

Jag nämner som exempel proposition nr 109, som nu ligger hos statsutskottet. Där föreslås en förnuftig omorganisation — i stället för nuvarande regionala organisation med särskilda avdelningar för flyget, för armén och för marinen på många platser blir det genom samordning enhetlig ledning för alla tre vapenslagen inom sex olika områden av landet. Detta är säkerligen en riktig slutsats som dragits mot bakgrund av den nya tidens erfarenheter och krav. Men också här återfinns tendensen: för att få den militära byråkratien med på omorganisationen får man göra stora eftergifter som leder till en kraftig förtydning av organisationen. Enligt förslaget skall vi få tre nya generallöjtnanter eller viceamiraler utöver dem som tidigare tjänstgjort på fast stat — detta nämnt bara som exempel.

Herr talman! Just därför att denna tendens återkommer så ofta skall jag be att få yrka bifall till vår motion II: 424. De principer vi där utvecklar gäller egentligen både för en rad propositioner som lämnats under denna riksdag och för propositioner som lagts fram under tidigare år.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Herr Hagberg påpekade att lönekontot blivit 600 000 kronor högre. Då vill jag erinra om att hälften av ökningen — ungefär 300 000 kronor — beror på åtgärder för att få till stånd ökad säkerhet inom flygvapnet, åtgärder som väl inte ens herr Hagberg har någonting att invända mot. Återstående ökning på cirka 300 000 kronor beror på att löneläget genomsnittligt har höjts och är resultat av en förhandlingsöver-

enskommelse. Sådana överenskommelser brukar man ju vilja respektera i andra sammanhang, och jag förmodar att man respekterar dem även när det gäller den militära personalen.

Vidare säger herr Hagberg att kostnaderna inom den militära förvaltningen har ökat kraftigt, framför allt vad beträffar stabarbetet. Jag vill svara att den militära apparaten ju blivit mycket mera komplicerad under årens lopp — och kanske särskilt under de senaste åren — vilket självfallet medför betydligt större krav på stabarbetet.

Vad gäller den utredning, som kommunisterna i sin motion föreslagit skulle få i uppgift att söka åstadkomma en krympning av staborganisationen, har utskottet — som jag sade tidigare — ansett att Kungl. Maj:t mycket energiskt vidtagit åtgärder för att söka pressa ned organisationen och hålla tillbaka personalökningen. I dagens läge — jag betonar: i dagens läge — går det knappast att komma längre. Dessutom har statskontoret i uppdrag att utöva tillsyn över statsförvaltningen och avge förslag till förenklingar och besparingar där så låter sig göra.

Herr talman! Jag hemställer att motionerna I: 394 och II: 424 måtte avslås.

Herr HAGBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Det är som jag nyss sade: 300 000 kronor av dessa öknningar utgörs av »lönehöjningar», som uppkommit genom att tjänster flyttats upp. För sådana tjänster som haft mindre kvalificerat folk skall man nu ha mera kvalificerat folk.

Jag tvivlar inte alls på att förhandlingar ägt rum, men det är fråga om sådana förhandlingar, som både regeringen och dess särskilda organ påtvingats för att över huvud taget kunna åstadkomma några förnuftiga förändringar i själva organisationen.

Jag sade redan i mitt första anförande, att det pågår en oavbruten förändring av organisationen, och det finns en

Försvarsgrensstabernas organisation m. m.

stråvan till anpassning efter den nya tidens krav. Men det går inte att åstadkomma ett förbilligande på något område, utan varje åtgärd leder bara till flera tjänster och ökade kostnader. Man måste ändå vara ganska uppfylld av belåtenhet, om man kan tycka att detta har skötts på ett riktigt sätt, när de militära förvaltningarnas lönekostnader inom loppet av sju år stigit från 37 miljoner till 140 miljoner kronor. Så belåtna är inte vi. Jag hoppas även att flera kommer att rikta uppmärksamheten på vad som äger rum just på detta område, vilket har ganska litet att göra med den militära effektiviteten.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Jag begärde ordet ännu en gång för att mycket kort komplettera herr Gustafssons synpunkter och kanske på någon punkt även polemisera mot honom. Det är alldeles riktigt att vissa stabsfunktioner genom omorganisationen flyttats över från flyg- och marinstaberna till försvarsstaben. Men för arméstaben hade en överflyttning ägt rum redan tidigare, och den staben har omorganisationen i stället för att medföra en minskning av arbetsuppgifterna lett till en viss ökning.

Detta har vitsordats av utredningsmannen och i propositionen. Hänvisningen till 1961 års riksdagsbeslut faller därmed; detta beslut avsåg ju att det, om det blir minskade arbetsuppgifter, också skall företagas en nedskärning av personalen. Detta gäller alltså inte arméstaben.

Däremot kan det vara anledning att erinra om ett annat uttalande, som gjordes av 1961 års riksdag, i vilket den omorganisation av försvarsstaben som då genomfördes närmare analyserades. Därvid anförde statsutskottet i fråga om personalökningar i försvarsstaben, att viss mycket väsentlig verksamhet, som i dåvarande organisation icke alls eller endast i otillräcklig grad bedrivits, skulle komma att åläggas försvarssta-

ben, och att det därvid alltså vore fråga om nya arbetsuppgifter som i huvudsak skulle tillkomma utöver de redan befintliga.

Man hade före 1961 konstaterat att planlägningsarbetet inte bedrevs på ett tillfredsställande sätt. Den operativa planeringen var i många väsentliga hänseenden eftersatt, och det var detta man genom omorganisationen ville göra något åt. Att det därvid blev fråga om en ökning av stabsarbetet och stabsfunktionerna och därmed av personalen finns det väl ingen anledning att nu invända mot.

Vi skall i detta sammanhang också komma ihåg att det rent generellt i och med att försvaret blir mera tekniskt kvalificerat och i och med att i allt större utsträckning modern teknisk materiel ställs till förfogande, blir så att den stridande personalens styrka minskar i förhållande till materielen. Men i samma grad ökar behovet av kvalificerat stabsarbete. Man kan alltså göra gällande att ett mera tekniskt försvar kräver relativt sett mera av stabsarbete. Detta är en förklaring till den utveckling, som ägt rum och som delvis kommit till uttryck i den proposition vilken vi nu behandlar.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen meddelade, att utskottets hemställan komme att företagas till avgörande momentvis, varvid i fråga om mom. I) propositioner komme att framställas särskilt beträffande momentet såvitt avsåge arméstaben och särskilt beträffande momentet i övrigt.

Mom. I, såvitt avser arméstaben

Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till reservationen av herr Boman m. fl. i motsvarande del; samt 3:o bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionerna I: 394 och II: 424 i motsvarande del; och fann herr talmannen den

Försvarsgrensstabernas organisation m. m. — Meddelande ang. besök på Kungl. Teatern

förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bohman begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 37, såvitt avser arméstaben, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Boman m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 88 ja och 86 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. I i övrigt

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen av herr Boman m. fl. i motsvarande del; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionerna I: 394 och II: 424 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bohman begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propo-

sitionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I) i övrigt i utskottets utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Boman m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Bohman begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 90 ja och 84 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II och III

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. IV

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 394 och II: 424 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. V

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2

Meddelande ang. besök på Kungl. Teatern

Herr TALMANNEN yttrade:

Biljetter till den operaföreställning,

som Kungl. Teatern anordnar för riksdagens ledamöter torsdagen den 9 april, kommer att utdelas i kapprummet fr. o. m. kl. 9.00 på onsdag.

§ 3

Utländssvenskars rösträtt m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner angående utländssvenskars rösträtt m. m.

Till konstitutionsutskottet hade hänvisats dels likalydande motionerna nr 3 i första kammaren av herrar *Virgin* och *Lundström* och nr 2 i andra kammaren av herrar *Ohlin* och *Heckscher*, dels motionen nr 74 i andra kammaren av herr *Björkman*, dels likalydande motionerna nr 261 i första kammaren av herr *Hermansson* och nr 307 i andra kammaren av herrar *Svensson* i *Stenkyrka* och *Eliasson* i *Sundborn*.

I motionerna I: 3 och II: 2 hemställdes att riksdagen måtte antaga i motionerna framlagt förslag till lag om ändring av 38, 39 och 42 §§ lagen om val till riksdagen.

I motionen II: 74 hemställdes att riksdagen måtte antaga i denna motion framlagt förslag till lag om ändring av samma lagrum.

I motionerna I: 261 och II: 307 hemställdes, att riksdagen måtte besluta att i överensstämmelse med vad i motionerna anförts genom provisorisk lagstiftning ge rösträtt vid 1964 års andra kammarval åt svenska medborgare som nu vistades utomlands men som under något av de senaste tio åren varit mantalsskrivna i Sverige, samt att konstitutionsutskottet måtte utforma härför erforderlig författningstext.

Utskottet hemställde, att

- 1) motionerna I: 3 och II: 2,
- 2) motionerna I: 261 och II: 307 samt
- 3) motionen II: 74

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utländssvenskars rösträtt m. m.

Reservation hade avgivits av fru *Segerstedt Wiberg* samt herrar *Sveningsson*, *Källqvist*, *Harald Pettersson*, *Häbinette*, *von Friesen*, *Magnusson* i *Tumhult*, *Hamrin* i *Jönköping*, *Braconier* och *Wahlund*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka en lagstiftning rörande utländssvenskarnas rösträtt och hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 3 och II: 2, I: 261 och II: 307 samt II: 74, besluta att för sin del antaga följande

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen

Härigenom förordnas, att 38, 39 och 42 §§ lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

38 §

1. Röstlängd upprättas före den 30 juni varje år och skall efter mantalslängden för samma år upptaga alla invånare inom valdistriktet, vilka uppnått eller under kalenderåret uppnå en ålder av tjuuguett år.

2. I röstlängd skall jämväl, efter där-om skriftligen gjord anmälan, upptagas svensk medborgare, som för något av de närmast före året för röstlängdens upprättande förflutna tio åren varit här i riket mantalsskriven men som sedermera på grund av vistelse å utrikes ort icke blivit upptagen i mantalslängden; dock att vad sålunda stadgats må gälla allenast den, som uppnått eller under kalenderåret uppnår tjuuguett år och som ej tillika är utländsk medborgare och ej heller av svensk eller utländsk myndighet förklarats omyndig. Person, varom här är fråga, skall upptagas i röstlängden för det valdistrikt, inom vilket den fastighet är belägen, å vilken han senast varit mantalsskriven.

I anmälan, som avses i första stycket

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

av detta mom., skall den, som önskar bliva upptagen i röstlängden, teckna försäkran på heder och samvete att han är svensk medborgare och ej tillika innehar utländskt medborgarskap samt att han icke av svensk eller utländsk myndighet förklarats omyndig. Vidare skall anmälan innehålla de uppgifter i övrigt, som framgå av formulär, vilket fastställs av Konungen. Anmälan skall vara egenhändigt undertecknad och vara bevitnad av minst en person. Den skall vara ställd till den lokala skattemyndigheten och ingivas till Konungens befallningshavande senast den 1 juni det år röstlängden upprättas.

Finns den lokala skattemyndigheten hinder föreligga för att i röstlängden upptaga den, som gjort anmälan, skall underrättelse härom med angivande av hindrets art ofördröjligen tillställas denne enligt formulär, som fastställs av Konungen.

Blanketter till anmälan, varom i detta mom. sägs, skola finnas tillgängliga hos Konungens befallningshavande samt hos svenska beskickningar och konsulat.

3. Envar i röstlängden upptagen person, om vilken upplysning ej vinnes, att han den 10 juni brister i något av vad lag stadgar såsom villkor för rösträtt, antecknas i längden såsom röstberättigad; dock att i fråga om den som först under kalenderåret uppnått eller uppnår en ålder av tjuguet år anmärkes, att rösträtt ej tillkommer honom förrän efter utgången av löpande kalenderår.

4. Närmare föreskrifter i avseende å röstlängdens upprättande, så ock om skyldighet för vederbörande myndigheter att lämna erforderliga uppgifter till införande i längden meddelas av Konungen.

39 §

Senast den 30 juni skall röstlängd ävensom sådan till den lokala skattemyndigheten inkommen anmälan, som avses i 38 § 2 mom., vara avsänd eller

avlämnad till ordföranden i valnämnden.

Envar, som — — — avskrift därav.

42 §

Vill någon, vilken rösträtt enligt längden ej tillkommer, för sig påstå sådan rätt, eller har någon, som ingivit anmälan enligt 38 § 2 mom., ej upptagits i röstlängden, eller anser någon, att annan icke må vara däri upptagen såsom röstberättigad, äger han att sina anmärkningar, skriftligen avfattade och åtföljda av de bevis han vill åberopa, ingiva till valnämndens ordförande sist den 18 juli.

Närmare föreskrifter — — — av Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling och gäller intill utgången av år 1968.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Med beklagande måste man konstatera, att trots mångåriga diskussioner och en hel del utredningsarbete har frågan om utlandssvenskarnas rösträtt ännu inte kunnat få en definitiv lösning. De svenska medborgare som är bosatta utomlands men icke mantals-skrivna i riket saknar för närvarande rösträtt. Detta står ju inte i överensstämmelse med grundlagens princip, att valrätt tillkommer envar man och kvinna som är svensk undersåte. Det är därför naturligt att utlandssvenskarna anser sig vara diskriminerade. De saknar ju en grundläggande medborgerlig rättighet.

För egen del har jag personligen vid mer än ett tillfälle fått bevis för att utlandssvenskarna starkt reagerar mot nuvarande ordning. De gör en viktig insats på skilda områden och i olika världsdelar och bidrager i avgörande

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

grad till att göra det svenska namnet känt och välkänt. Värdet av deras insatser står väl numera klart för alla och det torde väl också numera råda en ganska allmän enighet om att utlandssvenskarna snarast bör ges vidgad rösträtt.

Såsom herr Svensson i Stenkyrka och jag framhållit i en motion är vi medvetna om att detta valärende inrymmer en del tekniskt komplicerade problem — det gäller särskilt kontrollen av att vederbörande utlandssvensk verkligen har rösträtt och av att han icke utövar rösträtt i mer än ett valdistrikt. Vi har i motionen pekat på att detta möjligen kan aktualisera frågan om ett speciellt folkbokföringssystem för utlandssvenskarna som reglerar deras rösträtt. Men av tidsskäl är det inte möjligt att tillämpa en sådan ordning vid årets val. I stället måste man vid en provisorisk lagstiftning använda ett anmälningsförfarande.

Vi har i motionen förordat att man skulle gå in för en tioårsregel, d. v. s. i en provisorisk lagstiftning ge rösträtt åt svenska medborgare som vistas utomlands och som något av de senaste tio åren varit mantalsskrivna i Sverige. Detta är givetvis en ur principiella synpunkter icke helt tillfredsställande ordning, men den har förefallit oss nödvändig för att eliminera betydande kontrollsvårigheter i en lagstiftning av provisorisk karaktär. Utskottets reservanter har enat sig om att förordna en sådan ordning, och med den utformning i övrigt som reservationen har erbjuder den enligt min mening ett acceptabelt alternativ i avvaktan på en definitiv lösning av rösträttsfrågan för utlandssvenskarna.

Det är beklagligt att utskottet inte kunnat enas om detta förslag. Vi har dock här en möjlighet att genomföra en reform i den riktning utlandssvenskarna i många år väntat på.

Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Det är inte någon ny fråga som riksdagen nu behandlar. Redan i slutet av 1920-talet var denna sak uppe. Men på den tiden ansåg man att de svenskar som hade emigrerat från Sverige inte heller skulle ha rättigheten att rösta. De ändrade tidsförhållandena har medfört en radikal förändring av tänkesättet. Den ökade rörligheten inte minst i vår egen världsdelen har bidragit till att tusentals människor inom affärs- och industriliv, vetenskapsmän, tjänstemän i internationella uppdrag, tidningarnas utlandskorrespondenter och många andra söker sig utanför Sverige. Avstånden är inte heller så stora som de var förut.

Antalet utlandssvenskar uppskattas till över 60 000. De har ännu inte fått någon rösträtt. Motionärerna och utskottsreservanterna vädjar nu till riksdagen att besluta om en sådan rösträtt. Vi har i detta läge inte velat föreslå riksdagen någon permanent ändring av vallagen, utan vi har föreslagit en provisorisk lagstiftning som skulle gälla enbart för det val som skall äga rum i år. Sedan kan man hoppas att de ändlösa utredningarna skall ge ett resultat, så att vi mera permanent kan skriva in grundsatsen om utlandssvenskarnas rösträtt i vallagen.

Det utredningsarbete som bedrivits är ganska exempelöst, framför allt när det gäller utdragningen av arbetet. Valutredningen kom för några år sedan med ett förslag, som enligt min och många andras uppfattning föreföll ganska acceptabelt och som tillstyrktes av ett mycket stort antal remissinstanser. Det vann emellertid inte justitieministerns godkännande, utan en ny utredning tillsattes. Denna utredning hade då utskottsarbetet påbörjades pågått i tretton månader. Kommittén hade samlat sig till hela två sammanträden under året. Det är mycket osäkert, huruvida någon sekreterare stått till kommitténs förfogande.

När vi hörde utredningen var det ett

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

jämmer och elände. Det var så många svårigheter som hade tornat upp sig, att man inte på något sätt och vis kunde tänka sig en lösning som skulle medge en provisorisk rösträtt för 1964 års andrakammarval. Svårigheterna var av många slag. Man fruktade att ett mycket stort antal utlandssvenskar skulle hänga sig åt valfusk och annan oredlighet, de skulle dubbelrösta eller anmäla sig på mer än två ställen och på det sättet i någon fanatisk iver försöka påverka valresultatet till förmån för det parti som de ville stödja. Man befarade också att det skulle bli ett mycket stort antal överklaganden. Man ansåg över huvud taget att det inte fanns någon möjlighet att lägga fram ett förslag till lagstiftning till detta års riksdag.

Det var då som den mycket stora minoriteten inom konstitutionsutskottet — man kan säga att den förlorade genom lottens utslag — beslöt att ta saken i egna händer. Vi tyckte att man hållit på så länge med denna utredning, att det nu måste bli något resultat.

Jag fäster uppmärksamheten på att det är en provisorisk lagstiftning vi föreslagit. Jag är inte alls blind för att den kan ha vissa läckor och kan ge utrymme för det valfusk, som det naturligtvis måste vara ett allmänt önskemål att undvika.

Men den ger i alla fall dessa utlandssvenskar, som så länge har väntat på denna reform, möjlighet att rösta. Jag påminner om att argumentationen inte alls har rört sig om rättigheten för utlandssvenskarna att rösta; även regeringspartiets företrädare förklarar sig helhjärtat vara för en sådan rätt. Tyvärr gjorde emellertid finansministern i dag i första kammaren några uttalanden som var en smula oklara. Han återopade de s. k. skatteschweizarna och menade att de inte skulle betros med rösträtt. Det föreföll på något mycket underligt sätt som om en av socialdemokratiens främsta representanter ville införa ett nytt utskyldsstreck och ännu en gång prokla-

mera satsen att »medborgarrätt heter pengar». Om man nu verkligen har den synpunkten som finansministern gav uttryck åt, ja, då går det över huvud taget inte att genomföra en reform på detta område. Man kan ju nämligen inte stifta en lag som utesluter personer som av skatteskäl bosatt sig i Schweiz eller annat land från rösträtt. En sådan lagstiftning är omöjlig att genomföra både av principiella och av tekniska skäl.

Här föreligger alltså ett reservationsledes framfört förslag som vi vädjar till kammaren att godta. Vi tror att det är en hjälplig lösning inför det förestående valet och att man vid ett bifall till reservationen ändå har gjort ett försök att undanröja en mångårig orättvisa mot en mycket stor och betydande och i stort sett mycket aktningvärd grupp av svenska medborgare.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr von SYDOW (h):

Herr talman! Jag brukar inte vilja förlänga en diskussion som hotar att gå över i nattövning, allra helst inte en diskussion i ett ärende som redan är avgjort genom den utgång det fått i första kammaren.

Men det finns i vår eljest välordnade svenska demokrati en skönhetsfläck som jag, i likhet med de båda föregående talarna, måste påtala. Även jag vill försöka att så gott jag kan ge tyngd åt den reservation som föreligger i detta ärende och för vars innehåll redogjorts i konstitutionsutskottets utlåtande nr 3.

Om man läser detta utlåtande och den historik som återfinns däri måste man konstatera att det är en närmast häpnadsväckande skildring. I varje fall är det en mycket nedslående skildring av hur man försökt att lösa detta problem i 35 års tid. Motion har avlösts av motion, interpellationer har förekommit liksom utredningar i långa rader. Samtidigt som alla till slut uttalar att det är mycket önskvärt och ett rätt-

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

visekrav att denna kategori av svenska medborgare får sin rösträtt sägs att nu är det för sent, nu har man inte tid att ordna med ens ett provisorium.

Detta ger väl ändå ett ganska fasa- väckande intryck av den obotfärdiges förhinder. Fyra mycket aktningvärda kategorier av utlandssvenskar, nämligen diplomater, präster, missionärer och sjö- män, har fått rösträtt, men den stora mängd av svenskar, av vilkas verksamhet utomlands vår exportindustri i mycket stor utsträckning beror, har inte någon rösträtt. Deras rösträttsfråga har svenska staten inte mäktat lösa. Är inte detta ganska besvärande och generande?

Här skickar ett stort svenskt export- företag ut en eller flera av sina tjänste- män för att bryta upp en exportmarknad till företagets fromma, bosätta sig utom- lands med sin familj, ofta under svåra klimatförhållanden och mycket ofta med stora svårigheter och uppoffringar när det gäller barnens skolgång. I samma ögonblick han och hans hustru flyttar från företaget hemma i Sverige upphör deras möjlighet att med sin rösträtt inverka på de förhållanden hemma i Sve- rige som är bestämmande för utveck- lingen av det företag där mannen är anställd. Jag kan inte komma fram till annat, herr talman, än att det är en mycket svår orättvisa som är begång- en mot dessa högt förtjänta utlands- svenskar. Det är verkligen på tiden att denna orättvisa nu undanröjes. Det har motionsledes och i reservationer påvi- sats vägar att lösa denna fråga, vägar som väl ändå inte skulle vara omöjliga att nu beträda.

Jag ber att i likhet med de två före- gående talarna få rikta en varm vädjan till kammaren att försöka finna utvägar att bifalla den reservation som här före- ligger. Jag ber att få yrka bifall till densamma.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Efter att ha hört herr von Sydows inlägg här i debatten kan

man få intrycket att Sverige är det sista land som står berett att lösa denna fråga för de medborgare som lämnat sitt land. Herr von Sydow är ändå inte okunnig om att det praktiskt taget inte är något annat land än Frankrike som har löst denna fråga. I det fallet före- ligger alldeles speciella omständighe- ter som jag nu inte skall gå in på.

Jag vill på intet sätt polemisera mot herr von Sydow i övrigt. Jag delar helt hans synpunkt när det gäller att be- reda svenskar som är anställda i svens- ka företag eller internationella organi- sationer möjlighet att rösta, d. v. s. svenskar vilka har för avsikt att inom en framtid flytta tillbaka till vårt land. De som för alltid har lämnat vårt land och inte avser att komma tillbaka har därmed valt en annan vistelseort och bör därför inte enligt mitt bedömande heller ha rätt att påverka våra politis- ka angelägenheter.

Efter att ha sagt detta vill jag ändå med viss tillfredsställelse konstatera att reservanterna i sin motivering till den lagstiftning de föreslår på detta om- råde slå fast, att det råder en allmän enighet om att utlandssvenskarna bör ges vidgad rösträtt och att frågan visat sig vara förenad med tekniska problem samt att ett omfattande utredningsarbete pågår för att söka lösa frågan. Detta utgör enligt min uppfattning ett svar till högerns partisekreterare och hans eftersägare här i denna kammare på deras påstående under TV-diskussioner att socialdemokraterna skulle sakna in- tresse för frågans lösning. Det är tack- nämligt att få detta fastslaget inför den kampanj, som man synes ha för av- sikt att utveckla i den valrörelse som stundar. Det finns anledning att från socialdemokratiskt håll särskilt notera att reservanterna har klart för sig att det på socialdemokratiskt håll ingalun- da saknas intresse för frågans lösning.

I den diskussion som ägt rum fram- för allt i TV om dessa frågor har man gjort sådana uttalanden som att social-

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

demokraterna skulle sakna intresse därför att utlandssvenskarna i hög grad skulle komma att stödja oppositionspartierna. Varpå grundar man sådana uttalanden? Räkna man möjligen endast med de utlandssvenskar som flyttat ifrån moderlandet för att slippa betala skatt? Räkna man med att endast dessa kommer att utnyttja sin rösträtt? Om så inte är fallet finns inte något som helst belägg för att utlandssvenskarna skulle komma att rösta på annat sätt än svenskar i övrigt. Tvärtom har jag det intrycket från några utlandsresor att folk som lämnat vårt land kanske först därefter förstått att uppskatta det som inträffat i vårt politiska liv under senare tid. Jag skulle här kunna åberopa mycket framstående representanter för näringslivet, vilka på den punkten ändrat uppfattning sedan de lämnat Sverige. Jag skall inte här ge några exempel men är beredd att göra det om så skulle behövas.

Jag är däremot helt överens med utrikesministern i hans uttalande till den utredning som nu arbetar, då han säger att kretsen av svenskar som flyttat till utlandet men som med hänsyn till arten av den verksamhet de utövar utomlands kan antas komma att återflytta till Sverige inom en inte alltför avlägsen framtid eller vilkas samhörighet med Sverige eljest är mera tydligt uttalad bör ges ökad möjlighet att utöva rösträtt i vårt land. Därom pågår nu en utredning. Till denna kategori svenskar hör anställda i svenska företag och vid internationella organisationer. Det synes rimligt att de beredes möjlighet att utöva rösträtt vid de svenska valen. På den punkten är vi helt överens med reservanterna. Men jag vill heller inte gå längre.

I konstitutionsutskottets utlåtande redovisas några av konsekvenserna om riksdagen antar den av reservanterna som provisorium föreslagna lagstiftningen, ett hastverk med den mest torftiga motivering som någonsin presterats för

ett lagförslag på detta område, där som ett oeftergivligt krav alltid ställts att garantier skapas för valsäkerheten. Här brister förslaget ur flera synpunkter, såsom framgår av utskottsutlåtandet. Här vill jag gärna citera herr Heckschers lilla skrift »Trygga folkstyret», vari det heter: »I vårt komplicerade samhälle är noggrannhet och omsorg alltför viktiga för att vi skall ha råd med några hastverk.» Jag vill nog beteckna det förslag till lagstiftning som föreligger som ett hastverk. Av någon anledning synes inte herr Heckschers partikamrater i konstitutionsutskottet dela hans åsikt om lagstiftningen, åtminstone inte på denna punkt.

Man kan naturligtvis beklaga att någon tillfredsställande teknisk lösning ännu inte sett dagens ljus, men som framgått av de tidigare anförandena har statsmakterna inte varit överksamma. 1955 års valutredning har lagt fram ett förslag, som har ihjälkritisierats av remissinstanserna; det vill jag påstå i motsats till herr von Friesen. Det är fullt i sin ordning att justitieministern har ansett det nödvändigt att utreda frågan innan han lägger fram ett förslag. I januari i fjol tillsattes en utredning med uppgift att undersöka möjligheterna att vidga utlandssvenskarnas rösträtt genom att man i större utsträckning skulle ta upp dem i folkbokföringen. Denna utredning är ännu inte slutförd. Om resultatet av den är det omöjligt att uttala sig. Först sedan den är slutförd kan vi bedöma saken. Det är ju vanligt att riksdagen avvaktar en pågående utredning innan den fattar beslut i en fråga.

Jag säger detta trots att herr Heckscher i den nyss citerade skriften sagt att detta kan betecknas som de obotfärdigas förhinder. Han har ju i samma skrift givit uttryck åt den meningen, att om riksdagen och dess partier skall vara i stånd att fullgöra sina kontrollfunktioner måste de också ha rättighet, möjlighet, skyldighet och tillräcklig tid

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

att tillkalla experter för granskning av föreliggande förslag innan dessa slutbehandlas. Det är väl då meningen att man skall ta råd av dessa experter. Konstitutionsutskottet har haft ingående föredragningar av experter på detta område. Vi har skickat ut förslaget på remiss, och det går ingalunda att av remissvaren utläsa att denna provisoriska lagstiftning skulle vara på något sätt tillfredsställande. Ingen av experterna som framträtt inför konstitutionsutskottet har förordat den föreslagna lösningen av problemet. Detta har också herr von Friesen i sitt anförande vitsordat.

Jag skall avstå från att ingå på alla de svårigheter som myndigheterna kan komma att ställas inför, därest reservanternas förslag skulle antas av riksdagen; det blir nu inte antaget, eftersom första kammaren redan har avslagit det. Man skulle allvarligt försvåra det valadministrativa arbetet, och stora risker skulle föreligga för överklaganden.

På en punkt har reservanternas inte velat jämställa utlandssvenskarna med övriga svenskar. De vill nämligen inte göra det möjligt för dem att besvära sig, exempelvis om de inte blir upptagna i folkbokföringen. Detta är en detalj som jag emellertid kan återkomma till om så skulle behövas. Det föreligger uppenbara risker för valfusk om lagstiftningen skulle få den utformning som här föreslås. Det mest betänkliga är de risker som föreligger för överklaganden och därav föranledda omval.

Jag skall inte ytterligare förlänga debatten utan ber med det anförda att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Jag lyssnade med viss spänning på herr Adamssons anförande, ty det är ju så att man på socialdemokratiskt håll har varit anmärkningsvärt uppfinningsrik när det gällt att hitta på ständigt nya skäl för att

inte ge utlandssvenskarna den rösträtt som enligt grundlagen tillkommer dem. Jag fann att herr Adamssons fantasi uppenbarligen var tillräcklig för att han skulle kunna komma med ett nytt argument, vilket nästan var en prestation. Det nya argumentet var att det skulle vara »ett hastverk» om vi nu beslöt om rösträtt för utlandssvenskarna.

Herr talman! Detta är intressant. Vi har fått lära oss att det skulle vara bristande permanens i regeringsinnehavet om man skulle tänka sig att ett parti som suttit vid regeringsmakten i trettio två år skulle behöva lämna den. Trettio två år är alltså en alltför kort tid för ett regeringsbyte! Nu har den här frågan varit under behandling sedan 1929. Därmed är vi alltså uppe i trettiofem år. Att lösa en fråga på så kort tid som trettiofem år menar herr Adamsson tydligen skulle vara ett hastverk. Det var det nya argumentet. I övrigt är det bara gamla argument som han för fram.

Men jag skall gärna erkänna att vi på en punkt befinner oss i en besvärlig situation. Vi är vid året riksdag sent ute när det gäller 1964 års val. Jag skall utan vidare erkänna att det kommer att bli jäktigt för myndigheterna att verkställa ett beslut om rösträtt för utlandssvenskarna som fattas nu. Det kommer också att bli svårt för utlandssvenskarna att hinna utnyttja rösträtten. Hade jag vetat förut vad jag vet i dag, skulle förslaget ha väckts i januari 1963 och inte 1964.

Men vad var anledningen till att vi inte väckte någon motion i januari 1963? Jo, herr talman, vi trodde i vår barnsliga oskuld att regeringen och utskottsmajoriteten tänkte hålla ord. Vi väntade att det skulle komma ett förslag senast i höstas. Med hänsyn till tidigare uttalanden hade vi skäl att vänta det.

Om jag nu bortser från behandlingen av frågan vid de tillfällen som ligger mer än tio år tillbaka i tiden, vill jag

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

erinna om att när 1955 års valutredning förstärktes, förklarade chefen för justitiedepartementet i statsrådsprotokollet den 29 augusti 1958, att det var angeläget att frågan *snarast* bringades till en lösning. Det var motioner väckta vid 1958 års B-riksdag i denna fråga, och konstitutionsutskottet åberopade detta uttalande av justitieministern som skäl för att avstyrka motionerna. Men 1960 var fortfarande ingenting färdigt. Då väcktes nya motioner, och i ett utlåtande det året yttrade konstitutionsutskottet, att det enligt utskottets mening hade varit önskvärt att frågan bringats till sin lösning redan med avseende på 1960 års andrakammarval. Men det var alltså inte möjligt. I oktober 1961 sade chefen för justitiedepartementet i ett interpellationssvar i första kammaren, att det var sannolikt att proposition skulle framläggas vid 1961 års höstsession, så att nya bestämmelser skulle kunna tillämpas vid 1962 års kommunalval. Sedan visade det sig att man var rätt överens om att nya bestämmelser inte skulle tillämpas vid kommunalval. Då var det begripligt att man inte tog upp frågan före 1962 års kommunalval. Det hände fortfarande ingenting, men i november 1961 svarade chefen för justitiedepartementet på en annan interpellation och framhöll att förslag torde framläggas i så god tid att nya bestämmelser skulle kunna tillämpas vid 1964 års andrakammarval.

Mot bakgrunden av dessa upprepade uttalanden av både den nuvarande och den förutvarande chefen för justitiedepartementet hade vi i januari 1963, under den allmänna motionstiden, all anledning förmoda att regeringen skulle sörja för att frågan blev behandlad i så god tid att nya bestämmelser skulle kunna tillämpas vid 1964 års riksdagsmannaval. Därför väckte vi ingen motion i januari 1963. I november 1963 lämnade chefen för justitiedepartementet ett interpellationssvar, vari han meddelade att saken ytterligare hade ställts

på framtiden. Han hade tillkallat en ny utredningsman i januari 1963.

Jag vet inte, herr talman, om vi begick ett fel. Jag skulle egentligen vilja be herr talmannen yttra sig på den punkten, men sådant brukar ju inte förekomma i kammaren. Man skulle naturligtvis kunna hävda att statsrådets interpellationssvar var en under riksdagen inträffad händelse och att man med anledning därav hade rätt att väcka en motion i november — efter statsrådets interpellationssvar. Men jag vet att riksdagens talmän sedan urminnes tider varit mycket ovilliga att ta upp motioner föranledda av under riksdagen inträffad händelse. Vi hade sålunda inte stora förhoppningar att det skulle lyckas. Ett interpellationssvar — låt vara från ett så framstående statsråd! — är kanske inte en så stor händelse att det skulle kunna föranleda motionsrätt. Därför hade vi inte möjlighet att ta upp frågan förrän i januari 1964.

Nu säger man: Ja, men det sitter ju en utredning. Det är riktigt, herr talman. Det tillsattes en utredning 1955. Den framlade ett betänkande — riksdagen väntade tålmodigt på den saken — valutredningens betänkande. Med utgångspunkt från remissbehandlingen av detta tillsatte man en ny utredning i januari 1963. Jag vill inte här gå in på frågan huruvida remissinstansernas kritik var tillräcklig för att motivera ny utredning. Vi har kanske olika uppfattning om den saken. Men sätter man till en ny utredning i januari 1963 och vill ha något gjort, är det också fullt möjligt att se till att få förslag från utredningsmannen i så god tid, att saken kan läggas fram så att man får ett beslut om bestämmelser som kan tillämpas vid 1964 års andrakammarval. I verkligheten var det enligt uppgift så, att utredningsmannen började sitt egentliga arbete först i september 1963.

Man skall aldrig misstänkliggöra folks motiv. Jag skall inte heller göra det i detta fall. Därför uttrycker jag mig för-

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

siktigt. Jag vill bara att statsrådet skulle ge ett bevis för att han inte avsiktligt sökt förhålla ärendet så att det inte skulle kunna behandlas i tid och nya bestämmelser kunna tillämpas vid 1964 års andrakammarval. Det är mycket svårt att se att det inte är på det viset, men jag hoppas att statsrådet kan lämna en tillfredsställande förklaring. Det är alltid obehagligt att behöva gå omkring med misstankar mot folk.

Utskottsmajoritetens — den med lottens hjälp uppkomna utskottsmajoritetens — argument om valsäkerheten är utomordentligt betydelsefullt. Men valsäkerheten innefattar två moment. Det första är ett negativt moment. Valsäkerheten innebär att man såvitt möjligt skall sörja för att det inte förekommer någon obehörig röstning. Men, herr talman, valsäkerheten innefattar också ett positivt moment, nämligen att man såvitt möjligt skall ha garantier för att ingen obehörigen utesluts från sin rösträtt. Jag skulle vilja göra gällande, att det positiva momentet i valsäkerheten — att ingen obehörigen utesluts från sin rösträtt — är precis lika viktigt om inte viktigare än det negativa momentet, att ingen skall få tillfälle att obehörigen rösta.

Här talas om riskerna med detta förslag. Utskottsmajoriteten uttalar sig på sådant sätt, att man kunde tro att det med nuvarande bestämmelser och när det gäller svenska medborgare fanns absolut säkerhet för att det aldrig kan förekomma någon obehörig röstning. Och detta säger man efter att nyligen ha infört röstkortet som obestriddligen innefattar mycket stora risker för obehörigt röstande. Om någon i ett stort samhälle vill rösta obehörigt kan han också göra det. Jag vill inte påstå att det förekommer; jag vill endast konstatera att det i stora samhällen inte skulle erbjuda särskilt stora svårigheter för personer att rösta mer än en gång, om de kunde få tag i andras röstkort. Det råder alltså en viss osäkerhet. Jag tror

inte att den är så stor, att man har anledning att avskaffa systemet med röstkort, men den utgör en av de osäkerhetspunkter som nästan alltid måste finnas i en lagstiftning. Vad jag skulle vilja att utskottsmajoriteten bevisar för mig är, att riskerna för obehörig röstning är större beträffande utlandssvenskar än vad de är beträffande obehörigt begagnande av röstkort. För min del tror jag att risken är oändligt mycket större för valfusk genom obehörigt begagnade röstkort än för valfusk i detta sammanhang.

Men, herr talman, hur förhåller det sig med själva underlaget för denna ståndpunkt? Underlaget är bestämmelsen i 16 § riksdagsordningen, och vi får väl ändå inte bortse ifrån vad det står där, nämligen: »Valrätt tillkommer en var man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguetå års ålder.» Det står inte att det skall *ordnas* så att de får valrätt. De *har* valrätt. Grundlagen bestämmer att valrätt tillkommer dem. Om grundlagarna skall betyda något, måste den allmänna lagen, i detta fall vallagen, ge tillämpningsbestämmelser till den regel som finns i grundlagen. Jag vet inte om utskottsmajoriteten vill förneka, att utlandssvenskarna är svenska undersåtar eller att de är män och kvinnor, om den vill göra gällande, att de är något slags neutra och därför inte faller in under grundlagens bestämmelser. Såvitt jag kan finna finns här en klar och otvetydig grundlagsbestämmelse, och regeringen och riksdagen måste se till att man kommer så nära som möjligt en tillämpning av denna bestämmelse och inte utesluter de kanske 100 000 rösterberättigade väljare som finns i utlandet.

Valutredningens förslag har kritiserats, och kanske på en eller annan punkt med rätta. Vad vi har föreslagit är emellertid en provisorisk lagstiftning. Vi har menat att i avvaktan på den utredning som nu pågår — och som statsrådet har

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

alla möjligheter att påskynda om han är intresserad av den saken — skall vi ha en provisorisk lagstiftning som kanske inte skulle behöva gälla mer än under 1964, om utredningen går fort nog, men i sämsta fall över två riksdagsval. I denna provisoriska lag skulle man följa det förslag som framlagts av en utredning som arbetat under lång tid, vilket förslag bl. a. tillstyrks av statistiska centralbyrån såsom en tillfredsställande provisorisk lagstiftning. Är det verkligen så förskräckligt mycket att begära, att man skall tillämpa bestämmelserna i grundlagarna genom provisorisk lagstiftning grundad på ett förslag, som i sin tur grundar sig på långvarigt utredningsarbete, i avvaktan på att man kan få fram ett ännu bättre förslag?

Jag skall inte gå in på de särskilda punkter som här har nämnts och som har nämnts under föredragningar. Det har bl. a. sagts, att det kunde hända att någon blivit omyndigförklarad i utlandet utan att man fått veta det här hemma. Den utredningsman som statsrådet har satt till talar om att den omständigheten, att i Sverige födda personer utomlands ofta ändrar stavning på sina namn, skulle kunna medföra särskilda svårigheter. Det är argument av den typen man begagnar.

I den bokkatalog som kom ut för den stora bokrealisationen i höstas fanns en liten skrift nämnd. Det var den äldsta av de skrifter som nämndes. Den hette »Bevis att Napoleon aldrig har existerat». När jag hörde argumenten mot utlandssvenskarnas rösträtt kom jag osökt att tänka på den boktiteln. Med den sorts argument man här begagnar kan man bevisa praktiskt taget vad som helst. Med samma argumentation kommer man utan vidare till slutsatsen, att all taxering till skatt är fullständig orimlig. Det är vansinnigt att ens tänka på något sådant som att taxera till skatt. Det kan inte vara absolut säkert att alla de uppgifter som taxeringsnämnderna

rör sig med är till alla delar riktiga. Det kan möjligen uppkomma något fel där, och eftersom man tydligen vill ha fullständig perfektion och säkerhet på alla områden måste man upphöra att taxera folk till skatt. Det är enda sättet att nå den säkerhet, den fullkomlighet som samhället gör anspråk på.

Herr talman! Det kanske finns argument mot detta förslag, men vi har ännu inte fått höra dem. Jag väntar därför med stor spänning på vad statsrådet kan ha att säga i sitt kommande anförande. Kanske kommer det en ljusglimt från ovan, från överheten, som visar att det finns skäl mot detta förslag. Om det inte finns bättre argument än de man nu har åberopat, så är det uppriktigt sagt lika bra att låta bli att argumentera och att i stället göra som den socialdemokratiska majoriteten i Kalmar läns landsting som voterade utan att argumentera för sin ståndpunkt. De som tillhörde denna majoritet vägrade att gå in i en debatt, förmodligen därför att deras argument var så dåliga att de inte kunde presenteras. Jag tycker att det skulle vara mera renhårigt att göra det än att tillgripa den metod som man använt här.

I konstitutionsutskottets utlåtande står på s. 13, att den provisoriska lagstiftningen eventuellt skulle kunna vålla oreda i det valadministrativa arbetet. Kanske är det oreda i regeringspartiets valarbete som man skulle uppnå, om förslaget godkändes. Men jag kan förstå att varken statsrådet eller utskottsmajoriteten vill anförä det argumentet i riksdagen.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Även om det skulle vara mycket frestande att efter vad som sagts här i kväll anlägga några principiella synpunkter på frågan, anser jag inte att jag i det läge frågan har i dag har anledning att göra det. Det skulle ha varit särskilt frestande därför att herr von

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

Friesen i uppenbar motsättning mot sina partivänner i första kammaren tydligen solidariserat sig med skatteflyktingarna.

Denna fråga är ju under utredning, och vi kan väl vänta med den principiella debatten tills den utredningen är klar. Det har ju inte från socialdemokratiskt håll sagts, att utlandssvenskarna icke skall ha rösträtt utan frågan gäller *hur* en sådan rösträtt skall ordnas.

Det bör stå klart för alla att jag ser mycket allvarligt på denna lagstiftningsfråga. Jag har tillsammans med mina experter — landets främsta på området — använt åtskillig tid för att finna en lösning, men våra ansträngningar har hittills varit förgäves. De förslag som hittills har framkommit har alla varit behäftade med sådana brister i tekniskt hänseende, att de omöjligt kan genomföras.

Herr Heckscher beklagade att han inte hade motionerat redan i januari i fjol. Anledningen till denna underlåtenhet skulle ha varit att han då inte kunde veta att det inte skulle framläggas något förslag i frågan. Men, herr Heckscher, jag var mycket angelägen om att tillsätta utredningen innan riksdagen började, och direktiven publicerades i god tid innan motionstiden utgick. Herr Heckscher hade sålunda möjlighet att motionera.

Vidare säger herr Heckscher, att man kanske kunde ha väntat ett förslag i frågan till höstriksdagen. Hur skall man, då ett utredningsbetänkande, vilket skall remitteras, inte föreligger ens den 15 oktober, kunna få fram ett lagförslag till riksdagen med tanke på den noggrannhet som riksdagen fordrar att vi iakttar vid utarbetande av våra propositioner? Nej, herr Heckscher, det är kanske herr Heckscher som har gjort sig skyldig till underlåtenhetssynd i detta sammanhang.

Vad beträffar medhjälpare åt den pågående utredningen så är det inte brukligt att enmansutredningar omedelbart

får en sekreterare. Först penetreras hur materialet skall läggas upp, sedan förser man en sådan utredning med experter. När utredaren ville ha en sekreterare fick han det.

Här har herr Heckscher, professor i statskunskap, begärt att jag skall bevisa att jag inte haft någon ond avsikt i detta ärende. Ärade kammarledamöter! Tror herr professorn i statskunskap att vi lever på häxprocessernas tid, då det inte var åklagaren som skulle bevisa sitt påstående utan bevisbördan ålåg de anklagade. Om herr Heckscher inte vet det förut skall jag be att få upplysa herr Heckscher om att vi lever i en rättsstat. Herr Heckscher får vara vänlig att bevisa sitt påstående eller ta tillbaka det.

Det är klart konstaterat, att det senaste utredningsförslaget skulle ha medfört vissa ur valsäkerhetssynpunkt mycket betänkliga konsekvenser. Jag skall vid denna sena timme inte upprepa vari dessa konsekvenser består. Jag har gjort det i ett interpellationssvar, och de är angivna i direktiven för den pågående utredningen. De förslag, som motionsledes framförts till årets riksdag och som behandlas i konstitutionsutskottets betänkande, är i än högre grad bristfälliga i tekniskt hänseende.

Som konstitutionsutskottet framhåller har det alltid varit — och måste alltid vara — ett oeftergivligt krav på en lagstiftning av vallagskaraktär, att garantier skapas för valsäkerheten.

Jag började mitt anförande med att säga, att jag ser mycket allvarligt på denna lagstiftningsfråga, men, herr talmän, jag ser med minst lika stort allvar på det förhållandet, att halva antalet ledamöter i konstitutionsutskottet — vårt grundlagsvårdande utskott, som tillika har att behandla frågor om vallagstiftning — har kunnat ta på sitt ansvar att i den föreliggande reservationen framföra ett i allra högsta grad bristfälligt förslag till lagstiftning i denna fråga.

I sin allmänna motivering för reser-

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

vanterna undan de konstaterade bris-
terna med att helt enkelt säga, att bety-
delsen av dessa anmärkningar synes
dem ha överdrivits. Jag kunde inte tro
att man just på detta viktiga lagstift-
ningsområde kunde förfara så lättsin-
nigt.

Och, herr talman, när man kommer
till reservanternas »specialmotivering»
till de särskilda lagbestämmelserna,
måste man bli ännu mera häpen. Då
kanske ens allvar viker, ty det är näs-
tan skrattretande för den som något har
sysslat med lagstiftningsfrågor att se
hur reservanterna här betar sig. Efter att
ha uttalat att lagstiftningen bör begrän-
sas till dem som något av de senaste 10
åren har varit mantalsskrivna här i ri-
ket säger reservanterna endast följande:
»I övrigt synes det till motionerna
I: 3 och II: 2 fogade lagförslaget väl
ägnat att läggas till grund för en provi-
sorisk lagstiftning med vissa av hänsyn
till de inhämtade remissyttrandena samt
valutredningens överväganden föran-
ledda smärre jämkningar och tillägg.»

Herr talman! Det är hela den s. k. spe-
cialmotiveringen till detta lagförslag.
Jag ber att särskilt få understryka slut-
tet av den: »vissa av hänsyn till de in-
hämtade remissyttrandena samt valut-
redningens övervägande föranledda
smärre jämkningar och tillägg». Har
kammarens ärade ledamöter någonsin
varit med om en så knapphändig mo-
tivering till en proposition eller ett ut-
skottsutlåtande? Man talar i sin brådska
inte ens om vilka ändringar och tillägg
som man har gjort eller motiverar när-
mare varför man gjort dem.

Det är inte bara vissa smärre jämk-
ningar och tillägg i förhållande till lag-
förslagen i motionerna som reservan-
terna föreslår; det förstår man redan vid
en hastig blick på radantalet i försla-
gen på s. 1 och 2 och s. 15 och 16 i
konstitutionsutskottets utlåtande. Det
ena omfattar 44 rader och den andra 62.
»Smärre» betyder alltså ungefär 50 pro-
cent.

Jag vill påstå att det är omöjligt för
den, som inte ingående har sysslat med
frågan och som inte har tillgång till val-
utredningens betänkande och remiss-
yttrandena över det utan får ta del av
materialet först i det tryckta utskotts-
utlåtandet, att hinna ta reda på vad re-
servanterna menar med att vissa »smär-
re» ändringar i motionsförslagen har
gjorts. De har i sin iver inte ens haft
tid att låta göra en sammanställning av
remissyttrandena över motionerna, utan
dessa är endast i klump fogade vid ut-
låtandet.

När i modern tid under fredliga för-
hållanden har man föreslagit att Sveri-
ges riksdag skulle lagstifta på så lösa
boliner? Skulle regeringen tillåtas att
för riksdagen framlägga propositioner
rörande allvarligt syftande lagförslag
med sådana arbetsmetoder? Jag för min
del tror att inte en enda av kammarens
ledamöter skulle önska det.

Herr talman! Jag skall avsluta mitt
anförande med att beröra ytterligare en
sida av reservanternas förslag, som i den
delen överensstämmer med den av her-
rar Heckscher och Ohlin undertecknade
motionen. Det gäller övergångsbestäm-
melserna, enligt vilka lagförslaget skulle
tillämpas redan vid årets andrakam-
marval. Reservanterna säger att enligt
deras mening har av remissyttrandena
frångått att några hinder inte möter att
redan vid årets andrakammarval till-
lämpa deras förslag. Jag tillåter mig att
ha en helt annan uppfattning både när
det gäller tolkningen av remissyttran-
dena, som ju är omgärdade av idel för-
behåll när de inte är direkt avstyrkan-
de, och beträffande de praktiska möj-
ligheterna att hinna genomföra försla-
get. Den tid som enligt reservanternas
förslag har tillmätts för myndigheternas
handläggning av inkomna anmälningar
är alldeles för kort, även om reservan-
terna i förhållande till motionärerna
har förlängt den med tio dagar. Men
därigenom har man i motsvarande grad
förkortat tiden för utarbetandet av alla

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

de administrativa föreskrifter, innefattande också erforderliga blanketter och formulär, om vilka reservanterna så troskyldigt förklarar, att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda dessa föreskrifter. Jag kan kort och gott säga, att det i praktiken är omöjligt att hinna trycka och sprida blanketter och formulär över hela världen i så god tid, att ett genomförande av det i högsta grad bristfälliga förslaget skulle ha någon mening för årets val.

En annan lagteknisk omöjlighet i den för reservationen och den nyssnämnda motionen gemensamma övergångsbestämmelsen är att lagen skulle gälla intill utgången av år 1968. Får jag fråga motionärerna och reservanterna, vad som händer om några nya bestämmelser inte dessförinnan har antagits. Det kan ju tänkas att kamrarna stannar i olika beslut när nya bestämmelser föreslås. Då skulle vi, såvitt jag förstår, komma att sakna alla bestämmelser om vilka personer som skall upptas i röstlängd. En sådan lagstiftningsteknik strider enligt min mening mot grundlagen. Jag vill uppmana reservanterna att noga läsa § 16 i riksdagsordningen och då inte bara — såsom vanligen sker och såsom herr Heckscher nyss gjorde — de båda första styckena i paragrafen utan också det tredje stycket. Och till detta skulle jag slutligen vilja lägga en särskild uppmaning till herr Heckscher att noga begrunda både detta stycke i § 16 och kanske den motivering därför, som anfördes i 1907 års proposition i ämnet, också när han talar om utlandssvenskarnas rösträtt.

Herr von SYDOW (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Adamsson påtalade — jag har också läst det — att en hel rad andra länder inte har lyckats eller brytt sig om att lösa detta problem. Endast Frankrike är ett exempel på att det har gjorts. Jag tycker inte att detta är något skäl för att vi inte skulle lösa problemet. Vi brukar ofta

eljest berömma oss av att vi är ett föregångsland, inte minst i sociala frågor. Otvivelaktigt har vi varit ett föregångsland i en mångfald fall, och det kan vi väl vara också i detta sammanhang.

Herr Adamsson framhåller att socialdemokraterna inte saknar intresse för att lösa detta problem, och statsrådet Kling säger: »Vi har aldrig sagt att vi icke vill att utlandssvenskarna skall ha rösträtt. Det är bara fråga om *hur* det skall ske. Man måste avvakta pågående utredning.»

Känns detta argument igen? Skall vi verkligen svara utlandssvenskarna: »Vi har hållit på att utreda i över 30 år, så ni kan gott vänta litet till?» Skall vi svara dem: »Det finns risker för att herrskapet kommer att valfuska?» Är det verkligen det svar som i morgon i press och i radio skall skickas ut till våra utlandssvenskar? Tycker kammaren att det är den vänliga hälsning från Sveriges lagstiftande församling som utlandssvenskarna har gjort sig förtjänta av?

»Vi lever i en rättsstat», sade statsrådet Kling. Vi är lyckliga och stolta över det, men med det följer väl också att vi icke i längden kan tolerera, att en så betydande grupp av medborgare som dessa utlandssvenskar skall röna en i förhållande till andra grupper diskriminerande behandling.

Vad jag finner så beklämmande i denna angelägenhet är att regeringen inte — det kan vara en anmärkning som går långt bakom den nuvarande justitieministerns tid — av sig själv, utan att ständigt och jämt ha påmint genom motioner och interpellationer och på andra sätt, har tagit initiativ till att undanröja den fula fläck på vår medborgarrätt som utlandssvenskarnas obefintliga rösträtt innebär.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag anförde detta, herr von Sydow, bara som bevis för att frågan är svårlöst. Jag har ingalunda sagt

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

att vi inte skall söka lösa problemet därför att inte andra länder har lyckats med det. Jag ville bara belysa de svårigheter som råder härvidlag.

Till herr Heckscher vill jag säga, att har han under 35 års tid gått och tänkt på denna fråga, som det syntes framgå av hans redogörelse, så tycker jag — även om inte högerpartiet har fått de experter till sitt förfogande som herr Heckscher gärna vill se att partiet får, om jag har läst hans skrift »Trygga folkstyret» rätt — att det skulle vara möjligt för en professor i statskunskap att prestera ett förslag till en lösning som inte ser ut som ett hastverk. Det var nämligen reservanternas förslag jag karakteriserade som ett hastverk. Jag skall gärna ändra beteckning och säga att det är ett missfoster, om herr Heckscher tycker att den beteckningen är riktigare.

Herr Heckscher menade att det kan förekomma valfusk när det gäller röstkortet och gjorde jämförelser med utlandssvenskarnas rösträtt. Herr Heckscher vågade inte påstå att det har förekommit valfusk med röstkort. Nej, herr Heckscher, förekommer det i sådana fall valfusk, kan det bestraffas enligt svensk lag, men vad kan man göra med en utlandssvensk som begår valfusk? Ingenting. Utlandssvenskarna kan helt enkelt använda valfusk som en metod utan att det finns någon möjlighet för de svenska myndigheterna att komma åt detta.

Jag trodde verkligen att en professor i statskunskap skulle ha klart för sig, att det härvidlag föreligger en grundläggande skillnad och att det därför inte är så lätt att lösa frågan om utlandssvenskarnas rösträtt som man nu försöker göra gällande.

Såvitt jag förstår tjänar det inte mycket till att ytterligare argumentera i denna sak. Redan vid riksdagens början fick vi ju klart för oss, i varje fall genom uttalanden från högerhåll, att frågan om utlandssvenskarnas rösträtt

skulle föras ut i valrörelsen. Det är väl då inte något annat att göra än att upplysa svenska folket om vilket missfoster till förslag som framlagts och att det ingalunda förhåller sig så, att man på socialdemokratiskt håll inte vill lösa frågan, utan att det väsentliga är att det ännu inte presenterats någon tekniskt tillfredsställande lösning.

Herr HECKSCHER (h) kort gemmäle:

Herr talman! I anledning av vad herr Adamsson sagt vill jag bara påpeka, att om ett brott begås av en svensk medborgare utomlands, finns det inte något som helst hinder för att detta brott göres straffbart enligt svensk lag. Jag tycker att statsrådet och chefen för justitiedepartementet, som ju ligger bakom piratradiolagstiftningen, inte borde vara alldeles omedveten om detta förhållande.

Herr Heckscher har ju inte heller påstått att det förekommer valfusk med röstkortet, säger herr Adamsson. Nej, det har jag inte gjort. Men jag tror att den verkliga anledningen till att det inte förekommer fusk med röstkortet är att människorna här i landet är alltför hederliga för att begå valfusk, och jag är övertygad om att utlandssvenskarna också är tillräckligt hederliga för att inte göra det.

Statsrådet Kling var mycket angelägen om att vi skulle ha klart för oss vad som står i tredje stycket av § 16 i riksdagsordningen. Men han läste inte själv upp detta stycke, och därför får jag väl lov att utnyttja min förlängda repliktid till att göra det: »Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämt, valrätten grundas på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.»

»Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd» — det är alltså vad som står i detta stycke. Men statsrådet vill väl ändå inte göra gällande, att bestämmel-

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

serna i vallagen om röstlängdens utformning skulle ha större giltighet än bestämmelserna i grundlagen om vem som har rösträtt?

Statsrådet ironiserar över att reservanterna inte utarbetat någon specialmotivering i lagförslaget. Men för det första finns det specialmotivering i det betänkande som avgivits av valutredningen, och för det andra har vi ju ibland fått regeringsförslag, också om lagändringar, vilka tillkommit mycket kvickt. Häromdagen fattade riksdagen beslut om en ändring av skattelagstiftningen, vilken kostar svenska folket 500 miljoner kronor, och den saken har gått betydligt fortare än vad som i detta fall skulle bli förhållandet ens om man biföll motionen.

Vidare frågar statsrådet: »Vad skall vi göra, om det år 1968 inte finns några nya bestämmelser?» Ja, jag har inte i mina vildaste drömmar kunnat föreställa mig, att statsrådet skulle komma med ett sådant argument som att saken inte skulle vara klar ens till år 1968.

Statsrådet säger att han använt åtskillig tid för att söka finna en lösning av frågan och att jag borde ha kunnat motionera därom betydligt tidigare, eftersom utredningsmannen tillsattes redan i januari 1963. Eftersom förslaget inte förelåg den 15 oktober, visste man redan då att det inte skulle komma. Ja, herr talman, det visste man då. Men herr statsrådet vet väl också, att det inte finns någon allmän motionsrätt den 15 oktober? Skall man väcka en motion, skall det vara i januari. Men då hyste jag ändå förhoppningen att det nya utredningsförslaget skulle komma i tid till 1964 års val — som statsrådet lovat.

Statsrådet säger, att här är det åklagaren som skall bevisa sina anklagelser och inte tvärtom. Det gläder mig att herr statsrådet upptäckt att han för en gångs skull sitter på de anklagades bänk. Men det är ett mycket starkt bevis att utredningen inte kom i gång

förrän i september 1963. Det är inte brukligt, säger statsrådet, att enmansutredningar förses med sekreterare. Detta bruk var för mig en nyhet. Men jag tycker inte det är allvarligare än att man kan ändra på det bruket, om man därigenom kan se till att grundlagen blir tillämpad.

Statsrådet, som är så angelägen om att anklagelser skall bevisas, kanske skulle vilja bevisa sin anklagelse om skatteflykt. Här får vi höra av utrikesministern i hans tal på nyåret till utlandssvenskarna, att den internationella insats utlandssvenskarna gör i dag är en del av vår egen utveckling och hjälper oss här hemma att känna samband med länderna runt om i världen. Men av statsråden Kling och Sträng får vi höra, att utlandssvenskarna är skatteflyktingar som inte är värda några medborgerliga rättigheter. Det argumentet måste i varje fall komma bort, om statsrådet någon gång skall kunna lägga fram förslag om rösträtt för utlandssvenskar. Falskdeklaranter i Sverige har rösträtt. Varför skall då utlandssvenskarna vara berövade rösträtt av den anledningen, att möjligen någon av dem flyttat utomlands för att han skulle få litet mindre skatt än här hemma?

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är mycket enkelt för justitieministern att rikta en rad anmärkningar mot reservanter och motionärer i denna fråga. Men det är inte vårt fel utan regeringens fel, att det inte finns möjligheter att nu få en definitiv lösning. Det är inte vi som har hand om resurserna i kanslihuset. Jag skall inte diskutera svårigheterna, men det är inte vi som har detta problem utan regeringen.

Jag vill inte alls misstänkliggöra justitieministerns avsikter. Men samtidigt vill jag säga, att även om jag inte har lika lång erfarenhet i kanslihuset som justitieministern, fick jag ändå under

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

mina år där det intrycket, att det tog mycket kort tid med de skickliga människor man hade till hjälp att få fram någonting som kunde te sig tekniskt svårt att ordna. Jag kan inte fatta att det två år efter det valrättskommittén blivit färdig skall vara omöjligt med all den expertis vi har i landet, att få fram en definitiv lösning av problemet.

Vad är att föredra i denna situation? Skall man ta en provisorisk lag, som möjligen kan innehålla någon svaghet men som ändå uppfyller grundlagens föreskrift, eller skall man fortsätta att vägra att ge en stor grupp svenskar vad de har rätt till enligt grundlagen? Det är väl inte vallagen som skall stå över grundlagen, utan vallagen skall anpassa sig till principen i våra grundlagar.

Jag kan inte hjälpa att jag tycker att detta är en fråga av alldeles speciell karaktär. Det gäller här en grundläggande medborgerlig rättighet, och jag har svårt att föreställa mig att en fråga av den karaktären skall utredas under så många år som här skett. Man kan nog på goda grunder säga, att det borde ha funnits möjligheter att i dag få en definitiv lösning av problemet. I det läge vi nu har återstår ingenting annat än att ta ett provisorium, om vi vill göra någonting.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var med utomordentlig förvåning jag fick höra justitieministern framslunga den insinuationen mot mig, att jag i mitt anförande skulle ha försvarat skatteflyktingar. Jag har över huvud taget inte gjort någon värdering av dessa skatteschweizare — det har jag inte haft någon anledning till.

Vad jag yttrade i polemik mot finansministern var, att det är ganska orimligt att resonera som han gör och utsluta just denna grupp från rösträtt,

samtidigt som man medger rösträtt inom landet åt allsköns skumma individer, förbrytare, falsdeklaranter och en hel del andra personer med tvivelaktigt förflutet. Skall det behövas en deklaration om skatteschweizare, är jag fullt beredd att säga, att jag inte hyser den ringaste respekt för deras motiv och åtgärder. Men det tycker jag inte hör till denna debatt.

Sedan avlossade justitieministern en mycket skarp salva mot utskottsminoriteten och dess förslag till provisorisk lagstiftning. Jag erinrar då ännu en gång kammaren om att det här gäller en provisorisk lag och att den därför måhända är behäftad med vissa svagheter. Orsaken till att vi inte gjort en fullständig redovisning av vad som hänt tidigare är självfallet att vi har ansett det vara onödigt. Vi förutsätter att läsaren av detta dokument känner till valutredningens förslag och en hel del av dokumentationen. Det är ju inte brukligt här i riksdagen att i reservationer åberopa den fullständiga motiveringen för ens yrkande.

Om reservanternas förslag är så dåligt som justitieministern säger, så tycker jag dock att reservanterna är i ganska gott sällskap, ty reservanterna har frågat överståthållarämbetet i Stockholm, och där har man sagt att det går att ordna. Vi har också frågat länsstyrelserna i Stockholms, Jönköpings, Malmöhus och Göteborgs och Bohus län, och av deras utlåtanden framgår att de är av samma mening. Tveksamhet har visserligen rätt hos länsstyrelsen i Kronobergs län, men den tveksamheten är mera betingad av oro för att riksdagen inte skall hinna behandla denna fråga i behörig tid. Det är ju riksdagen som beslutar om det. Ett fullständigt avstyrkande föreligger från länsstyrelsen i Hallands län, men det är också det enda.

Om därför reservanterna här har givit ett dåligt exempel på lagskrivning, kan jag ändå säga att de befinner sig i gott sällskap.

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Det tycks förhålla sig så, att när jag tar till orda från denna talarstol får vi en straffrättsdebatt. Så tycks vara fallet även nu, när herr Heckscher och herr von Friesen har dragit in strafflagsfrågorna. De har bland annat talat om falskdeklarationerna och att man skulle göra det straffbart att utomlands obehörigen verka i val.

Innan jag svarar på det vill jag emellertid uttala min oförställda glädje över att jag misstog mig beträffande herr von Friesens yttrande om skatteflyktingarna. Jag är glad över att han icke solidariserade sig med dem.

Varför anser jag då att vi skall behandla skatteflyktingarna och falskdeklarationerna olika? Ja, falskdeklarationerna lever ju här i Sverige, och vi har nu en gång infört den principen, att brott icke skall medföra vanfrejd — som fallet är t. ex. i Finland — och vederbörande därigenom berövas sin rösträtt. Men vill man då dra ut parallellen i det fallet? Skall vi straffbelägga skatteflykt och träffa utlämningsavtal med andra länder, så att vi får sätta in lagöverträdarna så lång tid som erfordras för att ta lusten till skatteflykt ur dem? Detsamma gäller beträffande herr Heckschers projekt, att vi skulle införa straffbestämmelser för dem som utomlands obehörigen verkar i val.

Jag tror inte att det över huvud taget är tänkbart. Herr Heckscher har ju varit med i Europarådet och känner till den utlämningskonvention som man där arbetat med, men är det verkligen tänkbart att införa så hårda straff inte bara här i Sverige utan också i det utlämnande landet, att man skulle kunna genomföra ett sådant utlämningsförfarande? Vi brukar ju kräva reciprocitet i sådana fall.

Låt mig också inom parentes säga, att jag inte är upphovsman till piratradiolagen, herr Heckscher. Att jag fick handlägga den i Helsingfors berodde

uteslutande på att hela regeringen inte kunde vara där.

Jag återkommer till min kritik av reservanternas specialmotivering. Den är verkligen knapp, herr von Friesen! Den är så knapp, att även en motionär i denna fråga kan ta fel, och han borde ju ändå vara insatt i ärendet. Som jag sade i mitt första anförande är det omöjligt för den som inte är mycket insatt i frågan att av reservationen läsa ut vad det är för ändringar reservanterna har gjort i det s. k. »väl ägnade» förslaget i motionen. En av motionärerna i första kammaren påstod i förmiddagens debatt, att alla mina betänkligheter i tekniskt hänseende föll platt till marken därför att man krävde att vederbörande utlandssvensk skulle förete giltigt pass. Men, ärade kammarledamöter, var i reservanternas lagförslag talas det om pass? Det står i motionen, men reservationen är så skriven, att inte ens motionären kunde läsa ut vad reservanterna menat. Kan då inte jag ha anledning säga att reservationens motivering är bedrövlig?

Sedan kritiserade herr von Friesen mig för att jag sade att remissyttrandena inte var positiva. Men här har vi kammarrättsrådet von Otters yttrande över motionerna. Det är han som är utredningsman. Och jag kan inte finna en positiv rad där. Övriga yttranden är omgärdade av en hel mängd förbehåll. Man säger t. ex. att om konstitutionsutskottet vill ta ansvaret för att vi släpper all kontroll, så går det, även om det blir mycket knappt med tiden. Den tid som man skulle tillmäta Kungl. Maj:t måste sålunda knappas in med 14 dagar.

Det mycket prisade utlåtandet från överståthållarämbetet skall jag också tillåta mig att citera två meningar ur. Man skriver där: »Som även framgår av uppborrdirektörens yttrande kommer kontrollen av förutsättningarna för utövande av rösträtten att vara behäftad med åtskilliga brister. I vissa hänseenden är man hänvisad till att godtaga ve-

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

derbörandes försäkran om att rösträtts-hinder icke föreligger.»

I det också prisade yttrandet från länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län säger man: »Det torde vara uteslutet för länsstyrelsen och lokal skattemyndighet att verkställa några mera ingående undersökningar rörande anmälningar under den korta tid, som står till förfogande för dessa myndigheter.»

Litet längre ned säger man: »Länsstyrelsen finner godtagandet av dylika obestyrkta och ej här i riket kontrollerbara uppgifter icke särskilt tillfredsställande. I detta sammanhang bör erinras om», säger länsstyrelsen, »de stränga föreskrifter och den noggranna kontroll som svenska medborgares behörighet att utöva rösträtt eljest är underkastad.» — »Svårighet kan väntas uppstå att för den aktuella tiden anställa och instruera lämplig extra personal för arbetet», heter det vidare. Men det går kanske, säger länsstyrelsen, »därest förfarandet starkt förenklas».

Och detta skulle vara klart positiva yttranden! Det tycker inte jag att det är.

Vidare sade herr Heckscher att det var ett egendomligt argument jag anfört, att man inte ens skulle kunna lösa frågan till år 1968. Men jag sade inte alls på det sättet. Jag sade, att det kan tänkas att när ett förslag framläggs — till vilken riksdag vet jag inte, det kan bli till 1965, 1966, 1967 eller 1968 års riksdag — så kan kamrarna komma att stanna i olika beslut. Då föreligger inga bestämmelser alls, och det är en lagstiftningsteknik som jag anser grundlagsstridig.

Herr Heckscher återopade återigen § 16 riksdagsordningen. Men herr Heckscher glömde att återopa motiveringen, och jag skall läsa upp den. Jag besväras inte med inledningen utan läser själva den grundläggande meningen: »Vida bättre än den äldre bestämmelsen uttrycker dock det nyare stadgandet de modifikationer i och avvikelser från de uppställda valrättsvillkoren,

som i tillämpningen uppkomma därav, att man ansett sig böra av praktiska skäl göra rätten för den enskilde att avge sin röst beroende av, huruvida han blivit i röstlängden upptagen såsom röstberättigad.»

Det är detta, herr Heckscher, som menas med det inledande stadgandet i tredje stycket i § 16, riksdagsordningen.

Herr Eliasson i Sundborn sade, att jag inte skulle påstå att det var motionärernas och reservanternas fel att det i reservationen framlagda förslaget var bristfälligt. Nej, jag har inte gjort det heller, men jag har förebrått hälften av konstitutionsutskottets ledamöter att de vill medverka till en sådan lagstiftning, och det är en annan sak.

Herr talman! Jag skall inte ytterligare fördjupa mig i denna fråga. En vis man, som levde för omkring 200 år sedan, yttrade en gång, att en nationalekonom kan vara en utmärkt obducent men är en klen kirurg. Tydligt kan man tillämpa detta yttrande också på någon statskunskapare. Jag undrar vad denne vise man skulle ha sagt om han levat i dag och fått uppleva herr Heckscher såsom lagstiftare och grundlagsvårdare.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet och chefen för justitiedepartementet har nu kommit därefter, att han när han inte kan finna några argument i grundlagarna tror att deras motivering kan återopas som gällande lag. Jag tycker nog att detta är att gå något väl långt. Grundlagarna skall i varje särskilt fall tillämpas efter sin ordalydelse, och, kan jag tillägga — vilket jag tror att statsrådet inte kan ha något att invända emot — oberoende av vad någon råkat skriva i motiveringarna.

Men statsrådet säger att han inte vet när riksdagen kan föreläggas något förslag, om det blir 1965, 1966, 1967 eller 1968, och att kamrarna kanske då stannar vid skiljaktiga beslut. Om man

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

vill förhålla denna fråga och inte vill att det skall företagas några åtgärder, kan man självfallet vänta till 1968 och hoppas att det inte blir något beslut då heller. Men om man vill få fram ett beslut, finns det gott om tid fram till 1968. Även om kamrarna första året skulle stanna vid skiljaktiga beslut, vilket är osannolikt, kan man rätta till detta nästföljande år.

Statsrådet gläder sig åt att det inte finns en positiv rad i yttrandet av den särskilda utredningsmannen. Herr talman! Jag tycker att också detta är ett karakteristiskt förhållande. Men det kan kanske tolkas på ett annat sätt än statsrådet menar att kammaren skall göra.

Till slut två saker. Att ingå i polemik i andra kammaren beträffande ett yttrande, som fällts i första kammaren och som vi inte har tillfälle att ta del av på grund av brist på protokoll, anser jag vara en ytterst underlig debatteknik. Jag har visst hört sägas att det yttrats mycket egendomliga saker i första kammaren i dag, men jag väntar med att uttala mig härom till dess att protokollet föreligger.

Men när herr statsrådet till slut uttalar att falksdeklarationerna kan få ha rösträtt, eftersom de döms för ett brott och vi inte har någon vanfnejd som är diskriminerande i detta avseende, men att skatteflyktingarna inte kan få rösträtt därför att vi inte kan komma åt dem genom strafflagen, tycker jag, herr talman, att man vänt upp och ned på resonemanget i en utsträckning, som uppriktigt sagt måste kännas litet bekymmersam när yttrandet kommer från den, som ändå inom regeringen skall vara rättvisans högste vårdare.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Herr Heckscher tycks ha något svårt att komma ifrån den grundlagsstridiga lagstiftningstekniken. Det hjälper inte om kamrarna skulle

råka fatta samstämmade beslut 1965, 1966, 1967 eller 1968. Vi kan inte i dag tillämpa en sådan lagstiftningsteknik, att vi stiftar en provisorisk lag gällande till 1968, vilken sedan plötsligt kan försvinna utan att något annat kommer i stället.

Och, herr Heckscher, jag ingick minns inte i polemik mot den förstakammarledamot som jag citerade — det gjorde jag däremot i första kammaren — men jag använde episoden för att illustrera hur illa motiverad reservationen är.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag tycker att vi i debattens sista timme håller på att avlägsna oss från vad som egentligen är upphovet till hela denna diskussion, nämligen den skara av utlandssvenskar som skapat opinion och bett oss att företräda deras intressen i hemlandet.

Vad reservanterna föreslagit är ju i själva verket ett provisoriskt tillmötesgående av utlandssvenskarnas önskemål i väntan på en mera permanent lösning, som såvida jag fattat statsrådet rätt fortfarande förutsätts komma från de svenska statsmakterna. Jag har under resor i många länder träffat folk som anser att det går litet sakta för dem att få den rätt de menar sig ha. Det är folk utanför de fyra grupper — diplomater, legationspräster, missionärer och sjömän — för vilka rösträtten redan är ordnad.

I varje fall några av oss har i dagarna fått ett skriftligt vittnesbörd om hur utlandssvenskarna känner det. En grupp svenskar i Italien har i vår bildat en aktionskommitté för rösträtt åt utlandssvenskarna. I ett upprop från aktionskommittén, vilket riktar sig till alla svenskar i Italien, heter det:

»Trots alla löften från statsmakterna och Utlandssvenskarnas Förenings aktiva insats i den för oss viktiga rösträttsfrågan, ha vi fortfarande icke rösträtt i svenska allmänna val och åtnjuta alltså

Utlandssvenskars rösträtt m. m.

icke samtliga de medborgerliga rättigheter, som vi garanterats i Rikets grundlag.

De flesta av oss äro ju genom sin verksamhet, helt eller delvis beroende av förhållandena i Sverige och synes det oss därför vara ett riktigt och rättvist krav att vi även genom vår röst kunna erhålla inflytande på vårt fosterlands folkrepresentation.

Detta är ju ett gemensamt intresse för oss alla utlandssvenskar, oberoende av våra politiska åsikter.»

Vidare skriver aktionskommittén i uppropet:

»Kommitténs program är att genom personliga och skriftliga uppvaktningar hos myndigheter och politiker ur samtliga partier samt genom påverkan av hemmaopinionen via press, radio, TV etc. verka för rösträtt åt *samtliga utlandssvenskar.*»

Man har litet svårt att förstå alla de farhågor som utskottsmajoriteten ger uttryck åt. Jag skall inte närmare gå in på dem. Erkännas skall givetvis att det finns svårigheter, men jag undrar om man inte borde ha kunnat övertvinna dem något snabbare — i synnerhet får man det intrycket när man läser vissa av remissyttrandena. Uppenbart är att den långa utredningstiden, som livligt diskuterats utomlands bland ifrågavarande kategorier, verkligen skapat en motivering för att man, när det inte gick att få till stånd en permanent lösning så snabbt som man tänkte, skulle försöka med en provisorisk.

Det finns, herr talman, ett annat besläktat område, som jag i detta sammanhang bara vill tänga, där det också synes mig skulle behövas en del svenska initiativ. Det gäller de svenskar som lever i Schweiz. Jag menar inte skatteschweizarna — dem har det talats tillräckligt om i kväll — utan avser dem som studerar eller vistas där i andra uppdrag.

Schweiziska edsförbundet har som bekant ansett sig av inrikespolitiska skäl

böra lägga hinder i vägen för svensk röstning på schweizisk mark. Det enda sätt på vilket dessa svenska medborgare kan utöva sin rösträtt är att på valdagen resa till ett generalkonsulat eller en legation i något av grannländerna.

Jag riktade vid 1959 års höstriksdag en interpellation till dåvarande utrikesministern med förfrågan, om regeringen ville genom underhandlingar med schweiziska regeringen försöka komma till rätta med detta problem, så att dessa svenskar, som ändock till ett antal av flera hundra av dessa skäl vistas i Schweiz, kunde få ut sin rösträtt. Såvitt jag nu kan erinra mig fick jag inget svar på denna interpellation, och jag vet att denna fråga inte heller löses genom utskottets förslag. Men jag har ändå velat omnämna den i detta sammanhang, eftersom denna fråga kanske också kunde belysas i samband med den mera omfattande utredning, som ändå måste slutföras och slutbehandlas av kamrarna.

Nu gäller det emellertid, herr talman, som vi upprepade gånger hört under debatten, sådana svenska medborgare som vistas utomlands utan att vara mantalsskrivna här i landet. Jag skulle önska att vi i dag ändå i andra kammaren genom att ansluta oss till reservationen kunde göra ett sympatiuttalande för dessa grupper och den opinion de företräder för att därmed ge till känna, att något annat snart kan vara att vänta. Något annat än ett sympatiuttalande kan det ju inte bli efter första kammarens beslut.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av fru Segerstedt Wiberg m. fl.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Den som lyssnat till denna debatt utan att tidigare ha varit initierad i frågan måste säga sig, att det som yttrats inte givit någon ledning alls. Jag har fått höra att lagstiftningen på detta område är dålig men inte

Rätt att överklaga departementschefs beslut rörande utbekommande av allmän handling

vilket fel det är på den och inte heller vilka risker den föreslagna lagstiftningens antagande skulle innebära.

Jag är inte konstitutionellt skolad som professor Heckscher och statsrådet Kling, och det kanske finns andra i denna kammare som är mera hemma på dessa problem än jag. Men jag har fått den uppfattningen, att konstitutionen föreskriver, att det är konstitutionsutskottet som skall granska statsrådet. I kväll har jag emellertid upptäckt att det tvärtom är statsrådet som granskar konstitutionsutskottet. Visserligen granskar han bara halva konstitutionsutskottet och bryter staven över den halvan, men för att det skall bli fullständigt gör han det två gånger.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Heckscher begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Segerstedt Wiberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat

verkställdes. Därvid avgavs 87 ja och 79 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4

Föredrogs vart efter annat konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av motioner angående anonymitetsskyddet för den som lämnar uppgift för offentliggörande i tryckt skrift, och

nr 5, med anledning av motion om sekretesskydd för vissa läkarintyg.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5

Rätt att överklaga departementschefs beslut rörande utbekommande av allmän handling

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av motioner om rätt att överklaga departementschefs beslut rörande utbekommande av allmän handling.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 388 i första kammaren av herr *Kaijser* och nr 471 i andra kammaren av herr *Palm* hemställdes, att riksdagen som vilande måtte antaga genom motionerna framlagt förslag till ändring i 2 kap. 10 § tryckfrihetsförordningen.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 388 och II: 471 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Torsten Andersson*, *Sveningsson*, *Dahlén*, *Hernelius*, *Källqvist*, *von Friesen*, *Larsson* i Luttra, *Hamrin* i Jönköping, *Braconier* och *Anners*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 388 och II: 471, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling för sin del antaga följande

Rätt att överklaga departementschefs beslut rörande utbekommande av allmän handling

Förslag

till

ändrad lydelse av 2 kap. 10 § tryckfrihetsförordningen

(Nuvarande lydelse)

Har myndighet avslagit framställning om utbekommande av allmän handling och anser sökanden att beslutet icke är lagligen grundat, äge han, i den ordning nedan sägs, söka ändring i beslutet; *beslut, som meddelats av departementschef, må dock ej överklagas.*

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Det spørsmål som avhandlas i detta utlåtande från konstitutionsutskottet är ganska gammalt. Frågan har varit uppe tidigare. Att man på sina håll hyser en viss obenägenhet att överklaga en departementschefs beslut torde sammanhånga med den vördnad som man hyser för regeringen, för Kungl. Maj:t, som man anser vara summan av den högsta visheten här i landet. Vi som är gamla riksdagsmän och känner statsråden litet närmare har ju fått denna vördnad och denna respekt något reducerad, och jag tror inte alls att det är olämpligt om också den stora allmänheten får det. Här rör det sig nämligen inte alls om några beslut av Kungl. Maj:t, d. v. s. beslut av Konungen i statsrådet, utan här fungerar i själva verket statsrådet och chefen för det eller det departementet enbart som vilken verkschef som helst. Då tycker man att det vore ganska rimligt om även ett överklagande kunde ske.

Jag har inom konstitutionsutskottet infortrat handlingarna i de ärenden där departementschef under 1963 har vägrat några personer att ta del av handlingar inom departementen — det gällde sammanlagt fyra fall. Två fall berörde den bekanta Wennerströmaffären. Hela detta komplex av sekretessfrågor kommer kammaren säkert att få ta

(Föreslagen lydelse)

Har myndighet avslagit framställning om utbekommande av allmän handling och anser sökanden att beslutet icke är lagligen grundat, äge han, i den ordning nedan sägs, söka ändring i beslutet.

ställning till vid ett senare tillfälle. En fråga berörde offentliggörande av en del av den s. k. Sandlerkommissionens betänkande, där det finns en mycket detaljerad redogörelse för förhör med vissa personer som misstänkts för sympatier för ytterlighetsriktningar i början av kriget. Man kan naturligtvis vara tveksam om huruvida det var riktigt att vägra utlämnandet av dessa handlingar, men jag måste säga att jag i det fallet har en viss förståelse för dem som vägrade att utlämna dem. Jag tycker inte att det kan vara lämpligt att så här långt efteråt skandalisera unga människor som hade förirrat sig litet i de politiska utmärkena.

Det fjärde ärendet är emellertid av ett betydande intresse. Det rör vissa handlingar från Schweiz, som man vägrat att lämna ut. En person var efterlyst för brottsligt förfarande av polisen här i Sverige, och denna persons försvarsadvokat ville ha reda på vad som stod i handlingarna — de rörde nämligen frågan om hans eventuella utlämnande. Här gäller det en principfråga av mycket stor räckvidd, då det blivit bekant att vederbörande åklagare i målet mot denna person hade fått ta del av handlingarna. — Jag är beredd att vid ett senare tillfälle för kammaren närmare redogöra för denna sak; jag betraktar just detta fall som exempel på hur vanskligt det kan vara att låta en politiker, en person utan juridisk sakkunskap, avgöra en sådan

Rätt att överklaga departementschefs beslut rörande utbekommande av allmän handling

fråga. Jag tycker det borde ligga i vederbörandes eget intresse att det finns en rättslig instans som prövar ärendet och även kan ta ansvaret för en vägran att utlämna handling — i detta fall rör det sig alltså om regeringsrätten.

Herr talman! Jag skall inte ytterligare vidga motiveringen vid denna sena timme. Med stöd av vad jag här har anfört ber jag att få yrka bifall till den vid **utskottets** utlåtande fogade reservationen.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag vill ansluta mig till vad herr von Friesen sagt.

Jag anser att det är av utomordentligt stor betydelse, inte minst i en samhällsutveckling som den nuvarande, att vi får en kontroll över de styrande. Beslutsprocessen har f. ö. blivit alltmer invecklad, och planeringsråd t. ex. har diffusa befogenheter.

Det har nyligen diskuterats i en uppmärksammat debatt, huruvida forskningsberedningen borde höras eller inte. Visserligen har statsministern utlovat att det i fortsättningen skall föras protokoll i forskningsberedningen. När det gäller det ekonomiska planeringsrådet är det emellertid ovisst om det blir någon protokollföring. Det kan tänkas att det förekommer handlingar av betydelse för beslutens fattande som vi inte känner till och som inte heller konstitutionsutskottet får ta del av.

Denna fråga är av stor principiell betydelse för riksdagens kontrollrätt. Det hävdas många gånger, att eftersom konstitutionsutskottet inte tagit upp den och den frågan, så har riksdagen därmed visat att den låtit ärendet passera opåttalt och därmed givit ansvarsfrihet. Det är emellertid så att även om konstitutionsutskottet arbetar dag och natt kan det omöjligt få överblick över alla områden.

Av betydelse i detta sammanhang är också att den enskilde medborgaren har

mycket svårt att veta vilka handlingar och motiv som ligger till grund för ett beslut. Visserligen skall numera enligt uttalanden av JO myndigheternas beslut motiveras, men när det gäller statsrådsprotokollen föreligger i många fall inga motiveringar alls. Det kan t. ex. när det gäller handelsavtal av mycket stor vikt vara så egendomligt, att protokollen är ganska omfattande om vi t. ex. ingår ett avtal med Tjeckoslovakien, medan det kanske blott finns några sidor angående avtal t. ex. med Bulgarien, trots att de båda avtalen är lika betydelsefulla.

Jag anför dessa exempel för att visa hur riksdagen — och därmed också den enskilde — sätts ur spel och att det är viktigare än någonsin att den enskilde medborgaren har kontrollrätt och kan övervaka myndigheterna.

Jag anser det vara angeläget att vi får offentlighetsprincipen utvidgad. Det gäller här knappast någon partifråga. Man får nämligen förutsätta, att även om socialdemokraterna anser att de under lång tid framåt kommer att ha makten här i landet, så har de själva inte glömt den opposition — det var en i vissa stycken välgrundad opposition — de själva en gång förde och som bl. a. gick ut på att den enskilde medborgaren skulle ha fakta på bordet. Det var en socialdemokratisk rättsuppfattning, att den enskilde medborgaren inte skulle som en supplikant behöva böja sig för myndigheterna utan att ha tillgång till handlingarna och ha besvärsmöjligheter över beslut var de än fattades.

I den valkrets jag tillhör har i dagarna en uppmärksammat katthistoria utspelats. Det gäller en framstående tryckfrihetsexpert, som inte minst i detta hus på sin tid var känd bl. a. som en utomordentligt skicklig utskottssekreterare och som har en kontrovers med en känd vetenskapsman i Lund. Dessa båda her- rar har helt olika meningar om hur man skall tolka offentlighetsprincipen. Pro-

Rätt att överklaga departementschefs beslut rörande utbekommande av allmän handling

fessorn tror att man skall gå till polisen för att få ut de handlingar det gäller, medan tryckfrihetsexperten hävdar att det är i vanlig ordning offentliga handlingar. Det visar sig alltså att två mycket framstående personer kan dra upp en debatt, som för många ter sig som löjlig men som i själva verket gäller en viktig principfråga om offentlighet. Att överklaga beslut över huvud är också en rättighet som måste vidgas.

Jag ber att få ansluta mig till herr von Friesens motivering och anser att det är angeläget att kammaren följer reservationen.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Detta ärende gäller huruvida beslut av departementschef skall kunna överklagas hos annan myndighet i fall då departementschef vägrat att utlämna begärda handlingar.

Bestämmelserna om inskränkning i rätt att få del av offentliga handlingar överfördes från tryckfrihetsförordningen till särskild lag, den s. k. sekretesslagen, år 1937. Samtidigt infördes ett besvärsinstitut så att den, som fått ansökan om att utfä allmän handling avslagen, fick möjlighet att fullfölja talan i högre instans, i sista hand högsta domstolen eller regeringsrätten. Från möjligheten att överklaga undantogs dock sådana beslut som hade fattats av departementschef. Det gällde beslut om handlingar som förvarades på departementet eller handlingar som var hemligstämplade.

Man måste konstatera att det föreligger en viss olikhet när det gäller departementschef respektive annan myndighet. Reservanterna önskar att man skall få överklaga hos annan myndighet då departementschefen har vägrat lämna ut en handling. Reservanterna säger sig inte hysa »några konstitutionellt grundade betänkligheter mot en möjlighet att i här förevarande sammanhang föra talan mot departementschefs

beslut». Nej, det gör inte heller de som står för utskottets skrivning; det har även i detta fall varit lotten som avgjort vilka som kommit att stå för utskottets skrivning och vilka som blivit reservanter. Men det finns andra konstitutionella synpunkter som kan anföras i detta sammanhang och som väl i viss mån har varit utslagsgivande för det beslut som utskottet har stannat inför. Jag tänker på det konstitutionella ansvar som statsrådet liksom regeringen har inför riksdagen, ett ansvar som inga andra myndigheter har. Det är väl knappast möjligt för riksdagen att ställa andra myndigheter till konstitutionellt ansvar, men den möjligheten finns, som vi alla vet, när det gäller statsrådet eller regeringen.

Om man sålunda skulle bifalla vad motionärerna här har föreslagit och vad reservanterna gått in för är det tänkbart att man inte på något sätt skulle förbättra möjligheterna för den som vill ha ut handlingar att kunna erhålla sådana. Kanske skulle det bli svårare för riksdagen att ställa statsråd till konstitutionellt ansvar i samband med det dechargearbete, som vi vet att konstitutionsutskottet grundlagsenligt har att utföra varje år.

Jag har bara velat anförda dessa synpunkter och skall inte ytterligare förlänga debatten. Dessa frågor är, såsom utskottet har framhållit, föremål för överväganden och ingår som ett led i författningsreformen.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr von Friesen begärde emellertid votering, i anledning varav

Översyn av ärendefördelningen mellan statsdepartementen

efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Torsten Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6

Översyn av ärendefördelningen mellan statsdepartementen

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckta motioner angående översyn av ärendefördelningen mellan statsdepartementen.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 357 i första kammaren av herr *Dahlén* och nr 349 i andra kammaren av herr *Helén* hemställdes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte förordna att en översyn av ärendefördelningen mellan departementen sker för att åstadkomma en ändamålsenlig organisation av regeringsärendenas handläggning».

Utskottet hemställde, att motionerna I: 357 och II: 349 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av fru *Segerstedt Wiberg* samt herrar *Sveningsson*, *Dahlén*, *Harald Pettersson*, *HübINETTE*, *von Friesen*, *Magnusson* i *Tumhult*, *Hamrin* i *Jönköping*, *Braconier* och *Wahlund*, vilka ansett, att utskottet bort

hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 357 och II: 349, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte förordna, att en översyn av ärendefördelningen mellan departementen skedde för att åstadkomma en ändamålsenlig organisation av regeringsärendenas handläggning.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HELEN** (fp):

Herr talman! För att bereda regeringschefen, hans excellens statsministern, några timmars nattsömn så att han enligt vana kan stå upp i arla morgonstunden och denna morgon begrunda, hur illa arbetet i Kungl. Maj:ts kansli är fördelat mellan departementscheferna, ber jag härmed att få yrka bifall till den reservation, som visar vägen till en bättre ordning.

Herr **SPANGBERG** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen av fru *Segerstedt Wiberg* m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde onsdagen den 8 innevarande april.

§ 7

Till bordläggning anmäldes

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner,

nr 25, i anledning av väckta motioner rörande arvsbeskattningen,

nr 27, i anledning av väckta motioner angående beskattningen av skytteorganisationer, och

nr 29, i anledning av väckta motioner beträffande alkohollagstiftningen; samt första lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner om ersättning genom eget arbete för skada genom brott,

nr 14, i anledning av väckta motioner angående kortvarigt frihetsberövande inom kriminalvården,

nr 15, i anledning av väckt motion angående riksdagens ombudsmäns verksamhet,

nr 16, i anledning av väckt motion om skydd för makes giftorätt vid ingående av borgensförbindelse,

nr 17, i anledning av väckta motioner angående makes säkerhet vid förmåns- tagarförordnande avseende kapitalförsäkring, och

nr 18, i anledning av väckt motion om ersättning ur dödsbo till husföreståndarinnor m. fl.

§ 8

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 116, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försvarsgrensstabernas organisation m. m.

Vidare anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 120, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning; och

nr 121, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning.

§ 9

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 135, angående godkännande av visst markbyte m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 10

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 65, angående viss omorganisation av jordbrukstekniska institutet och statens forskningsanstalt för lantman- nabyggnader, m. m., motionerna:

nr 833, av herr *Eliasson* i Moholm m. fl., och

nr 834, av herr *Lundmark* m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 66, angående vissa anslag för budgetåret 1964/65 till teaterverksamhet m. m., motionen nr 835, av fru *Sjö- vall* m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 68, angående vissa frågor rörande lärarutbildning, motionerna:

nr 836, av herr *Bengtsson* i Landskrona m. fl.,

nr 837, av fru *Forsling* m. fl., och

nr 838, av herr *Wahrendorff*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 73, angående utbildning av arbetsterapeuter och sjukgymnaster, motionen nr 839, av fru *Ekendahl* och fröken *Andersson* i Strängnäs;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 76, med förslag till lag om behandling i fångvårdsanstalt, motionerna:

nr 840, av herr *Gustafsson* i Borås m. fl.,

nr 841, av herrar *Larsson* i Norderön och *Svensson* i Vä, och

nr 842, av herr *Svenungsson*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 77, angående vissa åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, m. m., motionerna:

nr 843, av herr *Dahlgren* m. fl.,

nr 844, av herrar *Larsson* i Borby och *Dahlgren*,

nr 845, av herr *Larsson* i Norderön m. fl.,

nr 846, av herr *Nilsson* i Tvärälund m. fl., och

nr 847, av herrar *Persson* i Heden och *Elmwall*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 78, angående organisationen av statens lantbrukskemiska laboratorium, m. m., motionen nr 848, av herr *Nilsson* i Bästekille m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 85, angående åldringsvårdsfrågor m. m., motionerna:

nr 849, av herr *Anderson* i Sundsvall m. fl.,

nr 850, av herr *Eliasson* i Sundborn m. fl.,

nr 851, av herr *Hyltander* m. fl.,

nr 852, av herr *Jacobsson* i Sala m. fl., och

nr 853, av herr *Svanberg* m. fl.;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 94, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., motionerna:

nr 854, av fröken *Elmén* m. fl.,

nr 855, av herr *Gustafsson* i Borås,

nr 856, av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl.,

nr 857, av herr *Holmberg* m. fl.,

nr 858, av herr *Martinsson*,

nr 859, av herrar *Martinsson* och *Andersson* i Essvik, och

nr 860, av herr *Rimmerfors* och fru *Eriksson* i Stockholm;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 95, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 31 maj 1963 (nr 268) om igångsättnings-tillstånd för byggnadsarbete, motionerna:

nr 861, av herr *Eliasson* i Sundborn m. fl.,

nr 862, av herr *Heckscher* m. fl., och nr 863, av herr *Nyberg* m. fl.; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 117, angående inrättande av kreditinstitut för lantbruksnäringarna, m. m., motionen nr 864, av herrar *Elmwall* och *Persson* i Heden.

Dessa motioner bordlades.

§ 11

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

För deltagande i en internationell konferens kring Undervisningens roll i industrialiserade och underutvecklade länder, anordnad av Brittiska U.D., anhålles om ledighet från riksdagsarbetet tiden 5—19 april 1964.

Stockholm den 3 april 1964

Evert Svensson

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 12

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Gomér* till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående rikets indelning i kommunblock.

§ 13

Justerades protokollsutdrag.

Kammarrens ledamöter åtskildes här- efter kl. 22.57.

In fidem

Sune K. Johansson